

Абдумутал АБДУЛЛАЕВ

А Д У Ш Т А Э Р Т А Г И

Қисса

**Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон
Миллий кутубхонаси нашриёти
ТОШКЕНТ — 2006**

А 15 Абдуллаев, Абдумутал.
Алушта эртаги: (Қисса) /А.Абдуллаев;
[Кириш сўзи Муҳаммад Алиники]. — Т.:
Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий
кутубхонаси нашриёти, 2006. — 124 б.

ББК 84 (5У) 6

Абдумутал Абдуллаев буюк истиқлолимиз шарофати, муқаддас динимиз, улуғ алломалар донишмандлиги, улар қолдирган умуминсоний ғоялар тарғиботи борасида ўзига хос бадиалар туркумини битмоқда. У миллий қадриятларимиз, адабий меросимиз, ўзлигимиз ҳақида таъсирчан асарлар ярата олди.

Ёзувчининг ижодида Ишқнинг икки қаноти тадқиқ этилади. Булардан бири самимий, покиза, инсоний севги бўлса, иккинчиси — Ҳаққа этишмоқ орзусидаги чинакам ишқ дардидир. Кейинги йўналиш унинг тасаввуф ҳикояларида яққол кўринади.

Абдумуталнинг тили содда ва ширали, осон ўқилади, юракда олижаноб ҳис-туйғулар уйғотади.

Муҳаммад АЛИ,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси.

“Алушта эртаги” — соф муҳаббат қиссасидир. Муҳаббат қиссаси эса гоҳида маҳзун, гоҳида жўшқин кечади. Бу айни ҳақиқат. Чунки севги ҳаётнинг буюк мўъжизаси саналади. Ушбу қиссада ҳам ҳар бир қалбда сайқаланувчи бу ажойиб кудрат қаламга олинган.

Китоб “бир нафасда” ўқилади, аммо қаҳрамонларнинг ички кечинмалари, бошига тушган савдолар сизни ўйлашга, оламга уйғоқ қалб ила боқишга даъват этади.

№ 156-2006

© Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон миллий
кутубхонаси нашриёти. 2006 й.

слида бу эртак эмас, бироқ мен учун аллақачон афсонага айланган бу воқеа ўтган асрнинг 70-йилларида содир бўлганди.

Ёзги таътилга чиққан куним ишдан бир оз кеч қайтдим. Остонада онаизорим кўзлари жовдираб кутиб олди.

— Болам, хотининг кетиб қолди.

Бепарвогина сукут сақладим.

— У бутунлай кетди!

Ранг-рўйи сарғайган онаизорим мен учун куйиб-пишаётган эди. Ора кунда олти марта аразламаса егани татимайдиган, гапга чечан, кўзларидан дўзахнинг ўти чақнайдиган келинга ҳам боши учарди. Аммо не бўлганда ҳам рўзгорнинг бузилиши битта қаср кулашидан баттарда.

Дадам оғир-вазмин, камгап одам эди.

— Кутилибмиз-да, — деди қовоқларини уюб. Негадир шу тобда унинг офтобдан қорайган юзлари янада тундлашиб, қалин лаблари пир-пир учаётган эди. Бечора изтиробда эзилаётган бўлса-да, ортиқ тишининг оқини кўрсатмади.

Кечки таомдан сўнг, дуо ўқилгач, менга ўгирилиб, гап қотди.

— Индинга Қримга учасан!

Онам ялт этиб дадамга тикилди. Мен дастурхондан бош кўтармадим.

Хукмнинг давомини эрталаб эшитдим. Дадамнинг бошлиғи — завод директорининг Ялтадаги дўстига "Хусайни" навли узумдан олиб боришим керак экан.

Сездимки, бу мени оилавий жанжаллардан узоқлаштириш учун ўйлаб топилган баҳона эди.

Шу куни дадам раис бўлган хўжалик боғидан сархил узумлар узилиб, иккита қоғоз қутига жойланди. Тайёрага чипта олинди. Сафар анжомлари тайёрланди.

Турмушим бузилганига заррача ачинмадим десам, ўзимни ҳам алдаган бўламан. Ахир уч йиллик ҳаёт ойна каби чил-чил синади-ю, юрагингиз ачишмайдими? Зайнаб (тасодифми ёки қонуният) — хотиним чиндан ҳам "Ўткан кунлар"даги Зайнабга ўхшаб кетарди. Тили кескир, муроасага кўнмайдиган, ушлаган жойидан кесаман дейдиган кўрсфеъл эди. Шу билан бирга саранжом-сарихталикини ёқтирадиган, кўпроқ ёлғизликни кўмсайдиган хислатлари ҳам йўқ эмасди. Очиғи, фарзанд кўрмаганимиз бир сабаб, менинг идора ишидан ортмаслигим иккинчи баҳона, онасининг енгилтаклиги, ҳадеганда "тор қорнимга сиққан, кенг ҳовлимга сиғмайсанми" — деб ёнига чорлайвериши учинчи туртки бўлди-ю, оқибатда жуфтимни йўқотдим.

Тайёрагоҳга кетаётганимизда кўшнимизнинг ўнинчи синфда ўқийдиган ўспирин ўғли Воҳид велосипедда учиб келиб, кўлимга хат тутқазди.

— Зайнаб аям бериб юбордилар.

Эътиборни тортмаслик учун мактубни ён чўнтагимга солиб кўйдим. Онам, кўни-кўшнилари билан хайр-хўшлашиб, дадамнинг хизмат машинасига ўтирдик. Яна Турғунбой исмли ҳисобчи ҳам бизга ҳамроҳ бўлди.

Андижон тайёрагоҳига қадар ҳеч ким чурқ этиб оғиз очмади. Дадамнинг кичик-кичик кўзлари ич-ичига ботиб кетган ва шу туфайлими янаям ғамгин, ўйчан кўринарди. Калта қирқилган оппоқ сочи ёшига нисбатан улур кўрсатарди. Пешонасидаги қатор-қатор ажинлар, дағалроқ бурни, қалин, гўштдор лаблари анчайин сержаҳл, сиркаси сув кўтармайдиган одамлигидан шаҳодат берарди.

Хўппа семиз, юз-кўзи ёш боланикидай, бир қарасангиз худди йиғлаётгандай туюладиган ҳисобчи Турғунбой ака ҳам ўз хаёллари билан банд.

Мен эсам бир томондан Зайнабни эслаб юрагим орзиқади (гарчи орамизда қайноқ муҳаббат барг ёзиб улгурмаган эса-да,). Иккинчи томондан, нотаниш шаҳардаги

нотаниш кишилар билан бўлажак учрашувни ўйлаб ҳаяжонга тушаман.

Тайёрагоҳда оқ-сарикдан келган, кўзлари кўк, худди Евгений Леоновни эслатадиган директор бир неча аёнлари билан бизни кутиб турган экан. Хизматдаги йигитлардан иккитаси обдон ўралган қутилардаги узумни кўтаришди. Бошқа бирови чойхонага таклиф қилди.

Шаҳарда анчагина нуфузли саналган директорнинг чойхонага киришини сира тасаввуримга сиғдиролмай тургандим. Кейин билдимки, биз учун ҳозирланган жой худди ресторанлардай безатилган алоҳида хона бўлиб, узун стол атрофига юшоқ стуллар, диван, креслолар териб қўйилганди. Оппоқ дастурхон ноз-неъматларга тўла. Турли ўлчамдаги биллур қадаҳлар, кумуш қошиқ ва санчқилар, охорланган сочиқлар, чор атрофда хизматга шай ўктам йигитлар бу хона салобатини минг чандон орттириб юборганди. Умримда бундай меҳмоннавозликни кўрмаганим боис бир оз саросимага тушиб, остонада иккиланиб туриб қолдим.

- Ортиғали, қани бу ёққа келинг-чи!

Директорнинг чорловидан сўнг, хонага кирдим. Бошлиқ тўрда, қўллари хиёл қалтираб турадиган зиёлинамо бир киши билан бирга ўтирибди. Яна икки йигит қуйироқдан жой олишган. Мен ҳам уларнинг ёнига бориб ўтирдим.

Паловдан олдин қадаҳлар тўлдирилди.

- Йўлингиз беҳатар бўлсин!

Директор ортиқча мулозамат кутмай, қадаҳдаги коньякни яримлатди. Сўнг менга ўгирилиб, деди:

- Сизни Симферополда ҳеч ким кутиб олмайди. Ялтагача ўзингиз борасиз. Ўша ерда "Южный" меҳмонхонасига кириб, Иван Васильевич Подлобошниковни сўрайсиз. Бу ёғига ишингиз осон кўчаверади. Иван Ялтанинг пайғамбари...

Паловхўрлик узоққа чўзилмади. Боз устига вақт ҳам зик эди. Қутиларни ишчилар тайёра юкхонасига жойлаб чиқишди. Мен кузатувчилар қуршовида нарвонга келдим.

У ёғига хайр-хўшлашиб, юқорига кўтарилдим. Кейин кўрдимки, тайёра фақат мени кутаётган, салон ичи йўловчилар билан лиқ тўла экан.

Жойимни топишимга ёрдам берган чиройли стюардесса қиз тўрга ўтиб, тайёранинг парвозга шайлигини, учиш асносидаги қоидаларни батафсил уқтирди. "Ил-18" ҳавога кўтарилди. Юрак қурғур шув этиб, нафасим бўғзимга тиқилаёзди. Токи маълум баландликни эгаллаб олгунича тайёра гоҳ силкиниб, гоҳ қалтираб, йўловчиларни бир оз безовта қилди. Ўз йўналишига тушиб олгач, унинг учаётганлиги ҳам сезилмай қолди. Ҳамма енгил тин олди. Мен юз-кўзимдан қуйилган терларни артиб, энди атрофга назар ташлай бошладим. Ҳамроҳларимнинг асосий қисми андижонликлар эди. Ўзаро шивир-шивирлардан ойдинлашдики, биров Одессага, яна бошқаси Сочига кетаяпти. Барчанинг ташвиши ўзи билан. Ярим йилдан буён армиядаги ўғлидан хат келмаётган ота минг ҳадик билан Шимолий Муз уммони бандаргоҳига ошиқаётганлигини айтади. Бир аёлнинг эри Кисловодскка дам олгани бориб, юрак ҳуружи билан шифохонага тушиб қолибди.

Мендан олдинги қатордагилар диққатимни жалб этди. Афтидан улар бир оила аъзолари эдилар. Ўртада баланд бўйли, истараси иссиқ, кўзлари кулиб турувчи 45 ёшлардаги одам ўтирибди. Ўнг тарафида чиройли юзидан нур таралган, лаблари қирмизи, оғзи тўла тилла тишли сулув аёл, чоп томонида балоғатга етган дўмбоққина қиз. Демак, ота, хотини ва қизи дам олгани Ялтага кетишяпти. Кўп ўтмай фикрим тўғрилиги аёнлашди.

— Аввал Ялтадан жой топамиз, — ойимчасининг кулогига шивирлади эр. — Юқларни жойлаб, кейин Дилрабодан хабар олгани ўтамиз.

Аёлнинг даҳани энди эри томонга бурилди.

— Ахир, Артек йўлимизда экан-ку, биратўла қизимизни ҳам олволсак-чи. Роса соғиндим-да, Нурмат ака.

Нурмат ака бош чайқади.

— Лаш-лушларингни ортқилаб юрамизми? Шундай тайёрагоҳда такси ушлаб, Ялтага жўнаймиз. Наридорса бир-икки соатда яна изимизга қайтиб, Дилрабони кўрамиз. Агар бошлиқлари рухсат беришса, ўзимиз билан сайр қилдирамиз. Ялтани кўрмагансан-а. Ўҳ-хў, бу Қрим ярим ороли - ёруғ дунёнинг жаннати, онаси.

Энди дўмбоқ қиз отасига эркаланди:

— Мени Артекка юбормагандиз, эрка қизалоғингизни эса...

Нурмат ака қизининг қалин, қора сочларини силаб, ёлғондакам пўписа қилди:

— Ўша гуноҳимни ювиш учун олиб келяпман-да, қизим. Худо хоҳласа, Артек нима, Канар ороллари кўрсатаман сизларга.

Негадир шу топда қишлоғимиздаги Мамат қоранингни ўғлига дағдағаси ёдимга тушди.

— Ҳали, шошмай тур, кўлимга тушсанг, онангни учқўрғондан кўрсатаман.

Шумлик қурсин, пиқ этиб кулиб юборибман. Яхшиямки, ҳамроҳларим бу кулгуни сезишмай қолдилар.

Шу топда ҳаводаги ҳамроҳларимга нисбатан доимо қоғовидан қор ёғадиган, тўртта ўғлини бурнини ерга ишқаб ишлатадиган, эвазига бир оғиз каломини ҳадя этмаса-да, бари бир фарзандларига меҳр-муҳаббат бобида Нурмат поччадан кам бўлмаган Мамат қора юрагимга яқинроқ туюлди. Ҳа, қишлоқда болаларни ҳадеб ялаб-юлқайверишмайди, деҳқон одамнинг меҳри ҳам дағал, шунга яраша соддадил, самимийроқ кечади. Яна бир жиҳати бор. Қишлоқда кишилар дилбандларини ошқора эркалатмайдилар, ота-болалик рабдомадини ҳолини-ҳолига қўйиб адо этадилар. Шундай эса-да, шаҳарликларга нисбатан қишлоқ болалари ота-оналарига вафолироқ, эътиқодлироқ тарбияланадилар. Мана мисол учун Мамат қорани олайлик. Шолипояда буйрагини шамоллатиб олди. Бир ой шифохонада белини кўтармай ётди. Ўғиллари эса, бири қўйиб, бири атрофида парвонадек айланишди. Оғзидан чиққанини муҳайё қилишди.

Ўз хаёлларим билан андармон бўлиб сезмабман. Нурмат аканинг дўмбоғи уни-буни баҳона қилиб, менга нигоҳини қаратиб турган экан. Кўзи кўзимга тушгач, майин табассум инъом этди. Бу ҳол икки-уч бор такрорлангач, отанинг эътиборини тортди. У йўғон бўйнини қийинлик билан буриб, орқани кузатди ва менга кўзи тушиб, ижирганиб қўйди. Бу ҳол дилимда унга нисбатан уйғониб келаётган адоватга ўхшаш ёмон хаёлларни жонлантирди. Бу бойвачча не-не ғариблар ҳисобига мол-дунё тўплаб, қуртдай семириб, айш-фароғатда юрса-ю, яна ҳалол-пок кишиларга менсимай қараса. Бойлик одамнинг қалб кўзини кўр қилиб, кибр оламига етаклар экан-да.

Э, менга деса осмонга учиб кетмайдими. Ҳозир тайёрадан тушаман-у, яна буларни қаерда кўраман. Бадавлат бўлса ўзига. Бировга сариқ чақалик нафи тегармиди.

Шу аснода тайёра қўнишга ҳозирлик кўра бошлади. Зимзиё зулматда ҳеч нарса кўринмасди. Ана шундагина Қора денгиз устида учиб бораётганлигимизни англадим. Тайёра пастлаган сари жон талвасасига тушгандай қалтирай кетди. Ғала-ғовур салон ичи бир зумда тинчиб қолди. Ҳамма жонини ҳовучлаб ўтиргани аниқ эди. Дўмбоқ орқасига қарамай қўйди. Очиғи, ўзим ҳам унинг нигоҳига зор аҳволда эмасдим. Негаки, тайёра ерга қўнмай яна ҳавога кўтарила бошлаганди. У самода лочин каби кенг давра олиб, яна пастликка шўнғиди. Энди қирғоқдаги чироқлар, ўйинчоққа ўхшаш кемалар, қорамтир тўлқинлар кўзга ташланиб қолди. Наҳотки қўнолмаса, деган ҳадик, қўрқув барчанинг хаёлини банд этганди. Хайрият, тайёра ғилдираклари гуп этиб, заминга урилди-ю, йўловчиларнинг кўнгли ўрнига тушди.

Тун авжга чиққанида юкларимни олдим. Икки қўлимда икки қути узум. Йўқ, узум эмас, нақд тошнинг ўзи. Шаҳарга чиқар-чиқмас панжаларим узилиб кетай деб зирқираб оғрий бошлади. Боз устига худди бир нарсадан қуруқ қолгандай йўловчилар катта кўчага шошилишарди.

Аэропорт дарвозасидан хатлаб, кенг хиёбонга ўтдим. Димоғимга салқин денгиз ҳавоси урилди. Теварак-атроф гарчи ним қоронғу бўлса-да, ям-яшил либосга ўралганлигини ҳис этиш қийин эмасди. Ёғоч ўриндиқлардаги ёш-яланглар бир-бирларининг пинжига суқулиб олишган. Газета дўкончасига суяниб, қалин журнални варақлаётган басавлат кишининг парвойи палак. Оёғи остидаги жомадонни аҳён-аҳёнда тепиб, шу ерда турганлигига ишонч ҳосил қилгандай яна хотиржам машғулотида давом этади.

Бир амаллаб "газет"хон ёнига етиб олдим. Ундан Ялтага қандай боришни сўрамоқ ниятида эдим. Шу топда қулоғимга андижончасига "Ака, бир минутга мумкинми?" деган ёқимли овоз эшитилди. Зўрға ортимга қарадим. Қўлимдаги юкларни ерга қўйиш ёдимга келмабди. Қай кўз билан кўрайки, тайёрадаги дўмбоқ қиз эндигина ёмғир севалаган нам йўлак бўйлаб чошиб келарди.

— Ака, — деди у енгил ҳансираб. — Сизни ладам йўқлаптилар. Хайрият, узоққа кетиб қолмабсиз. — У кўзларини жовдиратиб, тикилиб турарди.

— Менда нима ишлари бор экан, — совуққина сўрадим мен. Негаки, болалигимдан бадавлат кишиларга нисбатан яқинлик сезмаганман. Айниқса, боя менга ижирғаниб қараганидан сўнг, ҳатто нафратим ҳам йўқ эмасди.

Дўмбоқ чиройли лабларини жавобга ҳозирлаётганида баланд бўйли басавлат отаси келиб қолди.

— Ҳамшаҳар, мабода Ялтага эмасми? — деди у энди мутлақо бўлак оҳангда.

— Шундай, — дедим қўлимдаги қутиларни акация панасидаги ўриндиққа жойлаб.

Ҳамшаҳарим хурсандлигини яшириб ўтирмади.

— Жуда соз. Мен битта "Волга" ҳайдовчиси билан гаплашдим. Биз учтамыз, сиз билан роса тўрт киши бўлардик. Ўн сўмдангина, розимисиз?

Аслида шу топда ортиғига ҳам хўп дердим. Бу зил-замбил узумларни қандай қилиб манзилгача етказишга бошим қотиб турганди.

- Сизлар шу ерда кутинглар, мен биратўла машина олиб келаман.

Отаси кетиши билан дўмбоқ менга яқинлашди.

- Қримга савдо-сотик учун келаяписизми? Қутидаги нима?

Қизнинг бир оз сурлиги ғашимга тегди. Бироқ унинг йирик-йирик кўзлари, юз ифодасида айёрликдан кўра болаларча соддалик зоҳир эди. Дарров кўнглим ийиб, жавоб бердим:

- Дадамнинг танишига узум олиб келаяпман.

- Вой, Қрим узумнинг кони-ку.

- Бу ерда юм-юмалоқ, нордон қрим узумлари етиштирилади. Андижоннинг узуми ширали, таъми бўлакча.

- Ҳа, - деди дўмбоқ гапни чўзиб.

Шу аснода яп-янги "Волга" олдимизга келиб тўхтади. Ҳайдовчи чарм куртка, чарм кепка кийган бақалоқ киши эди. Индамай юкхонани очди. Мен қутиларни авайлаб жойладим.

Ҳеч қанча ўтмай машина Симферополь шаҳрини ортда қолдириб, катта ҳарбий трассага чиқиб олди. Негадир ҳамма жимгина кетарди.

Мен ҳайдовчининг турқ-тароватига қараб, беихтиёр ҳамкасбим Тўхташ Ашуровнинг бир гапини эсладим.

Ўтган йили у ҳам Сочига дам олгани келган экан. Дўстлари "ёлғиз таксига ўтирма, шилиб кетишади, ҳайдовчи ҳам ўғрилар билан шерик", дея огоҳлантиришибди. Тасодифни қарангки, ярим кечада "Минералний води" шаҳрига келиб тушган Тўхташ ака Адлердан Сочига қадар таксига ўтиришига тўғри келибди. Такси ҳайдовчиси ярим чақиримча юриб, яна иккита шубҳали кишини машинага чиқариб олибди. Шунда юрагини ваҳима босган Тўхташ ака бир тадбир ишлатибди. Ён чўнтагидан узун, дандон сопли Шаҳрихон пичоғини чиқариб, ҳайдовчига узатибди.

— Нега, — деб сўрабди у ғалати йўловчига боқиб.

— Ҳар эҳтимолга қарши, — дебди Тўхташ ака пинагини бузмай.

— Ўзингизга-чи? — деб сўрабди ҳайдовчи беихтиёр.

— Менда тўппонча бор, — деб жавоб қилибди осиелик.

Негалигини билмадим-у, бир оздан сўнг орқа ўриндикдаги шубҳали кишилар тушиб кетишди, — дея ҳикоясини якунлаганди Тўхташ ака.

Бироқ бизнинг ҳайдовчимиз ёмон одамга ўхшамасди. Бунинг устига биз тўрт кишимиз-ку.

Кўзим илинган экан. Уйғондим-у, табиатнинг бетакрор гўзаллигидан ҳайратга тушдим. Энди тонг оқармоқда. Тоғ оралиғидаги йўлнинг ўнг томони қалин ўрмонзор. Ям-яшил арчалар, отқулоққа ўхшаш баргли магнолия, ёнғоқ, каштан, сарв дарахлари худди мусаввир қўли билан чизилгандай. Ўрмондан завқланиб, чапга қарамабман. Шундайгина остимизда худди мовий осмон каби қудратли денгиз мавжланиб ётибди. Умримда денгиз кўрмаган эдим, унинг ўзига хос салобати, ваҳми ва чиройи бўларкан. Сон-саноксиз кемалар, қирғоққа яқин жойларда кичик-кичик қайиқлар чайқалиб турибди. Денгиз узра парвоз қилаётган чағалайларнинг сон-саногии йўқ.

Ўйлабман-ки, ҳамроҳларим ухлашиб, бу гўзалликдан бебаҳра қолишяпти деб. Аксинча, ҳамманинг нигоҳи денгизга қадалган эди.

"Южний" меҳмонхонаси икки қаватли, кўримсизгина бино бўлиб, шаҳарнинг пастқам кўчасида жойлашган экан. Иморатнинг олд тарафида икки туп пальма дарахти худди денгиз пойлоқчиларидай алп қаддини ростлаб ўсибди. Яна икки туп игна баргли арча, арғувон ва сарв дарахлари меҳмонхона саҳнига файз киритгандай.

Ҳамроҳларим юкларимни пальма остидаги ўриндикқа туширишга ёрдамлашишди. Кейин худди қадрдонлари билан хайр-хўшлашаётгандай чуқур тавозе кўрсатишди. Қаерга кўнишлари номаълумлигини айтишиб, таассуф билдиришди. "Волга" илдамлаб кетаркан, орқа ойнадан дўмбоқ қизнинг анча маҳалгача мендан кўзларини узмай турганини кўрдим. Бироқ бу ҳол менда на қувонч, на илиқлик уйғотди. Шу топда хаёлим тамомила бошқа

томонда эди. Тезроқ, совға-саломни эгасига топширсам-у, гўзал шаҳар хусну малоҳатидан завқланиш бахтини насия қилиб, ортимга - ўзимнинг Андижонимга қараб қанот қоқсам.

Хаёлларимга эрк бериб ўтиришимнинг боиси шундаки, ҳали вақт эрталиги боис, меҳмонхона мутасаддилари, табиийки бошлиғи ишга келмаган эди.

Юклардан узоқлашмаган ҳолда кимсасиз йўл охиригача юрдим. Дарвоқе, бу мўъжазгина кўчанинг адоғи денгизга тутшиб кетган экан. Тонг саҳарлаб тўлқинлар қирғоққа ёпирилади, соҳилнинг юз-кўзидан ўпиб яна ортга қайтади. Зум ўтмай соғинч азоби қийнаганиданми, яна тошу қумлар сиртини силамоққа талпинади.

Қирғоқдаги сув етмайдиган тош устига қўндим. Денгиздан балиқ ҳиди анқирди. Сал нарироқда қармоқ дастасини ушлаб, мудраб ўтирган чол энкайиб мен томонга назар ташлади. Афтидан яна бир ишқибоз келди, деб ҳадиксираган кўринади.

Кўпикланиб эланаётган тўлқинлар бир сафар шиддат билан қирғоққа урилди-ю, юзимга совуқ томчилар сачради. Баҳонада юзимни ювиб олдим. Костюмим чўнтагидан дастрўмолимни олдим. Буни қаранги, рўмолча билан бирга тўрт буклоғлик хат ҳам чиқди. Бу Зайнабнинг мактуби эди. Ўрнимдан туриб, томчилар ҳалал етказмайдиган жойгача бордим. Дуч келган ўриндиққа жойлашиб хатни очдим. Назаримда Зайнабнинг бир оз дағал, ўқтам овози кулоқларим остида жаранглагандай бўлди. "Ортиғали ака!" деб бошланибди тўрт энлик хат. — Бу ёруғ оламда бахтини ҳамма ўзи излагани маъқул, шекилли. Сиздан гинахонлигим йўқ. Сиз ҳам рози бўлинг! Зайнаб!"

Агар бу гап юрагимни тирнамади, десам бари бир ишонмайсизлар. Ростини, дилимда оғриқ уйғонди. Ахир уч йил битта аравада манзил қидирган бўлсанг-у, йўлнинг бошидаёқ ҳамроҳингдан ажралиб қолсанг, ачинмайсанми? Начора, бир-биримизга меҳримиз йўқлиги баробарида арздодимиз ҳам ошиб-тошиб кетмаганди. Ўртада оилани

мустаҳкамловчи фарзанд кўрганимизда-ку, олам гулистон эди-я. Тақдир бизга бу бахтни ёрлақмади. Қачондир ажралишимиз ақлга ишора эди. Зайнаб бўладиган ишни тезроқ бўлдириб кетди. Отасига балли.

Меҳмонхона эшиги очилиб улгурмасдан, осмондан тушгандай одам кўпайиб кетди. Қалин қора жомадон, енгил дипломат тутган меҳмонлар ўзларини бетакаллуф ичкарига уришди. Мен ҳам туртина-суртина иккинчи қаватдаги қабулхонага етиб бордим. Узумларни фойега қўйдим.

Қабулхона дид билан жиҳозланибди. Юмшоқ мебеллар, чет эллардан келтирилган қорамтир қизғишранг жавонлар, йирик ойналар, чиройли тувакчалардаги гуллар кўзни қамаштиради. "Бошлиқ" деб ёзилган, қора чарм қопланган баланд эшик ёнига узун стол қўйилган. Стол ортидаги айланма креслода ўрта ёшдаги жозибали жувон — котиба меҳмонларни чиройли нигоҳ ва гўзал лутф ила таклиф этди. Кутувчилар орасида қизил ва оқ ҳошияли шим кийган, поғони каттакон юлдузли генерал, оппоқ сочлари тартибсиз сочилиб ётган, қалин кўзойнаги бурнининг устига омонат қўндирилган Фанлар академиясининг академиги, космонавт учувчи ва яна жудаям сипо кишилар борлиги мени бир оз эсанкиратиб қўйди. Ўҳ-хў, ҳали булар қачон қабулга кирадилар-у, қачон мен мусофирга навбат етади. Аслида бу масъулиятни зиммамга олмаганим яхши эди. Баҳонада бирор югурдак Қримни томоша қилиб кетармиди.

Чарм қопланган эшикка ўрнатилган кўнғироқ майин садо берди. Котиба аёл худди Голливуд актрисаларидай нафис ҳаракатлар билан ичкарига йўналди. Шу аснода ўн-ўн беш дақиқа ичкарида қолиб кетди. Генералга тикилдим. Унинг катта юзи, кенг пешонаси, кўм-кўк кўзларида бетоқатлик аломати кўринмади. Академик ёш боладай бошини бўйнига қисиб, журнал варақляпти. Космонавт деворга илинган портрет манзарасига завқланиб қараяпти.

Эшик оҳиста очилди-ю, котиба барчамизга қарата:

— Ўзбекистондан ким бор? — деди.

Мен унга юзландим.

Шунда котибанинг қип-қизил лаблари, таранг чеҳрасига табассум ёйилди.

— Марҳамат, Иван Васильевич сизга мунтазир.

Ҳозир қабулхонада жанжал кўпса керак, деган хавотирда андек тараддудландим. Бироқ ҳеч кимдан садо чиқмади. Дадилланиб, котоба аёл очиб турган эшикка йўналдим.

Кенг ва ёруғ хонанинг тўрида ястаниб ўтирган бошлиқ ҳурмат юзасидан ўрнидан туришга уринди-ю, бироқ бу ҳаракати муваффақиятсиз чиқди. Бу ҳолдан сира афсус чекмаган кўйи, узун қўлини менга узатди.

— Боря тушмагур ажойиб йигит-да, — деди у сигаретини чуқур тортиб. — У менга ўйлагандан ҳам катта мавқега эгалигини шунда чуқурроқ англадим.

— Ҳозир ҳайдовчим билан борасизлар, - деди у худди давлат аҳамиятига молик жиддий масалани ечаётгандай. - Бир қути узумни бизникига туширасизлар. Қолганини икки қисмга бўлиб, Юрданидзе билан Алексейнинг хонадонига элтиб берасизлар. Ҳайдовчим ўзи ҳамма ишни пиширади. Сени ҳам меҳмонхонага жойлаб қайтади.

У шундай деб қаршисидаги осма соатга қаради.

— Сен билан кечки таомни бирга баҳам кўрамиз. Унга қадар соҳилга бор, мазза қилиб чўмил, жононлар билан суҳбат қур. Аммо ёш экансан, эҳтиёт бўл. Бу ерда лаққалар кўп, яна ютиб юборишмасин. Оврўпа қизлари осиеликларни ёқтиришади.

У ўз гапидан ўзи ҳузур қилиб кулди. Энди савол-жавоблар ортиқча бўлишини сезиб, индамай ташқарига йўналдим.

* * *

"Ялта" меҳмонхонаси шаҳардаги энг маҳобатли ва мафтункор кошона экан. Ўзиям шундоққина денгизнинг пешонасида қад ростлаган. Кўп қаватли бу қасрга етти иқлим, тўрт қитъадан меҳмонлар ташриф буюришаркан. Ярим яланғоч америкаликлар, баданига зайтун ёғи суртилгандай йилтираб турувчи хабашлар,

малайзияликлар, японлар (Эҳ-ҳе, қай бирини санайсиз). Қизиғи шундаки, улар бу ерда худди катта холасиникига келгандай эмин-эркин юришарди. Шунда озод юртнинг одамлари қаерга боришмасин ўзларининг ҳурлигидан бахтиёр яшашар экан-да, деб ўйладим.

Кечки овқат меҳмонхонанинг биринчи қаватидаги ресторанга айтилган экан. Бизни шу даргоҳ бошлиғи Георгий Юрданидзе меҳмонга таклиф қилибди.

Билдимки, Ялта шаҳридаги меҳмонхоналар мутасаддисининг энг қалин икки оғайниси бор. Бири шу мезбон, иккинчиси йўловчи ташиш флотининг адмирали Алексей амаки.

Очиғи дўстларга ҳавасим келди. Ҳаммаси ўзига яраша обрў-эътиборга эга, бадавлат — қўлини қаёққа узатса, етадиган кишилар. Дадамнинг дўсти ҳам бало экан. Шу ерданки таниш орттирибди, қойил! Унинг ҳурматидан бир ўзимга икки хонали "люкс" жой беришди. Ҳолбуки менман деганлар ҳам меҳмонхонадан битта жой ололмай, овориан сарсон бўлишаётганини ўз кўзим билан кўриб турибман.

— Хўш, йигит, жойлашволдингми, — деди Подлобошников қадахларга ароқ қуйилиб бўлгач. — Яхши, унда соғ-саломат келганлигинг учун ичамиз.

— Боря учун ҳам. — Кўшиб қўйди Юрданидзе грузин лаҳжасида дўриллаб.

Юм-юмалоқ, юзидан чертса қон томадиган адмирал шошилиб "отиб" қўйгани учун узр сўради. Бироқ хос соқчидай тепамизда турган официант чаққонлик билан унинг олдидаги биллур идишни яна тўлдириб қўйди. Амаки ортиқча такаллуфсиз унисини ҳам енгил бўшатди.

— Энди гап бундоқ. — деди Иван Васильевич. — Қора икрани юпқа кесилган нонга суртар экан. — Эртага денгизда сайр қиламиз. Алексей амакинг янги "Машина" олган. Шундайми, Алексей?

Адмирал оғзига яқинлаштириб қўйган қадахни ортга қайтаргиси келмай, сипқориб юборди-да: — Шундай, шундай деб бош ирғади.

— Анови шалоғи чиққан катерни рўпара қилма! — Яна бир бор таъкидлади меҳмонхоналар мутасаддиси.

— Эсимни ебманми, Иван! Ўзи янги пароходнинг "оёғини кўришимиз" керак эди-да. Боз устига ошпазлар ҳам қулинг ўргулсин йигитлар. Мана кўрасан, вақтинг беҳуда ўтмайди. То "Қалдирғоч уяси"гача бориб қайтамыз. Хўп десанг, Анапага ҳам ўтишимиз мумкин.

Иван Васильевич мамнунлигини сездирмай, жилмайиб кўйиш билан кифояланди. Навбатдаги луқмадан сўнг у яна менга ўгирилди.

— Боря Андижондаги энг мард йигит. Афсус, ўзи келолмабди. Сен ёш бўлсанг ҳам бизнинг азиз меҳмонимизсан. Шу боис сира тортинма. Кўнглинг тусагунча юравер, жойдан ҳижолат бўлма. Сариқ чақа олишмайди. Мабодо пулинг тугаб қолса айтасан, келишдикми. Зерикканингда тайёрага чипта тайёр. Фақат бир кун аввал огоҳлантириб қўясан.

Шу пайт рестораннынг мусиқа саҳни томондан тилларанг сочили, хипчабел, офатижон париваш буралиб-буралиб келиб, дўстларга салом берди. Хизматдаги йигитлар дарров битта стул келтиришди. Бироқ паризод ўтиришга кўнмади. Иван Васильевични рақсга таклиф қилди. Мезбон аёлнинг қулоғига нимадир деди. Унинг чиройли, пардоз-андози ярашиқли юзига табассум кўнди. "Хўп" дегандай бош ирғаб, менинг ёнимга ўтди.

— Қани ўзбек йигити, шу жонон билан битта рақс тушгин-чи.

Бутун аъзои баданим қизиб, юзим анор тусини олди. Аввалига "оқсоқол" ҳазиллашаяпти, дедим. Бироқ соҳибжамол илтифот ила кутиб турарди.

Яхшики, институтда ўқиб юрган кезларим рақс тўғарагига қатнашгандим. Сир бой бермаслик мақсадида оҳиста ўрнимдан турдим. Бетховеннинг таниш вальси янгради. Ресторандагиларнинг нигоҳи бизга қадалган эди. Дастлабки ҳаракатларда аёлни "етаглаб" юришда бир оз хатога йўл қўйдим-у, кейин ўзимни қўлга олдим. Шеригим

чиндан ҳам бу борада ўз ишининг устаси эди. У менинг нўноқлигимни усталик билан яширишга ҳаракат қиларди.

Ниҳоят, рақс тугади. Мен аёлга миннатдорчилик билдирдим. У тиззаларини хиёл букиб, таъзим ила илтифотимни қабул қилди.

Жойимга келиб ўтирганимда хамроҳларим:

— Боря кимни қаерга юборишни билади, — дея ҳазиллашишди.

Кечки тановвуддан сўнг улар мени қирғоқда қолдиришиб, уй-уйларига тарқалишди.

Соҳил бўйлаб чўзилган узун ва равон хиёбон сайр қилгувчилар билан тўла эди. Сон-саноқсиз чироқлар теварак-атрофни худди кундузгидай ёритиб турарди. Денгиз сокин, майин шаббода эсиб, юз-кўзларингизни авайлабгина силайди. Тунги бар, ресторанлар эшиги олди тирбанд. Одамлар кечки салқинда дўстлари, ёр-оғайнилари, маъшуқалари билан дилдан суҳбат курмоқ истайдилар.

Мен ҳам пальма дарахтлари қатор экилган хиёбон бўйлаб секин-аста юра бошладим. Шошилиб қаерга ҳам бораман. Ётар жойим тайин.

Атроф гавжум, бироқ одамлар орасида ўзингизни танҳо сезиш оғир экан. Ҳеч бўлмаса тайёрадаги янги танишларимни учратсам жон-жон дер эдим.

Қарангки, оҳим Аллоҳга бунча тез етиб боради, деб тасаввур ҳам қилмагандим. Қаршимда ўрта бўйли, курашчиларга ўхшаш хипчабел, елкалари кенг, хушсурат йигит турарди. У анчадан буён мени кузатиб юрган экан.

— Ўзбекистонданмисиз, — деди у қулочини ёзиб.

— Андижонликман, — дедим юртдошимни бағримга босиб.

— Ҳайрият-ей, бир ҳафтадан буён якка-ёлғиз юравериб, жоним хиқилдоғимга келди. Мен ҳам андижонликман. Қурилишда бош муҳандисман, ўзингиз-чи?

— Мен маданият ходимиман.

— Шунақами, унда жуда яхши. Бир мириқиб дам олайлик. Ёлғизлик яратганга ярашар экан. Келганимдан

буён ўзимни қўйгани жой тополмайман. Учрашганимиз яхши бўлди-да. Ҳа, айтмоқчи, исмим Талъат, шарифим Ҳакимхўжаев. Сизники-чи?

Мен қулоғимдаги ортиғимни кўрсатиб, дедим:

— Ортиғалиман, далилим ҳам бор.

У ҳузур қилиб кулди.

— Яхши — паспортингиз ўзингиз билан бирга юраркан.

Икки ҳамшаҳар юракдан гаплашиб, хиёбон адоғиғача бориб қолибмиз. Шу ерда изимизга қайтдик. Сув транспортига чипта сотиладиган бекатда тушликдан кейин учрашишга ваъдалашиб хайрлашдик.

— Эртароқ кўришсак ҳам бўлаверарди, — деди у изоҳ бериб. — Бироқ мен уйқучиман. Яна кечикиб қолиб, хижолат куйига ўйнаб юрмай.

Меҳмонхонадаги шоҳона ўриндиққа чўзилиш олдидан деразани очдим. Очдим-у, юрагим орқамга тортиб кетди. Назаримда кўк-қорамтир денгиз худди бурнимнинг остида мавжланаётгандай туюлди. У шу қадар поёнсиз, шу қадар адоқсиз эди-ки, худди коинотга ўхшарди. Бунақа манзарани фақат тушда кўриш мумкин. Бир томондан ваҳминг келади, иккинчи томондан денгизнинг ўзига хос жозибасидан кўз узолмайсан.

Бу Қрим деганлари нақ жаннатнинг ўзи экан-да, ҳавоси мўътадил, табиати гўзал, одамлари чиройли, бадавлат. Энг муҳими — ҳамма ўзини хурсанд қилиш билан овора, биров билан бировнинг иши йўқ.

Яхшиям дастёрлик менга тушибди. Акс ҳолда бу ерларни кўриш, завқланиш қаёқда эди, дейсиз. Яна ҳаётимдаги энг оғир кунларда бу саёҳат айна муддао бўлди. Вақт ўтиши билан жароҳатим босилади, Зайнабни унутишим осон кечади. Ростини унга анчагина боғланиб қолган эканман. Тойни минганда, хотинни ўлганда мақта, дейдилар. У мендан узоқлашганда ёмонлиги пинҳон-у, яхшилиги ошқора намоён бўлаяпти. Тақдир бизларни жуфт кўрмоқликни истамаган экан, начора. Бу ёғи пешонада ёзилганини кўрамиз-да. Аслида муҳаббатсиз оила қуриш

хатарли таваккалчилик билан баробар. Фарзандсизлик ўрнини севги, меҳр-оқибат бемалол босарди. Бизда на униси, на буниси бор эди. Оддийгина кўникиш туфайли узоққа боролмаслигимиз аён эди.

Деразанинг бир қанотини қия очиб, оппоқ чойшаб тўшалган ўринга чўзилдим. Ётишимдан илгари иссиқ душда чўмилганим боис шамоллаб қолмаслик учун устимга тивит тўшакни тортдим. Йўл азоби — гўр азоби деганларидай, бир зумда тарашадай қотиб қолибман.

Туш кўрибман. Зайнаб ҳадеб бўйнимга осилиб йиғлармиш. "Мен-ку аёлман, эркак бўлиб нега сиз ҳаётимизни изга сололмадингиз? Нега менга қаттиққўллик қилмадингиз? Бор айбингиз, кўнгилчанглигингизда!" — дея кўзларидан юм-юм ёш оқармиш. Менинг ҳам дилим вайрон, ҳадеб уни юпатишга ҳаракат қилармишман-у, бироқ овозим бўғилиб қолганмиш. Ўзимни ўнгу сўлга урганим билан товушимни ўзимдан бўлак ҳеч ким эшитмасмиш.

Зайнаб, "оғзингизга талқон солиб ўтирибсизми" — дея ҳафа бўлиб ташқаридаги отга миниб, чопиб кетармиш. Жон ҳолатда уни қувиб етмоқчи бўлармишман. Қаршимда онам кўринганмиш. Қўлларимдан ушлаб, "энди унга етолмайсан, болам, эсингни йиғ, ҳеч замонда эр, хотинига ялиниб, орқасидан чопиб юрадим" дермиш. Иккиланиб турганимда дадам пайдо бўлганмиш.

— Ўғил бола тош келса кемириб, сув келса симиради, сен худди гўдакка ўхшайсан-а, қани, уйга кир!

Ота рози — худо рози. Бош эгиб, остонадан ичкарига кирганмишман. Шу пайт ҳовлимиз саҳнидаги атиргулга кўзим тушганмиш. У қип-қизил гунча бўлиб, энди очилмоққа чоғлангандай гўзал ҳолатда турармиш. Гунча сиртидаги шудринг томчиси садаф каби товланиб, омонатгина йилтираб, диққатни жалб этармиш. Юрагим энтикиб, гулга талпинганмишман. Узоқ томоша қилиб, тўйиб-тўйиб ҳидлаганмишман. Унинг ифорини бутун вужудим билан ҳис этиб, гўё гул ҳидидан сармаст

бўлгандай, кўзларимни бир нафасга юмганмишман. Ўша бир нафас ичида кимдир қўл узатиб, гунчани юлиб олиб кетганмиш. Дод деганимча ҳовли саҳнида бўзлаб тураверибман.

Бир маҳал қарасам, пар ёстиғим нам тортибди. Аниқ-равшан кўрган тушимдан таъсирландим, анчагача дилимда хижиллик ёзилмади. Туш таъбирини нимага йўйишга ожиз эдим. Ўйлаб-ўйлаб, Зайнабнинг ҳижронига менгзаб қўя қолдим. Шу пайт олдимда яна қандай савдолар борлигини, салкам бир ойда бир умрга татиғулик воқеалар содир бўлишини қаёқдан билай.

* * *

— Акажон, майлими сиздан бир нарсани сўрасам?

Денгиз қирғоғидаги тижорат дўконидан югуриб чиққан нозиккина қиз менга мурожаат қилаётган эди.

Даставвал ҳеч нарсани тушунмай анграйиб қолибман.

— Менга гапиряпсизми?

Қиз пиқ этиб кулиб юборди.

— Қизиқсиз-а, ахир сиздан бўлак ўзбекча биладиган одам борми бу атрофда.

Яқин-орада ҳеч кимса кўринмади.

Унга тикилдим. Тикилдим-у, ичимда нимадир чирт этиб узилгандай туюлди. "Эсим оғиб қолди", десам эҳтимол ошириб юборарман. Лекин, ишонинг, шу ёшгача бундай чиройли қадду қомат, бундай моҳичеҳрани кўрмагандим.

Нигоҳимни узмай турганимдан қиз ўнғайсизланди. Яна ҳам яқинроқ келиб, секингина илтимос қилди.

— Анави дўконда оппоқ парча сотиляпти. Лекин у икки кийимлик экан. Менга фақат бир кийимлик керак. Ярмини сиз олмайсизми, келинойим жудаям хурсанд бўлади сиздан.

У худди "хотинингиз борми?" — деб сўрагандай бўлди, тилимга шу гап келди.

- Кеннойингиз биздан юз ўғирганлар.

Қизнинг қоп-қора, чарос кўзлари катта-катта очилди.

— Шуям ташвишми? Сиз ҳам ўша киши юз ўғирган томонга ўтиб олинг, тамом, вассалом.

У ниҳоятда беғубор, ёш боладай маъсума эди. Мавзуни чуқурлаштирмай, мўъжазгина дўконга кирдим. Ортимдан қиз ҳам чопқиллаб келди.

— Гулсум опа, мана, харидор топдим.

Тижорат дўконларига денгизчилар Туркия, Миср, Ироқ каби араб давлатларидан турли анвойи газмоллар олиб келиб топширишар, дўкондорлар эса, уларни маҳтал қилмай, бориға сотар эканлар.

Баҳонада уйга совға ҳам олдим. Харидимдан хурсанд эдим.

— Раҳмат сизга, синглим, айнан шундай кийимликни қидириб юргандим.

— Арзимаиди, — деди қиз бошини хиёл эгиб кулар экан.

— Харид сабаб ҳамюртлар топишиб олдик. — Танишинг, бу киши Гулсум опамлар. Туркменистоннинг Тошовуздан.

— Ўзингиз-чи?

Гулсум опа 35-40 ёшлардаги ўрта бўйли, қорамағиздан келган, сулувгина жувон эди. Боз устига бир оз шаддодроқ чиқиб қолди.

— Бу қиз Тошкент маликаси: исми Фаридахоним. Хайрон бўлишга шошилманг. Биз Алуштадаги сиҳатгоҳда танишганмиз. Бир кўришда опа-сингилдай сингишиб кетдик. Шунақами Фарида?

Фарида ёш боладай эркаланди.

— Шунақа, опажон. Энди акамиз сир бўлмаса, ўзини ошкора этар?

Ҳамюртларимни ортиқ куттириб ўтирмадим.

— Андижондан келганман. Исмин — Ортиғали.

— Жудаям чиройли номингиз бор экан, — деди Гулсум опа.

— Унчалик эмас, уялтирманг, — дедим негадир ўз исминдан ҳижолат тортгандай.

Туркман аёли бўш келмади.

— Нега ундай дейсиз? Масалан, бизда Ортиғалилар жуда қадрланади. Берди оғанинг "Дадил қадам"ини ўқиганмисиз?

— Ўқиганман.

— Ана кўрдингизми, шу романнинг бош қаҳрамони ҳам сизнинг исмингиздаги йигит. Агар шу номнинг маъносига етмаганида ёзувчи ё Бердимурод, ё Сапармурод, ёки Дурди деб қўяқолмасмиди?

Янги ҳамроҳимнинг изоҳи жўяли эди, бошим осмонга етиб, яйраб кетдим.

Ярим оролнинг қуёши билан шаббодаси ҳамоҳанг юради шекилли. Аммо шунисига ҳам шуқр. Чунки денгиз сабоси эсмаганида қуёш ёндиради, шаббода забтига олганида дарров бадан жунжукади. Айниқса, эрталабки елвизакнинг заҳри қаттиқ эди.

— Тамалди қилиб олсак, нима дейсизлар!

Таклифим қизларга маъқул тушди. "Ялта" меҳмонхонаси рўпарасидаги "Соҳил" қаҳвахонасига кирдик. Овқатланиш асносида қизиқ-қизиқ гаплардан айтиб кулишдик. Бир соатлик дийдорлашув баробарида худди эски қадрдонлардай бўлиб кетдик.

Гулсум опа туркман аёлларига сира ўхшамасди. Биринчидан, миллий либос киймаганди. Иккинчидан, анча ҳазил-мутойибага ўч, гапга чечан, ўрни келганда отасини ҳам аямайдиганлар хилидан эди. Унинг бодом қовоқлари орасидаги тиниқ кўзлари кишига хумор боқар, нигоҳи билан ҳар қандай эркакнинг хаёлини ўғирлаб кўярди.

Фарида эса, эндигина йигирма ёшларга борган, маъсума, елкасини кучган сочлари майин, Хазрат Атойи таърифлагандай, бир қултум сув билан ютгудай қиз эди.

— Биласизми, Қримда нима ёқди? — кутилмаганда менга мурожаат қилди Фарида. Бу пайтда қирғоқдан бир оз тепароқдаги истироҳат боғида, қалин шоҳлари соя солиб турган дарахтлар остидаги ўриндикда музқаймоқ еб ўтирардик.

— Албатта денгиз-да, — дарров жавоб бердим.

Фаридадан аввал Гулсум опа эътироз билдирди:

— Тополмадингиз йигит. Аввал ўйла, кейин сўйла лейдилар.

Опа ўзбек тилида бемалол гапирарди. Ўзи ҳам овулда ўзбек болалари билан бирга ўсган экан.

Бир оз фикрлаб, хаёлимга келганини айтдим.

— Орол ҳавоси дилингизга ўтиргандир.

— Яна адашдингиз, — деди Гулсум опа шарақлаб кулиб.— Пари, йигитни қийнама, ўзинг айта қол.

Фарида ўрнидан туриб, қаршимиздаги азим дарахтни беозоргина силаб-сийпалади.

— Мана шу магнолия дарахтини жуда-жуда ёқтириб қолдим. Биласизми, бу ўсимлик Қримнинг гули экан. Қаранг, япроқлари ям-яшил, катта-катта. Энг муҳими, доимо энди ювилгандай топ-тоза туради, ўзига гард юқтирмайди. Агар ёмғир ёғаётганида кўрсангиз борми, худди юпун кийинган келинчақдай бирам титрайдики, раҳмингизни келтириб юборади. Ёмғир тиниши билан барглари ялтираб, тўлишиб, теварак-атрофга кўрк бағишлайди. Умуман, магнолия — менинг дарахтим.

Очиғи, мурғаккина қизнинг қалбида бу қадар ҳис-туйғу борлигини сира кутмагандим. Шу топда у кўзимга янаям маъсума, янаям жозибали кўринди.

Афсуски, қизнинг эҳтиросларини қадрдон опажоним тўхтатиб қўйди.

— Эй қизалоқ, шошма энди. Бу ёруғ дунёда дарахтдан ҳам қадрли одамлар бор. Сенинг кўзларинг фақат кушларни, ўсимликларни, гиёҳларнигина кўради, холос. Айт-чи, эҳтимол Ортиғалини ҳам кўрмаётгандирсан.

Фарида иккаламининг ўртамизга келиб ўтирди. Ундан димоғимга муаттар бўй урилди.

— Ортиғали акам яхши инсонга ўхшайди. Мана биз учун шунча вақтини аямади, дўкондан мато харид қилишимизга кўмақлашди. Яна бир марта раҳмат, ака.

Ака деган оддийгина сўзнинг залворини, таъсирини илгари бунчалик сезмагандим. Фарида ҳар сафар "ака" деганида, гўё унинг латиф овози юрагимда акс-садо бераётгандай, кўнглим орзиқиб кетарди.

Мен уларнинг кетишини сира истамасдим. Бироқ айти шу фикрлар дилимда уйғонган маҳал Гулсум опа ўрнидан кўзгалди.

— Энди биз маконимизга кетайлик.

Сир бой бермаслик учун мен ҳам оёққа турдим.

— Қаёққа борасизлар, ўзи?

Фарида маъюс жилмайди. Қўлларини олдинга чўзиб, тоғ оралигидаги ўрмонзорни кўрсатди.

— Наҳотки, ўрмонда сиҳатгоҳ бор?

— Нафақат сиҳатгоҳ, у ерда шаҳарча ҳам бор. Нима, сиз Алушта ҳақида эшитмаганмисиз?

— Алушта! Номии чиройли экан. Ўзи ҳам гавжум, гўзал жой бўлса керак?

Гулсум опа гапни илиб кетди.

— Нимасини айтасиз. Асли кичкинагина шаҳарча, бироқ довуғи етти иқлимга таралган. Дунёда энг ҳавоси мусаффо, табиати бетакроп, сўлим жой Алушта ҳисобланади.

Биз сув транспорти чиптахонаси томон юраётгандик. Шу топда дилимда нималар кечаётганини англашга ожиз эдим. Ҳеч қачон бундай кайфиятга тушмаганман. Рост айтаяпман, ҳаттоки Зайнаб мени ташлаб кетганлигини билганимда ҳам ҳозиргидай ҳаяжонланмагандим. Назаримда бу аёллар минг йиллик қадрдонларимга айлангандай. Айни чоқда уларни қолинглар, дейишга менда асос ҳам, имкон ҳам, баҳона ҳам йўқ эди.

Мен харсанг тошлар билан қурилган кўрғонга бориб, очиқ деразадан мўраладим.

— Қаерга? — деди кўнғиз мўйловли, қорагина кавказ йигити столдан бош кўтармай.

— Алушта, — у жавобимни эшитди-ю, яна қимирламай сўроққа тутди.

— Нечта?

— Иккита.

Чиптани олиб, ортимга ўгирилиб улгурмасимдан кечаги таниш овоз эшитилди.

— Ортиғали, бормисиз, биродар!

Чиптахонанинг қоқ томида (бу "том" сайр майдончаси билан туташ эди) Талғат ака турарди. У кечагидан ҳам "олифта" кийинган, қора кўзойнакда худди ҳинд киноактёрларига ўхшаб кетарди.

У "том"дан сакраб тушди. Кўлимдаги чиптани кўриб, таажжубланди.

— Ие, ҳали бизни ташлаб қочвормоқчимидингиз. Э, йўқ, унақаси кетмайди. Энди зериккунча бир-биримиздан айрилмаймиз. Очиги, кечаси билан сизни ўйлаб чиқдим. Маданият соҳасида ишларкансиз-у, бироқ жудаям содда экансиз. Зарари йўқ, ҳали ёшсиз, худо хоҳласа қозонда кўғиргандай тобланасиз. Бу ҳаёт дегани пишмаганингизга қўймайди. Хўш, қаёққа отландингиз? Ахир бугун режага кўра ресторанда отамлашмоқчи эдик-ку.

Мен янги танишларим ўтирган томонга ишора қилдим.

— Қизларни Алуштага кузатяпман.

Талъат ака бирдан ҳушёр тортди.

— Қизлар дейсизми? Қанақа қизлар, опасингилларингизми?

— Йўқ, эрталаб танишдик. Сихатгоҳда даволанишаётган экан.

— Э, шунақа демайсизми. Қани ўзлари. Анови ўриндикда гаплашиб ўтирганларми? Ўҳ-хў, зўрку. Дидингиз чакки эмас. Мен сизни танқид қилибман-а. Роса ичингиздан пишган экансиз-ку. Қойилман сизга. Лекин уларга жавоб йўқ, бугун қолишади, уқдингизми?!

Мен шитоб билан бекатга қараб юра бошлаган ҳамшаҳаримнинг тирсагидан ушлаб тўхтатдим.

— Талъат ака, илтимос, яна уларни хафа қилиб қўйманг. Яхши аёллар экан.

Талъат ака хохолаб кулиб, елкамдан кучди.

— Э дўстим. Эркак киши аёлларни ранжитармиди, аксинча, ҳурсанд қилади, кўнглини овлайди.

— Ана шу кўнгил овлашингиздан хавотирдаман-да. Яна...

— Бўлди, Талъат акангиз ҳам одам. Қани, кетдик, қаранг ўзлари зерикиб қолишибди.

Юрагимни ҳовучлаб янги танишлар томон юрдим. Негадир Талъат акаси тушмагур аёлларни кўрса суюлиб кетадиганлар хилиданга ўхшади. Бироқ, одоб-ахлоқ доирасидан чиқмаса керак, акс ҳолда жиддийроқ гаплашаман деб кўнглимга тугиб қўйдим.

— Ассалому алайкум, ўзимнинг офатижон сингилжонларим!

Талъат ака худди қирқ йиллик қадрдонлар каби сўрашди. Ҳар иккаласига жилмайиб боқар экан, кўзларидан олов чақнагандай туюлди. У суҳбатга яна ўт қалади.

— Укажоним, оврўпача тарбия кўрган. Бўлмаса азиз меҳмонларни дарров кузатишга чоғланармиди. Энди гап бундоқ. Ҳозир энг сўлим жойдаги ресторанга бориб бир оз суҳбатлашамиз. Мусофир юртда ҳар ким ўз қадрига ўзи етмаса, биров билан бировнинг нима кори бор.

Бу таклифга "алушга"ликлар йўриғи билан рад жавобини беришиб, уэр сўрашди.

— Бизда интизом анча кучли, яна сиҳатгоҳдан қувилиб турмайлик, — деди Гулсум опа.

Унинг гапидан ичимда шодлансам-да, сиртимда ўзимни Талъат акага хайрихоҳдай тутардим. Шеригимнинг бу ҳолатдан кайфияти тушса керак, деган иштибоҳга борганимда, кутилмаганда у ҳам бу фикрни маъқуллади.

— Эркакларга мардлик, аёлларга ҳаё либос саналади. Сингилжон, шу каломингизнинг ўзиёқ сийратингизни намоён этди. Қойилман. Хўш, унда эртага кўришамиз. Келишдикми?

Фарида худди бу гапларнинг унга алоқаси йўқдай хотиржам эди. Унинг чиройли, ойдай юзида беғуборлик зуҳурланганди.

— Майли, — деди кутилмаганда Гулсум опа розилик билдириб. - Эртага имкон топиб келармиз.

Англадимки у шу йўл билан вазиятдан чиқмоқчи. Лекин андижонлик йигит ҳам анойилардан эмасди.

— Э йўқ сингилжон, сизларни уринтириб кўярмидик. Яхшиси ўзимиз олиб келамиз. Ахир шундоғом бекорчимиз-ку. Эрталаб соат ўнда қошингларда мунтазир бўламиз.

"Ракета" йўловчиларни чорлади. Талъат ака Гулсум опанинг бўғим-бўғим оппоқ билагидан авайлабгина ушлаб, қайиққа ўтиришига ёрдамлашди. Улар олдинда, Фарида бир оз орқароқда эди. У чайқалиб турган қайиқчага сакради,

сакраш олдидан менга бир бора нигоҳини ташлашни унутмади, юрагим яна шув этиб кетди. Бу шум қизалоқнинг тим қора кўзларида сеҳр бормиди?

Ҳайдовчи моторни ўт олдирди. Гулсум опа қўлларини кутариб хайрлашди. Фарида эса, бу сафар менга яна ўтли қарашини совға қилиб, олдинга қараб ўтирди.

Талъат ака токи уларнинг қораси кўринмай кетгунича икки кафтини маҳкам жипслаган кўйи, бошидан баланд кўтариб олқишлади. Кейин менга ўгирилди.

— Балосиз-ку, Ортиғали. Умримда бундай қўш кабутарни кўрмаганман. Аммо-лекин буларни қўлга ўргатиш ҳамирдан қил суғургандай осон кўчмайди. Шунинг учун донни мўлроқ сепиш керак.

— Дон деганингиз пулми, — дедим норозилигимни ошкора изҳор этиб. Шеригим овозимдаги оҳангга заррача парво қилмади.

— Тўғри, пул бўлса ҳовучингизда шўрва қайнайди. Лекин мен дон тимсолида яканни назарда тутмадим. Аллоҳ инсонга ақл-заковатини ифодалаш учун тил, забон ато этган. Аёл қалбига йўл фақат ҳамду сано, хушомату мақтов билан очилади. Дунёдаги энг хунук аёлга бориб “Сиз бу оламнинг энг ёниқ чироғисиз, танҳо гўзалсиз” — деб кўринг, ўлай агар ишонади. Ҳали ўзини бедаво деб ҳисоблаган бирон хотин зоти онасининг қорнидан тушмаган.

Денгиз қирғоғи ёқалаб борардик. Талъат аканинг мушоҳадасидан қўланса бўй таралгандай афтим бужмайиб кетди чоғи. Бу ҳолатим унинг синчков назаридан четда қолмабди.

— Ҳов йигит, — деди у бир оз зардали тусда. — Ҳадеб бурнингизни жийираверманг. Сиз ҳали хом экансиз, ҳали кўзингиз очилмабди. Ахир бу аёллар нима деб юрибди мусофир юртда. Бирон меҳрибони йўқдир. Эътибор бердингизми, мени кўриб, ҳар иккаласининг рангига қизиллик югурди. Нега? Негаки улар шу топда яхши гап гадоси. Уларга ҳам ҳаёт завқини суриш, дил чигалларини

ёйиш ёқади. Сиз худди ёш болага ўхшайсз. Кечирасиз-у, тошбақа ҳам тухум туғиб ҳеч кимга кўрсатмай, ўзи тикилиб ўтираверади.

— Бари бир аёлларга беписандлик билан қарашга қаршиман. Сизнинг мақсадингиз аниқ. Бугун кўнгилхушлик қиласиз-у, эртага қорангизни кўрсатмай қочасиз. Яна янги ёр излайсиз. Ахир, шу ҳам инсофданми?

Талъат ака бу сафар оғиз очмади. Қоп-қора, ялтироқ туфлисини ечди, пайпоғини унинг ичига тиқиб, шимини тиззасига қадар турмакладида, мавжланиб турган денгиз ичкарисига юриб кетди. Анча пайт сакраб-сакраб, тўлқинлар билан ўйнади. Кейин ёнимга келиб, аста елкамдан кучди.

— Сиз ҳақсиз, Ортиғали, — деди юмшоқ оҳангда. — Афсуски, бу ҳақиқатнинг пуч ёнғоқчалик қадри йўқ.

Энди жавобга оғиз жуфтлаганимда, кўрсаткич бармоғини лабларимга кўндаланг кўйиб деди:

— Мен файласуф эмасман, оддий қурувчиман. Фикрларим ҳам шунга яраша. Аслини суриштирсангиз, бу дунёда ҳеч бир иш сабабсиз рўёбга чиқмайди. Демак, бугунги учрашувимиз ҳам бежиз эмас. Энди, эртанги кунга ҳозирлик кўраверинг.

— У пойабзалини кийди-ю, нам қум устида чуқур-чуқур из қолдириб, қирғоққа қараб юрди. Мен истар-истамас ортидан эргашдим.

* * *

Энди ваннадан чиққандим. Эшик оҳиста чертилди.

— Кираверинг, — дедим мен кўзгу олдида сочимни куритар эканман.

Остонада официантларга хос кийинган, кўзлари кўм-кўк, сочи жингалак, енги қалта кўйлагидан мушаклари бўртиб турган, хуштавозе йигит кўринди.

— Сизни ташқарида кутишяпти, — деди у майин лутф ила.

Шошиб девордаги соатга қарадим. Кўрфазда бир оз ушланганлигим панд берибди. Тезда кийиниб, пастга

тушдим. Мезбонлар — яъни Подлобошников билан Юрданидзе зулукдай қоп-қора "Волга" ёнида нима ҳақдадир қизгин тортишарди. Мени кўриб мулоқотга чек қўйишди. Кечикканимни писанда қилишмади. Бояги йигит чаққон ҳаракат билан машинанинг олд эшигини очиб, ўтиришга таклиф этди. "Катта"лар орқа ўриндиқдан жой олишди.

Официантга ўхшаб кийинган йигит ҳайдовчи экан. Ялтанинг гавжум, тор кўчаларидан ғиз-ғиз бурилиб, тезда портга кириб келдик. Бу ерда бизни адмиралнинг ўзи кутиб олди. У мен билан ғоят илиқ сўрашди.

— Офисга кирамизми? — деб сўради у машинадан тушмай ўтирган улфатларига. Подлобошников "кетаверамиз" дегандай чап қўлини олдинга чўзди. Мен бир оз саросимага тушиб қолдим. Негаки, машинадан тушиб, адмиралга жой бўшатмоқчи эдим, меҳмонхона мутасаддиси чап елкамга ўнг қўлини қўйиб, "ўтиравер" деди.

Машина ўрнидан кўзгалди. Ҳайтовур адмиралнинг ҳам хизмат машинаси шу ерда экан, орқамиздан эргашди. Портда, пиёдалар хиёбони бўйлаб, секин юриб кетдик. Қирғоқда пўлат занжирлар билан маҳкамланган турли хил кемаларнинг сон-саногии йўқ. Сал чеккароқда улкан пароход кўринди. У буюк рус мусаввири Репин номида экан. Ўзиям нақд бизнинг қишлоқча бор. Матрослар палубада мотоцикл миниб юришганини кўрдим. Бирам чиройли, бирам ҳашаматли, сузувчи қаср дейсиз.

Унинг ортида соябонли яна бир янги кема чайқалиб турибди. Унда одам зоти кўринмасди. Машинамиз худди шу кема ёнига яқин келиб тўхтади. Адмирал машинасидан тезда тушиб, бизни кемага таклиф қилди. Ўзи биринчи бўлиб, нарвонга чиқди.

Кеманинг ташқи қиёфаси ички беазаги олдида ҳолва экан. Палуба худди ям-яшил хиёбондай безатилган. Ҳаттоки сунъий пальма, магнолия, қайинни айтмайсизми? Мана шу "дарахт"лар орасида каттагина ҳовуз борлигига сира ақлим бовар қилмасди. Ҳовуз суви шунақа тиниқки, ҳатто унинг тубидаги ложувард тошлар, денгиз ўсимликлари

кўзга яққол ташланарди. Ҳовуз юрак шаклида эди. "Юрак"нинг икки палласи оралигидаги бўшлиққа шоҳона дастурхон ёзилган. Умрим бино бўлиб бунақа анвойи мева, ичимлик ва таомларни кўрмагандим. Дастурхон шунчаки меҳмон кутишга эмас, гўё бир санъат асари намойишига айлантирилган.

Юрданидзе, Подлобошниковнинг елкасидан келарди. Айниқса, уни кўлтиқлаб олганида худди Гоголнинг "Ревизор"идаги Обчинский билан Бобчинскийни ёдга туширарди. Фарқ шундаки, менинг мезбонларим Гоголь қахрамонларига нисбатан анчагина дасти узунга ўхшарди. Булар шунчаки битта идора раҳбари даражасидан юқорироқ мавқе эгаси эканлиги ҳар қандай соғлом тафаккурли инсонга аён эди.

— Дидинг чакки эмас, Тимоша, — деди Подлобошников басавлат қаддини янада ғоз тутиб. Адмирал ҳам кўркам қоматли эса-да, бари бир норғул дўстига тенглашишдан ожиз эди. Қолаверса, Подлобошниковда алп гавдага яраша кескир кўз, ўктам овоз, шунга яраша салобат ҳам бор эди.

— Иван, — деди адмирал дастлабки мақтовдан мойдай эриб. - Боғчасарой томонга юрайликми, ёки Евпатория дурустми? Хоҳласанг, "Қалдирғоч уяси"ни зиёрат қиламиз.

Подлобошников гўё унинг гапларини эшитмаётгандай, палуба тўсиғига суяниб, денгизга узоқ тикилиб қолди.

Бир муддат сокинлик чўкди. Кейин у нигоҳини олислардан узмаган ҳолда жавоб қайтарди.

— Сен дарғасан, қаерга боришимиз ихтиёрингда. Фақат кичик дўстимизни зериктириб қўймасак кифоя. Қани, Алёша, — у шундай деб менга ўгирилди, — сени Алёша деб атасам кўнглингга олмайсанми? Ҳа дуруст, унда дастурхонни ортиқ мунтазир қилмайлик. Сен эса, — у энди адмиралга юзланди. — Йигитларингга айт, шошилмай юраверишсин.

Стол атрофидан кечаги тўрт киши жой олди. Шу топда бу гўзал манзарага не чоғли маҳлиё бўлмай, ўзимни негадир ноқулай сезаётгандим. Қорним оч-у, бироқ томоғимдан

қани бир луқма ўтса. Мени сир босиб қолганлиги аён эди. Бу ҳол ўтиришнинг "султони" назарига тушди.

— Алёша, ўзингни худди уйингдагидек бемалол тут, биз сени деб, Боряни деб шу зиёфатни ташкил этганмиз. Сен ёзилсанг, биз ҳам яйраймиз. Шундайми, Тимоша?

Энди санчиқ билан оғзига гўшт солаётган адмирал бош ирғаб унинг фикрини маъқуллади.

Кема очиқ денгизда оҳишта сузарди. Қирғоқдаги бир-бирига ўхшамайдиган маҳобатли бинолар, ўзига хос услубда қурилган иморатлар, дов-дарахтлар ғоят ажиб манзара кашф этарди.

Шу пайт узоқда тангадай нарса қорайиб кўринди. Аста-секин у катталашиб, "денгиз мотоцикли", аниқроғи "Ракета" эканлиги ойдинлашди. У тўппа-тўғри биз томон учиб келарди. Ниҳоят у бизни қувиб етди.

Афтидан ҳамсафарларим бу ташрифни аввалдан билишарди. Шу боис ҳеч кимда савол назари зухурланмади.

Тезюар қайиқдан икки киши кемага ўтди. Улардан бири ёш, норғул, ҳар елкасида икки киши ўтирса бўладиган йигит эди. Кейингиси ҳам баланд бўйли, қалин мўйловли, чап кўзининг тепасида оқи бор, бурни катта, эллик ёшлардаги одам эди. У қўрқа-писа Подлобошниковга қараб таъзим бажо келтирди. Стол тўридаги босс унга ижирғаниб қаради. Сўнг чеҳрасига сохта табассум кўндириб, менга нигоҳ ташлади.

— Биз қариялар суҳбати ёшларни зериктириб қўйиши ёдимиздан кўтарилаёзибди. Агар хоҳласанг, бу "Тулпор"нинг ичини ҳам томоша қилишинг мумкин.

Адмирал гапнинг охирини кутиб ўтирмай, бир имо қилган эди, ўрта ёшлардаги новча, озғин, сочлари устарала қирилган, худди ўлмас Кашшейни эслатувчи денгизчи югуриб келди.

— Меҳмонга машинангни кўрсат, бирга тушинглар.

Табиатан қўрқоқлардан эмасман-у, рости хаёлимга қаёқданам бўлмағур фикрлар келиб, оромимни ўғирлади.

Иккинчи тарафдан шундай меҳмондўст кишилар тўғрисида ёмон ўйларга бориш фирт бемаъниликнинг ўзи эди.

Ўрнимдан туриб, "Кашшей"га эргашдим. Кутилмаганда у анчайин соддадил, хушмуомала чиқиб қолди. Эҳтимол мени "катта"лар даврасида ўтирганим қўл келгандир.

Туйнукдан палуба ичкарасига тушаётиб қулоғимга таҳдидли овоз эшитилди.

— Тумшуғингдан илиндингми, муттаҳам.

Бунга жавобан келгиндининг заиф жавоби чалинди.

— Ҳазрат, ўла ўлгунимча сизга содиқман. Мени у ердагилар қамаб қўйишди. Текшириб кўришингиз мумкин. Ахир қўлингиз етти иқлимга етади-ку.

Ичкаридан Кашшей овоз берди.

— Бемалол тушаверинг, меҳмон, нарвон бўшаган.

Пастга оёқ қўйдим-у, боя кемага чиққанимдаги ҳайратим ҳозиргисининг олдида ҳеч гап бўлмай қолди. Даставвал кенг залга кирдик. Бу ердаги жиҳозларни таърифлаб ўтиришга тил ожиз. Негаки, кўпларини тушимда ҳам кўрмаганман. Фақат дуб дарахтидан тайёрланган филдиракли кресло-диванлар, тўрт тарафга қўйилган камералар, юрганингизда телевизор орқали ўзингизни кўриб туришингиз ўша давр учун катта ажойибот туюларди. Ҳар бир каютага турли ранг билан жило берилган. Юмшоқ ўриндиқларга Таиланддан келтирилган жунли матолар ёпилган. Ёзув столи, кийим жавони, кутубхона жиҳози. Яна аллақандай лаборатория асбобларини айтмайсизми. Айниқса, озодалик, осойишталик диққатингизни тортади.

Кема тўлқинлар орасидан енгил сузиб бораркан, беихтиёр ўзингизни эртақлар оламига тушиб қолгандай ҳис этасиз.

"Кашшей" менга бир нечта бўлмани кўрсатмай ўтиб кетди. Куйруқ томонда ҳам қалин ойнадан ишланган иллюминатор бўлиб, ярми сув остини, ярми очик денгизни кўрсатиб турарди. Пастга қарасангиз, гўё аквариумда сузаётгандай ҳолатга тушасиз, сал юқорига боқсангиз сув сиртида ўтиргандай хузурланасиз.

— "Кашшей", бу ёққа чиқинглар!

Ё тавба, бу денгизчининг лақаби чиндан ҳам "Кашшей" экан-а! Ўз топагонлигимдан севиниб, палубага кўтарилдим. Дўстлар боягидай шакаргуфторлик қилишар, ҳалиги ёлайдан ном-нишон йўқ эди.

— Бу машинани ҳали Боря ҳам кўрмаган, биринчи меҳмон сенсан, қани, шунинг учун кўтарайлик.

Денгиз осуда эди. Қирғоқларга аллақачон оқшом пардаси чўкиб, минглаб чироқлар порлаганди. Гарчи ҳайротомуз меҳмондорчиликда ўтирган эсам-да, негадир бу ерни тезроқ тарк этгим келди. Энди меҳмонхонадаги ўз хонам, гўзал кўрфаз, ҳаттоки аёлларга ўч Талъат ака ҳам дилимга яқин бўлиб қолганлигини, доимо жилмайиб турувчи Фаридани эслаганимда эса, юрагимда тотлигина орзиқиш уйғонганлигини ҳис қилдим.

* * *

Кечаги ачкиқ гапларим Талъат акага офир ботмаганлигини у мени қандай қаршилаганиданоқ сезиб қолдим. Бугун у ҳар қачонгидан кўркам ва қувноқ эди. Назаримда унга балиқдан ҳам кўра балиқ ови кўпроқ ёқади, шекилли. Оёқларига чип ёпишган кулранг жинси шими, шафақранг ёқасиз кўйлаги, тилла суви югуртирилган қоп-қора кўзойнаги шубҳасиз кўркига кўрк қўшганди. Аслида шундоғам у кўзга яқин йигитлардан ҳисобланарди. Бугунги бир озгина "уриниши" билан янаям очилиб кетганди.

У кўрфаздаги харсанг тош устида тик турарди. Мени кўриши билан енгил сакраб, ёнимга келди.

— Ортиғали, бу, оҳанграболи йигитмисиз дейман-да, кечаси билан сизни ўйлаб чиқдим. Ё ётоғингизни айтмабсиз, бориб бир қўл карта сузиб берардим.

— Ёлғон ярашмас экан сизга, — дедим атайлаб гашига тегиш учун. — Мени эмас, Гулсум опани кўмсагандирсиз?

Талъат ака дув қизариб, митти кўзларини қаерга яширишни билмай қолди. Кейин ўзини ўнглаб ҳужумга ўтди.

— Балосиз, укам. Тилингизда болингиз бор-у, бари бир нордонроқ-да. Бундай ҳозиржавобликни кимдан ўргангансиз?

— Кимдан бўларди, ҳаётдан-да.

— Ҳа, муғомбир. Сиртдан қараса, жуда жўн, бўш-баёвга ўхшайсиз. Аммо ичингиздан пишган кўринасиз. Менга айнан шунақалар ёқади. Йигитнинг марди ҳеч қачон чув туширмайди. Қани, кетдик, яна сулувларимизнинг кўзи нигорон бўлиб кетмасин. Йўл-йўлакай Талъат акадан одоб доирасидан четга чиқмасликни, негаки улар хастадил, муштипар кимсалар эканлигини яна бир бор уқтиришга уриндим. Гарчи у менинг сўзларимни маъқулласа-да, бари бир бошқа қозонда қайнаганлиги, энди табиатини ўзгартириш анча қийин кечиши ақлга ишора эди.

"Ракета" милтиқнинг ўқидай учиб кетди. У сув сиртида эмас, қатма-қат келаётган тўлқинлар оша сакраётгандай қалқиб-қалқиб олға интиларди.

Сувга қарасанг, у худди текис йўл каби кўзинг қароғида сирғалиб кетади. Ён атрофи сув, уфқ кўринмайди. Денгизда юришининг завқи баробарида, хавфи ҳам юракка гулгула ташлаб тураркан.

— Қизлар бизни йўқламаса нима қиламиз. — Ёнимда аллақандай журнал суратларини томоша қилаётган ҳамроҳимнинг қулоғига қичқирдим. У навбатдаги саҳифани варақлади. Қарасам, аёлларнинг ички кийимлари рекламасига бағишланган журнал экан.

— Келмай қаёққа боришади. Биздай йигитлар ҳар куни туғилмайди, — деди у бамайлихотир.

Шунда англадимки, Талъат акадан кўра мен учрашувни интиқ кутаётган эканман. Фариданинг сутга чайиб олгандай оппоқ чехраси, нимадандир ҳадиксираб боқувчи чиройли, чарос кўзлари, ипакдай майин сочлари ҳар қандай йигитни бефарқ қолдирмас эди. Лекин гап бунда ҳам эмас. Унинг қалби беғубор эди, чамамда. Унинг сурати ва сийратидан фарқ ахтармоққа ҳожат сезилмасди. У табиатан париваш бўлиб туғилганди..

Боядан буён қулоқни қоматга келтирган мотор ва шамол шовқини пасайди. "Ракета" денгиз қирғоғига сузиб борарди. Алушта порти, аслида у порт эмас, шунчаки йўловчиларни туширишга мослаштирилган саёз кўрфаз эди. Қирғоққа тошдан супалар урилган бўлиб, келувчи ва кетувчилар шу супага ўтириб транспорт кутишарди.

Мўъжазгина соҳилда юз чоғли одам бор эди. Кўзларим билан кечаги танишларимни қидира бошладим.

— Хавотирланманг, сизники суратини намоён қилиб турибди, — деди Талъат ака елкамга туртиб.

Унинг гапи кўпол чиқса-да, вужудимга илиқ бир титроқ югурди.

Фарида бизнинг истиқболимизга бир икки қадам ташлади. У узун чалвор, калта қўйлак кийиб олганди. Сочлари елкаси билан битта бўлиб, шаршарадай тўкилиб турибди. Шу топда худди Кашмир маликалари каби мафтункор эди. Унинг оппоқ, чиройли қўлини панжаларим орасига оларканман, "Фарида, бугун жудаям очилиб кетибсиз" — дейишдан ўзимни тия олмадим. У уялиб бошини қуйи эгди. Секингина "Мақтовингиз учун раҳмат" — деб қўйди.

Талъат ака Фаридага еб юборгудай тикилар, оғзининг таноби қочиб тинмай кулар, гап орасида унинг инсон боласи эмас, бамисоли фаришта эканлигини бот-бот такрорлашдан чарчамасди. Гўёки, орамизда Гулсум опа бўлмагандай, уни сўраб-суриштиришни хаёлига ҳам келтирмасди.

Сабрим адоғига етиб, ўзим Фаридадан опани суриштирдим.

— Гулсум опам бугун чиқолмас экан, даволовчи шифокори рухсат бермади, — деди у савол берувчига эмас, Талъат акага ўгирилиб.

Ҳамроҳим ҳамон баланд кайфиятда эди.

— Ҳечқиси йўқ, — деди у ёнимиздан ўтиб кетаётган, калта юбкали иккита рус қизнинг оппоқ болдирларига боқиб. — Ахир Андижондан кўнгил сўраб келсаг-у, у

кишининг биз билан дийдорлашувга қўйишмаса, қанақа бағри тош ҳақимлар экан.

Ўпка шамоллашидан сўнг соғлиқни мустаҳкамловчилар учун мўлжалланган бу оромгоҳга ҳаттоки чет эллардан ҳам беморлар келишаркан. Ўзиям ўрмон ичига жойлашганлигидан ташқари, у денгиз сатҳидан юз метрлар юқорида қад ростлаганди. Оромгоҳ эмас, худди афсоналардаги кўшк дейсиз. Кўп қаватли даволаниш маркази алоҳида, икки кишилиқ хоналардан иборат ётоқхона алоҳида. Асосий бино олдида сунъий кўл бўлиб, унда иморат бутунлигича акс этарди. Саҳн бўйлаб чор-атрофга йўлаклар чиқарилган. Йўлакларнинг икки томони гул ва манзарали дарахтлар билан ихоталанган. Битта йўлакдан келаётган одамни иккинчи йўлакдагиси кўролмайди. Яна алоҳида майдонларда майсалар, худди ёмғирда ювилгандай беғубор, ям-яшил паст-баланд магнолия, кипарис, игна баргли мовий ранг арчалардан таралаётган ажиб бир тароват, димоғингизни қитиқлайди.

— Бу ерда ҳаво ўз-ўзидан ўпкага югуриб кириб кетади, - дея изоҳ берди Фарида бизнинг завқимиздан руҳланиб. Кейин қўшиб қўйди.

— Дастлабки кунлари шундай хушманзара, хушҳаво жой ҳам ўзимизнинг Бўстонлиққа ўхшамаганди. Мана ўн беш кундирки, худди уйимдагидай сезаяпман ўзимни.

Йўгон танали магнолия дарахти остига ўриндиқ қўйилганди.

— Сизлар шу ерда мени кутинглар, ҳозир Гулсумни олиб чиқаман.

Фарида Талъат акани тўхтатди.

— Бекорга овора бўляпсиз. Бари бир чиқолмайди.

Энди йўлга отланган ҳамроҳим кўзойнагини олиб, ортига қаради.

— Ростини айтинг, синглим, шифокорлар раъйини қайтаришдими ёки асли истаги йўқми?

Фарида ҳижолат чекди.

— Вой, нега хоҳламас экан. Ахир, сизлар юртдошларимизсизлар-ку. Чиндан ҳам дўхтири "принцип" қилиб туриб олди.

— Унда, масала равшан. Инсоннинг истагига ҳеч қачон ҳеч ким кўндаланг келолмайди. Бизни кутинглар.

У шундай деб илдам қадам ташлади.

— Ажойиб киши эканми? — деди Фариди ўриндиққа жойлашар экан.

Мен унинг фикрини маъқулладим.

— Ажойиб ҳам гапми, жуда зўр, ҳар ишнинг уддасидан чиқадиган кўринади.

— Асли йигит шундай бўлгани маъқул, — деди Фариди менга қараб. Кейин "ўтирмайсизми" дегандай ёнидаги бўш жойни кўрсатди.

Мен ўтирмақдан кўра унга қараб роҳатланмоқ истагида эдим. Бироқ унинг таклифини ерда қолдиришни истамадим. Ёнма-ён ўтирдик. Ҳозир эсласам юрагим увушиб кетади. Ўша дамлар ҳаётимдаги энг лазиз, бетакрор онлар экан.

— Сизлар анчадан буён танишмисизлар?

Фариди кимни назарда тутаётганлигини дарров фаҳмлай олмадим.

Чунки хаёлларим сочқин, қалбим денгиз мисол мавжли эди.

— Ҳа, Талъат акани назарда тутаяпсизми? Қарийб уч кундан буён суҳбатдошмиз.

— Буни қаранг, худди ака-укага ўхшайсизлар. Фақат табиатинглар бир оз бошқача.

— Қанақа экан?

— Акангиз дадил, мени кечиринг-у, бир оз такаббурроқ. Сиз эса кўнгилчанг ва мулойимсиз.

— Мақтов учун ташаккур.

Фариди бошини хиёл эгиб, жилмайиб боқди.

— Ростдан ҳам бошқачасиз.

Шу топда қувончдан юрагим қинидан чиқиб кетмаганига ҳайронман.

Фурсатни ғанимат билиб дилимни очдим.

— Фарида, мени тўғри тушунинг-у, кеча сиз хаёлимни ўғирлаб кетдингиз. Ишонинг, менда бундай ҳолат биринчи бор юз бериши.

Фарида қуллари билан юзини тўсиб олди. Хавотирланиб, уни тинчлантиришга уриндим. Қўлларини беозоргина ушлаб, оппоқ чехрасини бандликдан озод этдим. Не кўз билан кўрайки, қоп қора кўзлар сиртида икки томчи ёш майса устидаги шабнам мисол титраб турарди.

— Мени кечиринг, Фарида.

У қафтдай батис дастрўмоли билан кўз ёшларини артди. Ўзига келиб, чуқур тин олди. Сўнг изоҳ берди.

— Бу ерда сизнинг айбингиз йўқ. Инсон доимо хотиралар гирдобида яшаркан. Беихтиёр қишлоғим, хонадоним ёдимга тушиб кетди.

— Ота-онангизни соғиндингизми?..

Суҳбатимиз шу ерда узилиб қолди. Касалванд эрини ногиронлар аравачасига солиб сайр қилдириб юрган сариқ сочли аёл рухсат сўраб ёнимизга ўтирди.

Эри кўпроқ қўли билан машқ бажаради шекилли, елкалари кенг, қўллари бақувват эди. Демак, барча иллат оёғида, — деб ўйладим.

Аёл эрининг сочларини таради, ёқаларини тартибга келтирди. Кейин худди биринчи марта кўраётгандай меҳр билан тикилиб, жилмайди. Эри ҳам юмиқ кўзларини очиб, аввал бизга, сўнг халоскорига айланган турмуш ўртоғига қаради.

— Чарчаб қолмадингми, Наденька.

Унинг овози шунақа эҳтиросли чикдики, шу бир оғиз гап замирида ҳам садоқат, ҳам муҳаббат, ҳам миннатдорлик туйғулари мужассам эди. Надя ҳам гўзал жавоб қайтарди.

— Сен ёнимда бўлсанг сира толиқмайман.

— Ўҳ-хў, кўпайишиб қолибсизлар-ку.

Бу Талъат аканинг овози эди.

Дарҳақиқат нариги йўлақдан аввал у, ортидан номаълум аёл суратидаги жувон каби ял-ял ёниб, Гулсум опа кўринди.

Салом-аликдан сўнг улар даволовчи шифокорнинг токи ташқаригача ўзи кузатиб қўйганлиги, яна хизмат чиқса бемалол мурожаат этиши мумкинлигини қайта-қайта эслатганини айтишиб, бизни ҳам кулдиришди.

— Хўш, азизлар бугун қанақа кун, — ўсмоқчилаб сўради Талъат ака.

— Пайшанба, шекилли, — деди Фарида соддалик билан.

- Шекилли, демай гапиринг, эрталабдан буён пайшанбалиги аниқ, — ҳазилни давом эттирди "гуруҳ раҳбари". — Демак, андижонликлар бу куни палов емаса, кўнгли ўрнига тушмайди.

— Алуштада палов бўлмайди-ку, — бу сафар Гулсум опа гап қотди.

Талъат ака унинг гапини илиб кетди.

— Тўппа-тўғри. Алуштада палов йўқ, аммо Ялтада дамлаш мумкин.

— Қандай қилиб?

— Амир Олимхон ўз авлодлари бошига шундай савдолар тушишини аввалдан билиб, Ялтада чойхона очтириб қўйган. Ҳозир ўша жойга чиқамиз.

Бу таклифга ҳеч ким эътироз билдирмади.

Қайтишда автобусга ўтирдик. Гулсум опа билан Талъат ака олд ўриндиқни эгаллашди. Биз уларнинг ортидан жой олдик.

Қрим ярим оролида жойлашган кичик-кичик шаҳарларни бир-бирига боғловчи йўллар эгри-бутри эди. Бироқ бир тарафи тоғ, иккинчи тарафи дарахтлар панасидаги пастқамликлардан иборатлиги туфайли йўловчи сира толиқмасди. Қайтанга автобус ойнасидан нигоҳингни узолмайсан, киши. Энг қизиги тош билан урилган иморатлар атрофи ҳам турфа гуллар билан ўралган, одамлари ёруғ дунё жаннатида яшагандай соғлом ва меҳнаткаш эдилар.

Олд ойна очиқлиги учун Фариданинг майин сочлари чор атрофга уча бошлади. У хурсанд, қўллари билан соч толаларини ҳарчанд тартибга келтиришга уринмасин, бари

бир бунинг уддасидан чиқолмасди. Шу аснода димоғимга урилаётган хушбўйдан сармаст эдим. Бу бўй асли димоғимга эмас, дилимга ўрнашаётгандай туюларди. Қизиқ, — дейман ўзимга ўзим, — мактабда аъло ўқувчи, бадавлат одамнинг фарзанди эдим. Институтда ҳам доимо қизлар даврасининг азиз меҳмони саналардим. Ҳатто менга мойиллигини ошқор этган курсдошларимга ҳам у қадар қизиқмагандим. Қалбимда муҳаббат ниш уришидан умидимни узиб, севгисиз никоҳга розилик билдирдим. Бироқ пойдевори ишқдан ростланмаган оила иморати мўрт бўларкан. Зайнаб иккаламиз уч йил бир-биримизга тоқат қилиб яшадик. Аслида Аллоҳ мени мўминқобил қилиб яратган, сабрбардошдан керагидан ортиқ берган экан. Эҳтимолки, хотиним билан умримнинг охиригача ёстиқнинг бир томонини банд этиб кун кечираверишим мумкин эди. Лекин бу қисматни Зайнаб хуш кўрмади. У ўзини бахтсиз санагани баробарида менга ҳам бахт беролмаслигини тушундим.

Дейдиларки, инсон тақдири рўзи азалда пешонасига ёзиб қўйилади. Демак, рўзгоримиз бузилиши замирида ҳам бир моҳият ётгандир. Эҳтимол Фариди билан учрашувимиз бежиз эмасдир.

Автобус Ялтанинг марказий бозорида тўхтаганида биз тушиб қолдик. Бу ерларда бозорлар водийдагига ўхшамайди, одамлар сийрак, олувчилардан сотувчилар кўп.

Шошилмай расталар оралаб, паловга масаллиқ харид қилдик. Қассобхонасида қўй гўшти кўп-у, бироқ думба йўқ. Сабаби Кримда думли қўйлар боқиларкан.

— Қўй ёғи ўрнига сарёғ ҳам жуда айтади. Паловимиз ўзимизбоп парҳез овқат бўлади, — дея тасалли берди Талъат ака.

Бозордан чиққанимизда қуёш терак бўйидан ҳам баландроқ кўтарилганди.

— Ҳой оғайнилар, қорин пиёз пўсти бўлиб кетди-ку, озгина тамадди қилиб олайлик, — деди яна сўзамол Талъат ака.

— Э хайрият, орамизда битта тушунадиган одам бор экан, — унинг таклифини маъқуллади Гулсум опа.

— "Катталар" нима деса шу-да, — қўшиб қўйдим мен.

Шунда қўлидаги қоғоз халтани базўр кўтариб келаётган сардоримиз йўлидан тўхтаб, ортига — биз томонга қайрилди.

— Хў бола, — деди у ясама пўписа билан. — Бизни катта деманг, қаранг, опангиз шу ёшида ўн саккизга кирганга ўхшамайдими. Менга ҳам ҳар ҳолда йигирма беш беришар. Биз сизлар билан тенгдошмиз, оғайнимиз.

— Узр оғайни, сал оширворибман, — дедим "хато"имни дарров бўйнимга олиб.

Қизлар ўзаро мулоқотимиздан қотиб-қотиб кулишди. Кейин Фарида Талъат акани нишонга олди.

— Шундайку-я, бари бир Ортиғали акамга ўхшамайсиз-да. Акам энди ҳаётини бошляпти. Сизнинг гап-сўзларингиздан бу йўлнинг ярмини юриб қўйганлигингиз сезилиб турибди.

— Ана холос, Ортиғалига ҳимоячи ҳам топила қолди-ку. Мен етимга ким соябон бўларкин-а.

Шу топда Гулсум опа ўзининг ҳазилкашлигини ошкор этди-қўйди.

— Мана биз турибмиз-да, хўжайин.

Бу гапдан Фарида тилини тишлади, мен анграйиб қолдим. Талъат ака яна тўхтаб опага тикилди. Эҳтиросини яширолмай "ширин забонингиздан ўргулай" деб юборди.

Ҳазил-мутойибалар билан бозордан чиқаверишдаги тамаддихонада енгилгина тушлик қилиб олдик.

— Энди, биродар, қари келса ошга, ёш келса ишга дейдилар. Сиз бориб битта машина тутиб келинг. Шунча тўрхалтамыз билан кўч-кўч бўлиб юрмайлик. Нима дедингиз, хоним?

Гулсум опа кўзлари ёниб, бу гапни тасдиқлади.

Мен ташқарига чиқиб, қатнов йўл бўйлаб юра бошладим. Универмаг билан кутубхона оралиғидаги чорраҳадан қоп-қора "Чайка" автомобили чиқиб, ўнгга — биз тарафга бурилди. Қўлимни кўтаришим билан ёнимга келиб тўхтади.

— Қаёққа борасан? — мендан бурун гап қотди кекса ёшли, сочлари оппоқ, ялангбош ҳайдовчи.

— “Ўзбекистон” оромгоҳига ташлаб қўёлмайсизми?

— Қани, чиқавер!

Шерикларим йўл ёқасида кутиб туришган экан. Машинани уларнинг ёнига олиб бордим. Бир пасда “Чайка”нинг кенг салонига жойлашдик.

— Оромгоҳга чиқишимизни айтдингизми? — яна бир карра ишонч ҳосил қилиш ниятида сўради Талъат ака.

Бош ирғаб тасдиқладим. Энди у Гулсум опа билан пичирлашиб гаплаша кетди.

Фарида менга томон яқинлашиб секин сўради.

— Бу ерда анча юрасизми?

— Рости, зерикиб қолдим. Индинга қайтмоқчиман.

Талъат ака бизни эшитиб турган экан. Дарров менга ўгирилди.

— Ортиғали, Фаридани синаб кўрмоқчимисиз? Ахир яна бир ярим ой дам оламиз-ку. Кимсан министр муовинининг севимли ўғлисиз. Имкон борида ўйнанг-кулинг, дунё кўринг. Фарида хоним, Ортиғали ҳазиллашаяпти.

У шундай дея менга “ўқрайиб” қаради. Яна бир бор хатога йўл қўйганимни англадим.

Энди Фарида қай биримизга ишонишини билмай, хаёлга чўмган эди.

Машина тоғ йўлига бурилди. Атроф ғоят хушманзара, гўзал эди. Хилма-хил дарахтлар тоғ ёнбағирларини бутунлай эгаллаб олган, остимизда қора денгиз мавжланиб турарди.

— Ҳозир биз борадиган оромгоҳ бир пайтлар Бухоро ҳукмдори Амир Олимхоннинг қароргоҳи бўлган. Айтишларича, Ялтанинг энг хушҳаво жойи ҳам шу ер экан. Асли амиримиз ўткир зеҳдли, нозиктаъб, ўқимишли одам бўлган-да. Акс ҳолда Бухородаги Ситораи Мохи Хоса, Кисловодскдаги сарой, Ялтадаги бу гўшани қурдириш учун шунчаки сармоянинг ўзи кифоя қилмайди. Бунинг учун ҳавас, иштиёқ ва яна табиатга нисбатан ошнолик зарур эмасми?

Ҳаммамиз Талъат аканинг ҳикоясини берилиб тинглар, шу аснода борадиган масканнинг қандайлигини хаёлан кўз ўнгимизга келтиришга уринардик.

Машина тоғ белига ўралган айланма йўлдан ҳамон юқорига интиларди. Баландликка кўтарилган сайин денгиз бутун салобати, виқори ила қаршимизда намоён бўлиб борарди. Ниҳоят, ўрмон ичидаги сайхонликка етиб тўхтадик. Тоғнинг чеккасига қўндирилган ойнаванд иморат диққатимизни тортди.

— Мана шу Амирнинг лойиҳаси билан қурдирилган қаср, — дея изоҳ берди Талъат ака.

Ҳайдовчи билан тезда ҳисоб-китоб қилдиг-у, нарсаларни йўлакка қўйиб, бино томон юрдик. Теварак-атрофда қушларнинг чуғур-чуғуридан бўлак ҳеч садо эшитилмасди. Иморат бир оз ташландиқ ҳолатда эди. Бироқ Шарқ меъморчилиги усулида қад ростлаган бу кошона ҳалиям кўркини йўқотмаётганди. Ичкарига кирдиг-у, ҳайратдан ёқа ушладик. Тўрт тарафи ойнаванд бинонинг чор тарафидан бемалол денгиз кўринарди. Кўриниш нима, худди кафтингизда чайқалиб тургандай.

— Аждодларимиз қудратига тан бериш керак, — деди Фарида ҳаяжонланиб.

— Шунинг учун ҳам бобомиз Амир Темур "қудратимизни билмоқчи бўлганлар биз қурдирган биноларни кўрсин", деган экан, — қўшиб қўйдим мен.

— Ҳақ гапни айтибди, — суҳбатга қўшилди боядан буён денгиздан кўз узмаётган Гулсум опа.

— Бунақада палов дамлашга кеч қоламиз. Қани, чойхонага чопдик.

Талъат ака шундай деб Гулсум опанинг қўлидан ушлаб ташқарига етаклади. Йўл-йўлакай:

— Ортиғали, сиз ҳам Фарида хонимнинг биллагидан тутинг-чи, бу жойлар хавфли, яна биров ўғирлаб кетишмасин, — дея огоҳлантирган бўлди.

Фарида кулди.

— Ўғирлайдиган одамнинг ўзи йўқ-ку, Талъат ака.

— Э, ундайлар сездирмай, пойлаб келишади-да. Ҳарна мусофирчиликда эҳтиёткорлик яхшида. Шундайми, Гулсумхон?

Кўп қаватли "Ўзбекистон" сиҳатгоҳини айланиб ўрмонзор ичидаги пастқамгина чойхонага ўтдик. Бу табиий услубдаги чойхона эди. Дарахтларнинг кесилган танаси "стол" вазифасини ўтаркан. Чиройли арраланган ғўлалардан ўриндиқ ўрнида фойдаланиларкан.

— Чойхонанинг алоҳида "хона"лари ҳам бор, — деб қолди Талъат ака қўлидаги масаллиқларни қўлбола "стол" устига эҳтиётлаб қўяркан. — Қани аввал, "ўз хонамизни" танлаб олайлик.

Бу "хона" дегани чор атрофи қалин гуллар билан ўралган шинамгина боғча эди. Анжомлари ҳам боягидай, ёғочдан, "эшик" вазифасини ўтовчи қамишдан ясалган четан юқорига илиб қўйиларкан. Ичкаридан ҳар хил гулларнинг хушбўй ҳиди тараларди. Гарчи тўрт томони берк бўлса-да ҳавоси тоза ва ёруғ эди.

— Менимча, шу кулбани танлаганимиз маъқул. Ҳар ҳолда "кўз очиб" кўрганимиз-да. Бошқаларининг бундан фарқи йўқ.

Биз итоаткорлик билан "катта"нинг гапига кўна қолдик.

— Сукут — аломати розилик. Демак, ишга киришамиз. Ортиғали, сиз ўтин топинг. Фарида хоним, гуручни кўздан кечириб қўйинг. Ошдан тош чиқса, бошингиз билан жавоб берасиз.

— Гулсум опам-чи? — ҳазиллашди Фарида қоғоз халтадаги гуручни қўлига оларкан.

— Гулсумхон менга ёрдам беради. Яъни бош ошпазга ўринбосар. Қолаверса, қадди қомати ҳам раҳбарликка мос.

Гулсум опа қуюқ қошларини чимириб, хиёл бошини кутариб қўйди.

Ўрмонда ўтин муаммоси йўқ, бир пасда иккита ош дамлагани етадиган шох-шабба, қуриган ёғоч тўплаб қўйдим.

— Тўхташ йўқ, биродар, — деди сабзи қирқаетган Талъат ака менга қарата. — Бемалол ўчоққа ўт қалайверинг, гугурт анови гўланинг устида турибди.

— Чойхоначи билан келишмадик-ку, — дедим хавотирланиб.

Талъат ака бошини кўтариб, пичоғли қўли билан пешонасидаги терни сидирди.

— Чойхоначи ҳам, бош ошпаз ҳам ўзимман. Сиз бемалол ишингизни давом эттиринг.

Айланма ўчоқларнинг ҳар бирига қараб чиқдим. Назаримда, анчадан буён биров келмаганга ўхшайди. Қозонларни чанг босганди.

Ҳар бир ўчоқ ёнига сув келтирилганлиги эътиборимни тортди. Жўмакни бураган эдим, аввал зангли, кейин тиниқ сув қозонга қуйилди. Қозонни обдон ювдим. Кейин ўчоққа ўт ёқдим. Иш орасида Фаридага қараб қўярдим. Бечора бояги пўписадан сўнг берилиб гуруч тозаларди. Елкаларидан сирғалиб тушган сунбул сочлари оппоқ юзининг бир томонини тўсиб қўйганига ҳам аҳамият бермайди. Бир маҳал бошини силтаб, сочларини орқасига олди-да, мен тарафга қаради. Менга кўзи тушиши билан шарақлаб кулиб юборди.

— Ортиғали ака, умрингизда ўчоқ бошига бормаганмисиз. Ҳаммомнинг гўлахиға ўхшаб қопсиз-ку.

У шундай деб чопиб олдимга келди.

— Дастрўмолингиз қани?

— Шимимнинг орқа чўнтагида, — дедим секин қўлларимни олдинга чўзиб.

У рўмолчамни олиб, сувда намлади-да, юз-кўзларимни артди. Яна айланиб ҳаммаёғимни кўриб чиқди. Хайриятки, бошқа нуқсон топилмади.

— Раҳмат Фаридахон, — дедим бундай меҳрибонликдан кўнглим ийиб.

— Арзимади, — деди у бошини хиёл эгиб. Менга унинг шундай қараши жудаям ёқиб қолганди.

— Ҳов болалар, нима қиляпсизлар-а! — деди Талъат ака бизларни эркалаб. — Ўйинга алахсимамай, тезроқ қимирланглар.

Фарида газетага ёйиб қўйган гуруч томон югурар экан, гап қотди:

— Қимирлаш ҳам гапми, Талъат ака, оёғимизни қўлимизга олволиб чопиб юрибмиз-ку. Ўзиям жуда қаттиққўл қайнота бўлсангиз керак.

"Оқсоқол"нинг тили чечан эди, дарров жавоб қилди.

— Менга келин бўлсангиз, билардингиз.

— Вой, сизни вояга етган ўғлингиз борми?

— Бор-да!

— Ўғлингиз ҳам ўзингизга ўхшаб, жуда дадилдир.

— Ўғлим ёнингда турибди-ку, ҳалиям қанақалигини билмадингми?

Талъат ака Фаридани яқин олиб сенлашга ўтгани унга оғир ботмади. Қайтанга худди ёш қизчадай эркаланишга тушди.

— Э, ҳали, Ортиғали акамни назарда тутаяпсизми?

— Ҳа, энди у ҳам боламдай гап-да.

— Унда болангиз ёмон эмас.

Талъат ака қўлини кесиб олдимни ёки ёлфондакам қилдимни бир пасда "ух-ухлаб" гир айлана бошлади.

— Балосан-ку Фарида! Агар мен Ортиғали бўп қолганимда шу топда осмонга учиб кетардим. Сени ҳам осмонимга олиб чиқардим.

Фариданинг ҳазил гапи юрагимни чўғ каби куйдирди. Очиғи ундан бундай марҳаматни кутмагандим. У ажойиб қиз эди. Наҳотки, унинг қалбида ҳам менга нисбатан яқинлик пайдо бўлди? Ҳар ҳолда ҳазилнинг ярми чин дейдилар.

Гулсум опа пиёз арчиш баҳонасида суҳбатга қўшилмай жим ўтирарди. Фариданинг кейинги гапидан у ҳам завқланиб кулди. Кейин мени "қитиқлаб" деди.

— Ортиғали, энди эртага сиз "эрийсиз". Фаридадай қизнинг илтифотига ҳамма ҳам эришавермайди. Асли омадли йигит экансиз.

Талъат ака қарсак чалиб, барчамизнинг нигоҳимизни ўзига қаратди.

— Дўстлар, менда бир фикр туғилди. Шу бугун тўйни бошлавормаймизми? Бугун сарф-харажати мандан. Ўзиям бир умр эсда қолади-да. Ахир Амир Олимхоннинг қароргоҳида тўй ўтказиш катта бахт-ку! Ҳай йигит, менинг ичим портлаб кетаяпти-ку, сиз индамайсиз-а. Сабр-тоқатингизга балли.

Ростдан ҳам оғиз очолмасдим. Ҳазилни бошлаб қўйган Фарида ҳам ғалати аҳволга тушиб қолганди.

Талъат ака ҳамон отни қамчиларди.

— Бўпти, бу масала шунчаки жўн иш эмас. Бугун маслаҳат ошини еймиз. Эртага бир фикрга келармиз. Келишдикми?

Гулсум опа "келишдик", "келишдик" деб биз учун ҳам розилик билдирди.

Ошпаз қозонга ёғ ташлаб, дарров сабзи-пиёзни қовуришга тушди. Афтидан у паловга уста эди. Айниқса, белини оқ дока билан боғлаб, тез-тез қозон кавлашидан овқат тайёрлашни ёқтириши сезилиб турарди.

— Гулсумхон, бор будимизни олиб, бир дастурхонни безатинг-чи.

Талъат аканинг тилидан бол томарди. Ёпирай, бу қанақа одам ўзи? Курувчилар муомалага нўноқ эди, бу киши эса худди автоматнинг ўқидай гап ёғдиради. Яна ҳамманинг диққатини ўзига жалб қила олгани-чи. У шу топда ҳам зимдан дастурхондаги нарсаларга қараб қўйди. Кейин қозонга сув қуйиб, "стол"га яқинлашди.

— Ана айтмадимми, — деди худди ўзига ўзи ҳисоб бераётгандай. — Салқин ичимликлар, "шайтон суви" олибмиз-у, коньяк ёддан қўтарилибди.

Қарсиллатиб қип-қизил олма еяётган Гулсум опа бепарвогина қўл силтади.

— Ҳа, коньякни ким ичарди.

— Ким бўларди, Сиз-да, - ҳозиржавоблик қилди курувчи.

— Тавба денг, шу пайтгача ичимлик ичмаганман. Тўғрими, Фарида?

Фарида катта лагандаги қрим узумини юваётганди, опанинг суроғини эшитмади. Қайтиб келгач, узумни дастурхонга эҳтиётлаб қўйиб, қўлини салфеткага артди.

Талъат ака яна бир бор Гулсум опанинг оғиз очишига гап бермади.

— Ортиғали, югуриб эмас, шошилмай бориб, битта каньяк топиб келасиз, хўпми?

— Хўп!

Мен дарров йўлга тушдим. Уч қадам юриб эдим, у яна чақириб қолди. Ортимга ўтирилиб, савол назари билан қарадим.

— Қаёққа кетаяпсиз, — деди Талъат ака кўзларини лўқ қилиб.

— Ахир ўзингиз айтдингиз-ку.

— Тўғри, мен айтдим. Аммо бир ўзингиз боринг демасиз-ку. Бу ер Анжон эмас, мусофир жой. Фаридани ўзингизга ҳамроҳ қилиб ололмайсизми?

Соддалигим қурсин, яна "қовун туширибман".

— Қиз болани овора қиламизми, ўзим амаллайман.

— Кап-катта йигитсиз-у, худди ёш ўсмирдай фикрлайсиз. Мен Сиздан ҳавотирланиб ўтиришни истамайман, уқдингизми? Қани, Фаридaxon, бу акангизни ўзингиз етакланг. Айтмоқчи, беш юлдузлигини топинглар. Қани, оқ йўл. Биз паловни дамлаб турамыз.

Ўрмон оралаб чувалашган ингичка сўқмоқдан иккаламиз йўлга тушдик. Мен олдинда, Фарида бир оз орқароқда. Сўқмоқ четидаги дарахтлар япроқлари денгиз тарафдан келаётган шаббодага рақс тушаётгандай. Онда-сонда учрайдиган сайхонликлар кўм-кўк. Майса-гиёҳлар, оқ, қизил, сариқ, пушти гулларнинг адоғи кўринмайди. Одатда ўрмонда ҳаво дим бўларди. Бу ер анчайин салқин, ҳавоси мусаффо эди. Ёнғоқ дарахтлари шоҳларида жажжи олмахонлар ўйнашарди.

Йўлнинг у ер-бу ерига ёғоч ўриндиклар қўйилган. Афтидан бу сиҳатгоҳга қарашли соғломлаштириш йўналишларидан бирига ўхшайди.

Фарида энди менга тенглашиб, ўнг қўлимга осилиб олди. Яна сочларидан ўша таниш бўй таралди. У жуда гўзал ва бахтиёр эди шу тобда.

Қўлимни бўшатиб нозик елкасидан қучдим. У қаршилиқ билдирмади. Аксинча бошини менга энгаштириб, бир нималар тўғрисида сўзлай кетди. Унинг ёқимли овози қулоғимга эмас, юрагимга кириб бораётгандай эди. Қизиқ ҳолат. Мен уни соат сайин эмас, дақиқа сайин кучлироқ, ёрқинроқ севиб қолаётганлигимни ҳис этардим. Бироқ ҳиссиётларимга эрк беришга, уни ширин гаплар билан эркалашга, қалбига йўл топишга ўзимда журъат кўрмасдим.

Олдимизда икки рус аёли кўринди. Уларга йўл бўшатдик. Аёллар бизга разм солиб ўтишаркан "Ажойиб жуфтлик, ишқилиб бахти бутун бўлсин" — деб ўтиб кетишди. Рус тилида бу фикр янаям чиройли эшитилди. Шу ташбеҳ баҳона Фаридага меҳрим, меҳргина эмас, қайноқ эҳтиросим янада ёлқинланди.

Анча юрдик. Лекин сўқмоқ тугамасди. Ўрмон эса сийраклашиб қолди. Энди фақат игна баргли арчалар кўзга ташланарди. Кумуш ранг арчаларнинг таналари йўғон, текис ва бақувват эди. Паст бўйли, ёш арчалар ўйинчоқларни эслатади, икки туп ана шундай дарахт оралиғига ўриндиқ қўйилган экан.

— Намунча чопмасангиз, Ортиғали ака, — деди тез юрганидан ҳарсиллаб нафас олаётган Фарида. — Келинг бир оз дам олайлик.

Ўтирдик. У худди қирқ йиллик кадрдонимдай пинжимга суқилиб олди. Дафъатан хаёлимга нохуш фикр урилди.

— Наҳотки бу қиз энгил табиатли...

Унинг кўзларига боқдим. Бу кўзлар беғубор, тиниқ ва маъсум эди. Кўнглимдан кечган гапга ўзим уялдим.

— Ортиғали ака, — деди у менга суянганича. — Қандай қиз эканки, менга ўзи ёпишяпти деб ўйлаяпсиз, шундайми?

Гўё ўғирлик устида қўлга тушган одамдай мулзам бўлиб, жон ҳолатда унинг бу даъвоси ўринсиз эканлигини асослашга тушдим.

Фарида учун бу иддаонинг аҳамияти йўқдай эди. У сўзида давом этди.

— Мен сизнинг тимсолингизда ўзимга юпанч топдим. Бошқа нарсаларни ўйлаб ҳам ўтирмадим. Қандай ўйга борсангиз, бу ўзингизга ҳавола. Бироқ шу икки кун оралиғида юрагимга кириб борганингизни тан оламан. Буни шунинг учун тан олаяпманки, барибир сиз тез орада кетасиз ва мени унутасиз. Иккинчидан, сиз тоза одамсиз, сизда нафақат аёлга, умуман инсонга ғараз йўқ.

Ҳаётда менинг омадим чопмади. Онам Оқтош сиҳатгоҳида ишлайдиган Мухторжон исмли шифокор йигитни севиб қолибди. Қисқаси ота-она розилигисиз турмуш қуришибди. Мен туғилганимдан сўнг, кўп ўтмай дадам буйрак хасталигига учраб, оламдан ўтибди. Онам бечора тош келса кемириб, сув келса симириб, ҳам кўзининг оқу қароси, ҳам бахтсиз севгисининг меваси — яъни мени қароғида вояга етказди. Тақдирнинг ўйинини кўрингки, ўнинчи синфни тамомлашим билан тоғам ўртага тушиб, колхоз раисининг ўғлига узатишди. Тоғам ўша хўжаликда бош бухгалтер эди. Аввалига эркатой кўевим билан яхши яшадик. Кейин мен сиртдан институтда ўқиш ниятим борлигини тушунтирдим. Дастлабда у розилик бермади. Кейин қайнота-қайнонамнинг аралашуви билан кўнишга мажбур бўлди. Соғлиғим тўғрисида маълумотнома тайёрлаш пайти рентгенга тушдим. Ҳамма бало шундан бошланди. Аслида бало деб нотўғри гапирдим, бало эмас, омад деганим ҳақиқатга яқинроқ келади. Гап шундаки, ўпкамнинг бир бўлагига тангадек тешик бор экан. Зудлик билан даволанишим кераклигини шифокорлар менга, яқинларимга тушунтиришди. Ўша гапни эшитган куни эрим мен билан тонг отгунча уришди. Унингча, касаллигимни билиб туриб турмушга чиққан эмишман.

"Ўлай агар, ўзим ҳам бу дард қачон илашганидан мутлақо беҳабар эдим", дедим. У гапимни эшитишни хоҳламади. "Ҳали менга ҳам юқтиргандирсан", деб аюҳаннос солди. Поликлиникага бориб текширтирган эди, хайриятки, юқмайдиган хилидан экан.

Қайнотам яхши одам эди. Ҳеч қандай жанжалга ҳожат йўқ. Қизим, Худо хоҳласа, отдай бўлиб кетади, — деб кўнглимни кўтарди.

Бир йилга яқин сил касаллигига қарши кураш диспансерида даволандим. Шифокорларга раҳмат, ўпкамдаги иллат бутунлай битиб кетди. Аммо, қалбимдаги яра битмади. Эрим ажралиш тўғрисида судга ариза берган экан. Суд аризани қондирди. Рўзгорим бузилганига ортиқча сиқилмадим. Чунки бир йил давомида касалхонада ётиб, кўп нарсаларни ўйлаб кўргандим.

Дард устига чипқон деганларидай, бу кўргуликлар онамнинг кўзларидан нурни сўриб олибди. Ўн қадам наридаги одамни таниёлмай қолди. Бечора ҳали ёш эди, ҳусн-малоҳатга бой аёл эди. Бироқ ҳусн — ярим бахт деганлари ёлғон экан. Яратган эгам қиз болага чиройдан ҳам кўра бутун бахт бергани афзаллигини тушундим. На илож, бошга тушганини кўз кўради-да.

У йигит яна уйланди. Тўйидан бир кун илгари қайнота-қайнонам мени йўқлаб келишибди. Бир сидра кийим-бошим уларникида қолувди. Ўша нарсаларимга кўшиб, Алуштадаги сиҳатгоҳга ҳам йўлланма беришди.

— Сен бизга келин эмас, қизсан, не қилайликки ҳаммага гап уқтирган одам, келиб-келиб ўз ўғлимга кучим етмади, — деди қайнотам.

Қайнонам ўттиз йил педагоглик қилган ювош, мўмина аёл, ун чиқармай йиғлагани ҳамон кўз ўнгимда. Кетар чоғи улар мени дуо қилишди, сиҳат-саломатлигимни тилашди.

Эртасига тоғамнинг хизмат машинасида мени Симферополга кузатиб қўйишди Аллоҳга шукр, келганимдан буён дўхтирлар назоратидаман. "Сеники енгилдан, асорати қолмайдиган хилидан", деб доимо кўнглимга таскин беришади, эркалашади. Иттифоқо, Гулсум опа билан бир кунда келибмиз. У Туркменистоннинг Тошовуз шаҳридан экан. Дўкон мудири бўлиб ишларкан. "Доим муздай бетон устидаман, магазиннинг деразалари очиб қўйилади, шу боис ўпкам шамоллаб қолибди", деди

у мен билан танишган куни. Унинг таклифи билан бир хонага жойлашдик. Ўзбек тилига уста. Шаҳримизда асосан ўзбеклар яшайди-да, — дейди у. Мана ярим ойдан буён Алуштадамиз. Буни қарангки, ўша куни биринчи марта Ялтага келгандик. Келибоқ, сиз билан танишдик. Негадир сизга ишонгим келди. Яхши одамга ўхшайсиз. Умуман, дунёда яхшилар кўп. Аммо, ёмонлар ҳам кам эмас...

Фариданинг тақдирига ачиндим. Ёш боши билан анча ташвиш чекибди. Бир томонда ота-онасининг аччиқ қисмати, иккинчи томонда ўз дарди... Бироқ ҳар дарднинг давоси вақт. Вақт ўтиши билан эски яралар битади. Инсон ҳам дарахтга ўхшайди. Яхши парвариш билан қувватга кириб, шох ёзиб, сархил мевалар берганидай, одам ҳам оқиллар таъсирида руҳан тетиклашади, иқболини яратади.

У ҳамон кўзларини яширганича менга суяниб ўтирарди. Мен унинг юз ифодасини кўрмаётган бўлсам-да, кўнгли бўшаб, бир оз тинчланганлиги, қалбидаги губор тарқалганлигини ҳис этардим. Шу топда нимадир дейишим жоиз эди. Бироқ бунақа пайтларда бир оғиз сўз дилдаги ярани тирнаб, дилини оғритиши ҳам мумкин. Ўйлаб-ўйлаб шу гапни айтдим.

— Сиз матонатли қизсиз, Фариди. Сиз, албатта, бахтга эришасиз, яхши ҳаёт кечирасиз.

У бошини кўтариб менга тикилди. Қоп-қора кўзлари ёшга тўла эди. Киприклари орасидан оқаётган томчилар ёноқларига тўкилиб турарди. У шу ҳолатда мафтункор эди.

— Рост айтаяпсизми, Ортиғали ака? Чиндан ҳам рўшнолик кўраманми? Ёки аяжоним каби муҳаббатда ҳам, турмушда ҳам омадим чопмай, умрим хазон бўлармикин?

Унинг ойдаи юзи кўзларимни қамаштирди. Ўйладимки, бу париваш инсон фарзанди эмас, осмондан тушган фаришта. Бунақа самимийлик, бундай беғуборлик фақат беғуноҳ кишиларгагина хос. Бу ҳилқатда гуноҳга жой йўқ. Унинг бутун жисми, вужуди софликнинг ўзику.

Юз-кўзларидаги тиниқ кўз ёшларини артиб, уни тинчлантирдим.

— Ёруғ оламда мусулмон кишиси ҳеч қачон умидсизликка берилмаслиги керак. Сиз ҳар қандай саодатга лойиқ қизсиз. Вақти келиб, бу кўз ёшларингиз беҳуда оққанлигини эслатаман.

— Сиз эслатасизми? — Қизнинг чеҳрасида нур жилваланди. Ахир, икки кундан кейин сиз қаёқда-ю, мен қаёқдаман.

— Биринчидан, Талъат акам тўғри айтди, ҳали таътилимиз тугамайди. Иккинчидан, тоғ-тоғ билан учрашмаса ҳам, одам-одам билан кўришади.

Атиги икки соат илгари Қримнинг роҳатижон табиати ҳам юрт соғинчига малҳам бўлолмаётганди. Энди фикрим ўзгарди. Ахир Андижонда ёнаётган ёрим йўқ энди, ишимдан кўнглим тинч. Ижод аҳлига таътил чикора. Шундай экан, қалбимда кўз очаётган туйғуларим учун бир оз меҳр берайчи. Ахир, ишқ шарбатини тотмаган юрак юрак саналармиди? Умримда ҳали бирон қиз Фариди каби ширин эҳтирослар уйғотмаганди. Муҳаббатдан буюк бахт борми ўзи?

— Ортиғали ака.

Фариданинг овозидан сочқин хаёлларим жиловланди. Бутун вужудим қулоққа айланди.

— Сиз ҳам ўзингиз тўғрингизда айтиб беринг, — бошини хиёл эгиб яна эркаланди. — Агар, агар сир бўлмаса?

Мен Тошкентда, санъат институтида ўқиганлигимни, вилоят маданият бошқармасида ишлаётганимни сўзлаб бердим. Гап орасида шу сафар олдидан Зайнаб билан ажралишганлигимизни писанда қилиб қўйдим. Нега бу ҳақда гапирдим, ҳайронман. Аниги шуки, бу билан бошим очиклигини унга сездириб қўймоқчи эдим.

Фарида рўзгорим бузилганини эшитиб, астойдил ачинди. Бунинг бош сабаби фарзандсизлик деб ўйлаб, даволаниш учун пойтахтга, Москвагача бормаганлигимни таъна қилди, ҳар иккимизни бепарволикда айблади. У тушунмадики, оилани мустаҳкамловчи кўрғон фақат фарзанд эмас, асосийси, бу — муҳаббат.

Орага жимлик чўкди.

Очиғи биз қайси юмуш билан йўлга тушганимизни унугаёзгандим.

— Қани туринг, ош ҳам ёдимиздан чиқибди-ку.

— Вой ўлмасам, тезроқ чопайлик энди.

Иккаламиз қўл ушлашиб югурдик. Хайриятки, шундоққина ўрмон этагида кичикроқ дўкон бор экан. Талъат акадан роса танқид эшитамиз, — деган хавотирда чойхонага кириб борсак, улар йўқ. Ўчоқда палов дамланиб турибди. Фарида чарчаганми, гўлалардан бирига ўтириб олди. Мен чайлага кўз ташладим. Не кўз билан кўрайки, "катта"лар қучоқлашиб, бир-бирига бўса ҳадя этишяпти. Ҳатто қадам товушларини ҳам пайқашмади.

Бўшашиб келаётганимни кўриб, Фарида улар йўқ шекилли деб ўйлади.

— Ҳа, кетиб қолишибдими? — Ўзим ҳам хайронман, уларнинг ҳолатидан уялиб, кайфиятим тушган эди.

— Ичкарида эканлар, — дедим тўнғиллаб.

— Хайрият, кетиб қолишмабди, — астойдил севинди Фарида. — Ўзиям, хаёллаб қолдик-да.

— Чамамда хаёллаб қолганимиз қўл келган кўринади.

— Нега унақа деяпсиз, — тушунмай сўради у.

— Негаки, ўз ишлари билан бандлар.

— Иш, қанақа иш?

Қарасам совуқ кайфиятимни қизга ҳам юқтиргандайман. Гапни ҳазилга буриб юбордим.

— Биз кутавериб, тоқатлари тоқ бўлибди. Гулсум опанинг қорни очибди. Ҳозир Талъат ака опангизга нон чайнаб беряпти.

Фарида ўрнидан туриб, кулба томон юрган эди, мен уни тўхтатдим.

— Шошманг, ҳозир ўзлари чиқишади. Унгача идиш-товоқларни тайёрлаб турайлик.

Чиндан ҳам "катта"лар олдинма кейин қизариб-бўзариб чиқишди. Йўл-йўлакай Талъат ака одатича пўписа қилишга тушди.

— Ёш болани ишга буюрма, орқасидан ўзинг югурма, деганларига энди ишондим. Қидирай десам қайси сўқмоқдан юрганингларни сезмай қолибман. Устига-устак, Гулсумойни ёлғиз ташлаб кетгим келмади. Бир томонда палов дам еб, гуручлар қозондан ўрмалаб чиқиб кетаяпти. Умримда бугунгичалик азоб чекмагандим.

— Азобингиз шундай бўлса, роҳатингизга гап йўқ экан-да.

Қозон бошига бориб қолган Талъат ака менга қарамай ўдағайлади.

— Ҳай бола, ҳаддингиздан ошманг. Мен сизнинг роҳатингизни ҳам, "дардингиз"ни ҳам сўрамадим-ку. Қани, товоқни келтиринг-чи. Фарида хоним, чойхоначидан ҳануз дарак йўқ. Электр чойнакдаги сув қайноқ, яна бир бор шарақлатиб юбориб, чой дамланг. Гулсумой, сиз дам олинг, болаларни ўйлаб юрагингиз анча оғриди.

— Боя табиблик қилаётган экансиз-да, мен эса бўлмағур хаёлларга берилибман-а. — Секин пичинг қилдим.

— Ёшлар ўзи яхшилиқни ўйлашмайди. Ҳа, майли, ош олдидан гуноҳларингдан ўтдим. Қани, тезроқ "ишга" киришайлик. Бояги карам шўрва ичимни шилиб юборди.

Бир дақиқадан сўнг ҳаммамиз қапа ичида жамулжам ўтирардик. Талъат ака коньякка кока-кола қўшиб, қизларга узатди. Биз оз-оздан иштаҳа учун оқидан отдик. Сал ширакайф бўлибман. Гулсум опанинг қулфи дили очилиб, нуқул "ошпаз"ни мақтайди. Аҳён-аҳёнда қўли билан унинг оғзига луқма тутиб сийлайди. Талъат ака эса "Опанг зўрку, сен яна уларга тегманг, деб огоҳлантириб юрибсан-а" дегандай қараш қилади.

Ўтиришимиз авжга чиққанида оқшом тушиб, сиҳаттоҳ тарафдан Шерали Жўраевнинг жарангдор қўшиғи янгради. Талъат ака Гулсум опанинг қўлидан тортиб, ўйинга таклиф қилди. Очиги ҳар иккиси ҳам рақснинг устаси экан. Талъат аканинг ҳаракатлари чаққон, қўллари ҳавода кескин силкинади. Бодом қовоқлари орасида милтираб турган кўзларида ўт ёнади. Бир дам грузин йигитларидай қанот

қоқиб майда қадамлаб гир айланади. Худди тоғ устидан денгизга шўнғиган лочин мисол чарх уради.

Гулсум опанинг қадди баста тўла эди. Аммо рақсга тушганида ипақдай эшилиб кетар экан. Бамисоли қизлардай нафис ва жозибадор ҳаракатлари билан шеригининг тинчини бутунлай ўғирлаб қўйди. Энди йигит унинг атрофида гирдиқапалак эди. Шўх мусиқа тугади. Ҳинчилар нафас ростламоқ илинжида ям-яшил майса устига узала тушиб ётишди.

Бир оздан сўнг Алла Пугачёвнинг "Маэстро" кўшиғи бошланди. Мен Фаридани даврага тортдим. У елкамга қўлини қўйди. Мен хипча белидан беозоргина кучдим. Роса мириқиб ўйнадик, мусиқа баланд пардасига кўтарилганда, уни даст кўтариб, ҳавода уч бора айлантариб қўйдим.

Ҳамма шод, барчанинг кайфияти кўтаринки.

Бир пайт қарасам, атрофимизда дам олувчилар тўпланиб қолишибди. Улар орасида ҳамкасбим, ёши элликларга борган Шариф ака ҳам бор экан. Кучоқлашиб кўришдик. Яна икки киши ҳамроҳлигида ошга таклиф қилдик.

Дастурхонга дуо ўқилгач, Шариф ака кулиб:

— Бу, андижонлик йигитлар қаерга боришса ҳам шўхлигини ташлашмас экан-да, — деди.

Талъат ака унга жавобан:

— Йигит бўлса шўх бўлсин, шўх бўлмаса... — деб у ёғини айтмади.

Ҳамкасбим солдадил, беозор, ишонувчан одам эди. У анчагача Фаридага тикилиб қаради. Кейин хиёл мен томон энгашиб сўради.

— Бу киши келин болами?

Савол оҳиста айтилган эди. Бироқ зиёфатдагиларнинг эътиборини тортибди: қулоқлари динг бўлди.

Сезиб турибман. Агар бу қиз турмуш ўртоғим десам кўпчилик ҳасад ўтида қовурилиб кетади. Мабодо тўғриси айтсам, унда беш баттар аҳволга тушишади. Мен сал енгилроғини танладим.

— Ҳа Шариф ака, адашмадингиз.

Шариф ака кўзойнагини тўғрилаб бурни устига маҳкамроқ ўрнаштирди чоғи, кейин пешонасидаги реза-реза терларни артди. Шу орада нимадир дейиш кераклигини англаб, кўп ўйлаб ўтирмай Юсуфбек ҳожининг гапларини такрорлаб кўя қолди.

— Қаранг, Андижонда шундай келинимиз бор экан-у, билмай юраверибмиз-да.

Кейин у кўярда-қўймай, бизни ўз хонасига чорлади. Фаридага кичкина шишачада "Бўлиши мумкин" деган Польша атрини совға қилди. Ҳар иккаламизга кўша қаришликни тилаб, яхши истаклар билдирди.

Фарида келинлик вазифасини қандай бажаришни билмай ҳижолатдан лов-лов ёнарди. Оппоқ юзлари қирмизи тус олганди, кўзларида ҳаё зухурланганида у янаям очилиб кетаркан.

— Биз маданият арбобимиз, — деди Шариф ака чиндан ҳам эҳтиросларга эрк бериб. — Табиатда, жамиятда, гўзалликни кўрганимизда гўё ўзимизни арши аълога кўтарилгандай сезамиз. Ёшим эллиқдан ортиб, шу бутун Навойини англадим. У зот:

"Оразин ёпғоч, кўзимдин сочилур ҳар лаҳза ёш,

Бўйлаким пайдо бўлур юлдуз ниҳон бўлғоч қуёш" — деб ёзганида мана шундай ойимқизларимизни хаёлига келтирган бўлса ажаб эмас. Эътибор беринглар, Қрим қуёши ботди, аммо Андижон қамари ҳамон ёғду таратиб турибди. Э, қойилман Ортиғали ука.

Шариф аканинг табиатини билганим учун, қолаверса у бир оз ширакайфлигини назарда тутиб, бу гаплардан гашим келмаётганди. Бироқ Талъат ака қурувчилигига борди.

— Оқсоқол, — деди у Шариф аканинг сепкил босган юзига юзини яқин келтириб. — Айтинг-чи, андижонлик эркак олдида, эрининг ҳузурида биров бировнинг хотинига суқланадими? Қўйинг, бачкана гапларингизни йиғиштиринг. Берган бир пиёла чойингиз учун ташаккур. Энди бизга жавоб.

Шариф аканинг ранги ўчиб, дағ-дағ титрай бошлади.

— Биродар, сиз мени тушунмадингиз.

Талъат ака аллақачон йўлакка чиқиб олганди. Ўша ердан тўнғиллагани эшитилди.

— Яхшиям, тушунмаганим, акс ҳолда...

— Энди ҳамшаҳаримиздан ранжиманг. Курувчилар байтнинг қадрига етишармиди?

Тўсатдан миямга келган бу фикр чиндан ҳамкасибимга ёқиб тушди.

— Рост айтасиз. Аммо-лекин кўнглимда ғаразим йўқ эди. Ахир боламдай нарса-я... Сиз мени тўғри тушунсангиз бас... Бўптими?

Шариф ака билан хайр-хўшлашиб, пастга тушганимда Талъат ака сиҳатгоҳ майдончасидаги ўриндикда сигарета буруқситарди. Гулсум опа эса, уни тинчлантираяпти.

— Ҳай йигит, — деди мени кўриши билан. — Кечирасиз-у, ит ҳам суягини ёмон назардан сақлайди. Нега вақтида оғзини ёпиб қўймайсиз?

— Ахир, бирга ишлаймиз-да, ўзи ёмон одаммас.

— Бир қориндан тушсангиз ҳам, ҳамиятингизни эҳтиётлашни ўрганинг. Мендан сизга насиҳат шу. Ўшанда қадрингиз ошади. Келин, қани, ё ташлаб чиқдингизми?

Сўнгги жумласи куракда турмаслигини сезиб, мени маҳкам қучоқлаб олди.

— Нима қилай, шу туришингизда ёқиб қолдингиз. Худди жигаримдайсиз.

Фарида неон чироқлари ёритаётган ҳовуздаги нилуфар гулларини томоша қилаётганди.

Бизнинг кўзгалонимизни кўриб, мени ёнига чорлади.

— Ортиғали ака, гулнинг хунуги йўқ, аммо нилуфарнинг чиройи ўзгача. Бирваракайига очилган бунча сувпарисини илк бор кўришим. Қаранг, қандай гўзал-а. Сира кетгим келмаяпти. Афсуски, кеч бўлди.

Такси ярим соатга қолиб-қолмай Алуштага етказиб қўйди.

— Эртага Севастополга борамиз, катта, кичик панорамани кўриб келамиз, — деди Талъат ака қатъий. У

ҳатто биз билан келишиб ҳам олмади. Бироқ фикри ҳаммага маъқул тушганини яхши биларди.

У шундай деб менга кўзини лўқ қилиб қаради.

— Ишқилиб, қаршилигингиз йўқми, жигарим.

Чурқ этмадим.

Фарида билан сиҳатгоҳ эшиги олдида хайрлашдик. У ичкрига ўзини олди. Зум ўтмай қайтди. Ёнимга яқин, жудаям яқин келди. Унинг илиқ нафаси димоғимга урилиб, хушимдан айирди. Ўйлабманки, менга бўса ҳадя этади деб. Ундай бўлмади. Ўша латиф овоз ила:

— Бугунги кун учун сизга раҳмат, — деб ўнинчи синф қизларидай чопқиллаб хонасига кириб кетди.

* * *

Кўрфаздамиз. Эрталабдан куёш денгиз узра заррин нурларини аямай сочяпти. Соҳил бўйлаб узундан-узун чўзилган одамлар оқимидан ҳайратга тушасиз. Шу тобдан танини тобламоқ учун ярим яланғоч ётганлар қанча. Икки навқирон аёл тик турганича китоб ўқишяпти. Тўрт улфат кум устига газета тўшаб, ҳалитдан шакаргуфторликни бошлашибди. Тўп ўйнаётган ёш-ялангларнинг қий-чуви фалакни тутган. Хуллас, бу ўзгача бир олам эди.

Биз Алуштага отланганмиз. Яна "Ракета" кутаяпмиз. Негадир бугун ўша ёққа борувчилар кўпроқ.

— Кеча "хаяллаб" қолганингиздан кўнглимга шубҳа тушмади, — деди Тальят ака офтобга баданини тутиб ётган сунбул сочли дуркун қиздан кўз узмай.

— Мен эсам сизнинг тарбияли одамлигингизга ишонгандим.

У ялт этиб кўзларимга қаради.

— Ана, холос. Хўш, айтинг-чи, қачон одоб доирасидан чиқибмиз? Қулоғим сизда. — У Ялангтўш каби кўлини кулоқлари орқасига пахса қилди.

— Чайлада Гулсум опага ёпишиб турганингизни кўрдим.

— Шундайми? Эҳтимол, бунинг аксидир. Эҳтимол, эҳтиросларга бой опангиз мени ёқтириб қолгандир?

— Ҳарқолда улар хаста аёллар. Дилини оғритадиган хатти-ҳаракатдан тийилишингиз керак.

— Тўппа-тўғри. Ўша хаста дилга мўмиёсифат шифо бўлаяпман. Буни беморнинг ўзи хоҳлаяпти. Ёки ёзма тарзда укасига мурожаат этсинми, сиз имзо чекиб берасизми?

— Устимдан кулманг. Менда ҳам иззат-нафс бор.

Талъат ака муғамбирана жилмайиб, ҳарсанг тошлардан бирига чўқди.

— Укажоним, ёшим қирққа бораяпти. Ишонинг, шу пайтгача сиздай содда йигитни учратмаганман. Худди осмондан тушган фариштага ўхшайсиз. Нега тушунмайсиз, одамлар бу жаннатмакон ерларга ҳордиқ чиқаришга, айшишратга, кўнгил кўчаларини овламоққа келади. Бу онларни бир йил, икки йил, ҳатто ўн йил кутадиганлар бор. Кечаги гапингизни ўйласам, тепа сочим тикка туради. Нима эмиш "зерикапти эмиш, индинга жуфтакни ростлармиш". Бу гапдан сўнг қайси аҳмоқ сизга майл қўяди. Ахир, булар йўл бўйидаги тасқаралар эмаски, бугун биз билан хуморини ёзиб, эртага бағрини бошқасига очадиган. Булар тоза нарсалар, булар учун ҳаракат қилмоқ, курашмоқ керак.

Бу ёғини сўрасангиз Гулсум опангиз билан аҳд-паймон қилдик.

— Аммо сиз унга уйланасизми?

— Албатта.

— Шу чоққача бўйдоқмидингиз?

— Шу чоққача десам ошириб юбораман, аммо бир ҳафтадирки ашаддий ёлғизман. Ёлғизлик фақат Ўзига ярашади.

— Демак, сиз уни алдаяпсиз, шундайми?

— Эҳтимол, эрим ўлган деб у ҳам мени лақиллатаётгандир. Мен ортиқча тафсилотларга қизиқмайман. Мен бугунги фурсатни ўйлайман, темирни қизигида босаман. Фақат нодонларгина яна эллик йилдан кейин нима бўлишини қаричлаб ўлчаб, жонини сихга ўтказиб юришади. Билмайдик, шу вақт оралигида дунё неча бор бузилиб, неча бор тузалади.

— Кулоқларимга ишонмайман, Талъат ака. Ахир бу — даҳшат-ку. Унда ўзаро ҳурмат, ишонч, диёнат, энг олий туйғу — муҳаббат қаерда қолади? Наҳотки, ҳамма бир-бирининг кўзига чўп санчиб юрса, бир-биридан фақат манфаат қидирса?

Талъат ака мендан-да кўпроқ таажжубланаётганини яширмади.

— Назаримда ўзга бир сайёрада улғайиб, кейин бу ярим жаннат, ярим дўзах ҳисобланмиш заминга оёқ кўйгандайсиз. Биродар, кўзингизни мошдай очиб кўйишади ҳали. Бир кун келиб менга дарс берарсиз.

Бу ҳаётда нигоҳи ўткир кўради, қадами шаҳдам манзилига етади, қўли узун айтганини олади, юраги бутун шоҳона яшайди. Файласуфлар эса, умр бўйи турли ўй-мулоҳазалар гирдобидида қолиб кетади. Худди ўргимчак ўз тўридан чиқолмагандай. Тўғри, сизнинг ғоянгиз ажойиб, ҳалол, адолатли. Лекин бу ғоя асрлар давомида ҳақиқатга айланмай келаяпти. Хом сут эмган банда бор эканки, икки дунёда ҳам у тантана қилолмайди. Бу эзгу ниятлар соддадил кишиларга таскин бериш, ўз-ўзини юпатиш, яхши яшаётганларга нисбатан нафратини сўндириш учунгина ўйлаб топилган. Инсон туғилибдики, қаршисида икки йўл намоеън. Бири қалтис, таваккал, қинғир йўл, бироқ унинг этагида айш-ишрат, кайф-сафо, мол-дунё тўлиб-тошиб ётибди. Иккинчиси эса, покдомонлик, яхшилик, адолат йўли, бироқ бу масофани босиб ўтиш ўта машаққатли, энг ёмони - эвазига ҳеч нарса ваъда қилинмаган. Бу йўлда омонат умрингиз афсус-надомат, йўқчилик, мутелик, кўнгилчанлик, азобу уқубатларга дуч келаверади. Хулоса шуки, дунёни оқиллар тузади, жоҳиллар яшайди.

У худди Гамлет тимсолини яратаётган Иннокентий Смуктановский каби ниҳоятда ролга кириб, берилиб сўзларди. Бироқ унинг гаплари менга ёқмади. Бу жоҳиллар дунёқараши, деган фикрдан узоқлашмадим. Ахир ҳаётда қанча авлиёсифат кишилар бор. Мана Шариф акани олайлик. Кеча мен уни тўғри тушундим. Чунки Талъат акага

нисбатан уни кўпроқ биламан, қалби беғуборлигини тушунаман.

Ёки Фариданинг қайнотаси, қайнонасини эслайлик. Нима бўлганда ҳам, озгина инсоф-диёнат бор эканки, эрка, тантиқ ўғли учун кечирим сўрашибди, унга эса, қизим дея муолажага йўлланма олиб беришибди. Йўқ, ҳамшаҳрим ноҳақ. У ўз энгилтаклигини оқлаш учун дунёни остин-устун қилиб юборишдан тоймаяпти. Аслида, эзгулик бор, яхшилик бор ва у энгади. Шу жумладан муҳаббат ҳам мангу. Фақат унинг макони - тоза дил. У кирланган қалбларга қиё боқмайди, нодонлар кўнглини тарк этади.

Денгиз ичкарасида тугмадек кўринган нарса аста-секин "Ракета" эканлиги маълум бўлди.

— Ана "тарелка" ҳам кеп қолди, қани, югурайлик, — деди Талъат ака олдинга интилар экан. Мен ҳам қадамимни илдам босдим. Дастлабкисига сигмай қолдик. Ҳайриятки, навбатдагиси ҳам сув юзида айланма тўлқинлар ҳосил қилиб, бекатга яқинлашди. Биз "Ракета"га яқинлигимиз боис олдинги ўринларни эгалладик. Йўлда ҳамроҳим ўша мавзуга ўт қалади.

— Кеча Фаридани хурсанд қилолдингизми?

Яна асабим бузилди. Кап-катта одам, наҳотки, фикри-хаёли шу "муаммо"дан иборат. Адабиёт, санъат, мусиқа ҳақида ҳеч вақо билмасмикан.

— Кечаги кун ҳақидаги саволим жавобсиз қолдими? — деди у қулоғимга оғзини яқинлаштириб. Тавба, бунча хира пашшадай гўнғиллаб, оромимни бузмаса. Қаттиқроқ жавоб бериб, орани очиқ қилсаммикан? Унга юз чидамайди. Ҳарҳолда ҳамшаҳрим.

— Агар сизни безовта қилаётган маънони назарда тутаётган бўлсангиз йўқ. Аммо биз иккаламиз ҳам кечаги кунимиздан бахтиёрмиз.

Унинг юзига шўр сув сачради. Дастлаб рўмолини олиб афт-ангорини артар экан, яна қўшимча қилди.

— Менга оғирлиги йўқ. Яна сиз тўғрингизда ҳар хил хаёлларга бориб юрмасин, дейман-да.

— Яхшиси, сиз ўз ташвишингизни қилинг. Ҳар кимни ўз оёғи билан осадди. Умуман, бу ҳақда суҳбатлашишни истамайман. Шунини билиб қўйинг, Фаридида — Гулсум опа эмас.

— Ўҳ-хў, нима бало, юрагингиздан урибди, шекилли. Ростдан ҳам меҳрингиз тушган бўлса, мен сизни табриклайман. Фаридида — фаришта. Бундай қизлар юз йилда бир марта туғилади. Ҳар қандай ҳолатда ҳам бу қушчани қўлингизга шундай қўндиригинки, асло учираиб юборманг. Ким ким, мен аёлларни бир қарашда сарагини саракка, пучагини пучакка ажратаман.

— Биношунос эмас, аёлшунос экансиз-да.

— Отангизга раҳмат, топдингиз. Аёлларсиз бу ёруғ дунё — нақ гўристон, укам.

У тасодифан миясига келган бу фикрдан завқланиб, анчагача лабларини кулгудан йиғиштиролмади. Сал ўзига келгач, яна юрагимга қўл солди.

— Ҳеч йўқ насиҳатимни жиддий тушунинг. Агар бу қизалоқнинг боши очиқ бўлса, Андижонга олиб қочинг. Умрингиз роҳатда ўтади.

— Нега ундай деяпсиз? Ахир сиз унинг турмуш ўртоғи, менинг эса, оилам борлигидан беҳабармисиз?

Талъат ака хайронлигини яширмади.

— Ёпирай, сизларни бўй болалар деб тушунибман. Э, қойил, ҳали сиз рўзгор кўрган эркакмисиз. Асли мени чалғитган ҳам ўзингиз. Она сути оғзидан кетмаган болага ўхшаб, "ундай қилманг, бундай этманг, дилига озор берманг", э, ўргилдим сиздан. Энди гап бундай, ҳар иккаламиз ҳам суверен йигитлармиз, бир-биримизнинг ички ишларимизга аралашмаймиз, розимисиз?

Бош ирғаб унинг йўриқномасини маъқулладим.

"Ракета"дан тушсак, аёллар бизларни кўм-кўк хиёбон ўртасидаги фаввора ёнида кутиб туришган экан. Фаридани кўрдим-у, яна юрагим ҳапқираиб кетди. У оқ гулли матодан кофта, қора юбка кийиб олган. Оёғида энгил шиппак. Юзлари тоғ чашмасидай, кўзлари оҳуникига ўхшаш.

Узоқдан бизга нигоҳи тушди-ю, худди менга ёқишини "билгандай" бошини хиёл эгиб, табассум ҳадя қилди. Сўнг югуриб менга пешвоз чиқди. Бу сафар ўзимни тута олмадим. Елкаларидан омонатгина кучиб дийдорлашдим. Кўксим кўксига урилганида, туни билан оромимни олиб қочган ҳижрон азоби тонгги тумандай тарқалиб кетди. Шунинг баробарида, моҳирўйим қаршимда нигорон турса-да, бутун вужудим унга томон талпинаётганлигини, бамисоли булоқ бўйида ташналиги қонмаётган одам аҳволига тушиб қолганлигимни ҳис этардим.

Фарида қўлларимдан ушлаб, эркаланди, кеча қандай етиб олганлигимни сўради, тун қоронғусида кетганим боис безовта бўлганлигини ҳам яширмади.

Талъат ака Гулсум опа билан кучоқлашиб, худди эр-хотинлардай кўришди. Опа ҳам ноз қилиб ўтирмади. Хуллас, улар битта аравадаги одамлар эканлигини сездим. Майли, ҳар ким ўз бошига ўзи жавоб беради. Гуноҳи-ю, савоби ҳам ўзига тегишли.

Яп-янги "Жигули"ни тўхтатдик. Симферополга саёҳат қилдиришга шай экан. Умуман, бу курорт шаҳарда киракашлар кўп эди.

Қирқ чақиримдан зиёд йўлни бир пасда босиб ўтдик. Ёшгина ҳайдовчи йигит сўзамол чиқиб қолди. Ҳеч биримизга навбат бермади. Ҳатто оғзида сигарета турса ҳам, лабининг бир чеккасида гапираверди. Йўл ёқасида битта тош кўрса, шунинг тарихий ўрни, мақоми, ким келтириб қўйганлиги ҳақида тинмай сўзларди. Диорама, панорамаларга ҳам бирга кирди. Ҳайриятки, бу зиёратгоҳларнинг ўз ваъзхонлари бўларкан. Очиги, шу маҳалгача уруш тўғрисида қанча китоб ўқиб, қанча кино кўрсам ҳам, унинг даҳшатини бус-бутунлигича шу ерда англадим. Бечора Фарида жанггоҳ манзараларига қараб, ўзини тутолмай пиқ-пиқ йиғларди.

Панорамадан чиқиб, миллий паркни томоша қилдик.

Тушликдан сўнг Пушкиннинг поэмасида қаламга олинган Боғчасаройга қараб йўл олдик. Тоғ ва ўрмонлар

оралиғидаги сўлим кўчаларнинг ўзи бир зиёрат бўлди. Биз билган, билмаган манзарали дарахтларнинг сон-саногии йўқ. Тоғ устига Қалъа каби тошдан урилган иморат саҳнидаги хурмозор эътиборимизни тортди. Хурмо дарахтининг барглари тўкилиб, пишган сап-сарик мевалари олтиндай товланиб, ажиб манзара кашф этарди. Боғни ихоталаган игна баргли арчаларнинг гўзаллиги, жозибаси дилни яшнатарди.

— Ўзбекистонимиз ҳам денгиз бўйига жойлашганида борми? — гап қотди боядан буён ҳайдовчига фаолликни бериб қўйиб, гижиниб келаётган Талъат ака.

— Бизнинг Ғазалкент шаҳарчамиз ҳам Қримдан қолишмайди. Айниқса, Оқтош тоғлари, Чорвоқ ГЭСи, Чирчиқ дарёси атрофларини бир кўрсангиз. Мен ўз қишлоғимни дунёнинг ҳеч бир хушманзара ва обод саналган гўшасига алмаштирмайман, — деди Фарида юрагида орзиқиш туйгандай. Унинг гаплари Талъат акага зарбадай туюлгани аниқ. Қани, сўзамол акам қандай гап топар экан? Аммо у кўп ўйланиб ўтирмади. Орқасига қараб, ўнг қўлини тиззамга қўйди.

— Аммо-лекин роса топишибсизлар. Биринглар адолатпарвар, иккинчинглар ватанпарвар...

— Сиз-чи?, — дедим суҳбатга жиддий тус бериб.

— Мен, билсангиз, инсонпарварман, аёлпарварман. Мана, Гулсумой айтсин, гапим тўғрими?

Боядан буён туркманча қўшиқни ҳиргойи қилиб, ташқарини кузатаётган Гулсум опа, тилла тишларини ярақлатиб, хандон ташлаб кулди.

— Аёлпарварлигингизни менинг мисолимда тасдиқлатиб олмоқчимисиз? Ҳали иш кўп, акажон.

Талъат ака биринчи марта тумтайиб, Асад Исматовникига ўхшаш бодом қовоқларини осди. Бироқ бу ҳол узоққа чўзилмади. Энди Гулсум опага "ташланди".

— Туркман қизнинг бағрига қум-саҳролар оша борилишини унутибман чоғи. Аммо "аёлпарварман" деганимда айнан сизнинг қалбингизга ўз меҳримни пайванд

қилмоқликни назарда тутгандим. Талъатбек ҳеч қачон кўлнинг, чўлнинг ўртасида қолиб кетмаган, у доимо манзилга етган...

Мулоқот шу ерда тугади. Биз Боғчасаройнинг афсонавий кўрғони этагида турардик...

* * *

Бугун шанба. Гулсум опа Талъат аканинг ижарада турган уйини кўриб келмоқчи. Бизни ҳам таклиф қилишганди, кўнмадик. Ҳар кунги югур-югурлардан чарчадик. Яхшиси денгизда чўмилиб, ҳордиқ чиқарган маъқул.

Фарида билан одамлардан ҳолироқ жой излаб-излаб, ниҳоят шаҳар худуди тугайдиган ердаги давлат раҳбарлари учун ажратилган ҳавзага яқинлашиб қолибмиз. Бизга ҳеч ким аҳамият бермади. Мен кийимларимни офтобда тобланиб ётадиган тахтакачга ечиб, денгизга шўнғидим. Денгизнинг илиқ, ҳузурбахш суви танга роҳат эди.

Фарида узун гулли батист кўйлагига эди. Елкасига тушадиган сочини битта қилиб ўриб олибди. У сузишни билмайман, деб чўмилишга унамади. Шу топда тўлқинлар ялайвериб, оқартириб юборган тиниқ тошлар устида мени кузатиб ўтирибди. Куёшдан пана бўлиш учун кўйлагимни тўрт буклаб пешонасига ташлаб олган. Югурик тўлқинлар ҳам асовланиб унга талпинаётгандай. Бир марта денгиз кучли мавжланиб, тиззасига қадар сув етиб борди. У вой-войлаб қочмоқчи бўлди-ю, улгуролмади. Денгиз унинг оппоқ оёқларидан бўса олиб қайтди.

Бу ерда асосан кекса кишилар дам олишаркан. Бир маҳал ўрта бўйли, бадани ниқ, қозоқ йигити келиб қолди. Мен билан танишди. Кейин соҳилда ракушка териб юрган Фаридани кўрсатиб,

— Жўлдас, бу хотинби ё ўйнашби, — деб сўради.

Томдан тараш тушгандай айтилган гапдан зардам қайнади. У ҳолатимни тушуниб, изоҳ берди.

— Сен тусун, жўлдас. Бу жерда кўплари жазмани билан журишат, мен эса, ўрмонга ўтин кўтариб келобман. Шунга

соддалигимдан ўксиняпман. Жана сен-да менинг аҳволимга тусмадингми, демоқчийдим.

— У оилам! — дедим совуққина.

— Эҳ бечора, — деди у астойдил ачиниб. — Кейин қўшиб қўйди, — сен, жўлдас, ачинба, хотининг ўйнашдан ҳам сулув турбайми?

Нима бало, Фарида фақат менга эмас, ҳаммага яхши кўринадими?!

Тўлқинлар орасида туртина-суртина қирғоққа чиқиб, унинг ёнига чўзилдим. У "ўйинчоқ"ларини салофан халтачага тўлдириб олибди. Халтани сув етмайдиган курук қум устига иргитиб, бошини елкамга қўйди. У шундай ҳолатда ўй суришни ёқтирарди. Мен ҳам бахтиёр эдим. Шу кўйи қанча вақт ўтди, билмайман. Тўсатдан Фарида юзини юзимга теккизиб, мени маҳкам қучоқлади. Эҳтиросларга берилди, деб янглишибман. Унинг кўзлари нам эди.

— Тинчликми, Пари, нега йиғлаяпсиз?

У менга яна ҳам жипслашди. Худди биров кўрқитган-у, бағримга яширинмоқчидай. Айни чоқда унда ишқий истакдан асар ҳам йўқлиги аниқ эди.

— Гапиринг, биров ўкситмадими, сизни?

Фарида ўзини босиб, деди.

— Бахтимдан кўрқиб кетаяпман. Ортиғали ака, сизни ёқтириб қолганга ўхшайман... Мен бу гапни айтмаслигим керак эди, аммо туйғуларим тинчимни олиб қўйди. Бошим айланиб қолди.

Бир қўлимга таяниб, иккинчи қўлим билан унинг сочларини силадим.

— Пари, сиз ажойиб қизсиз? Мен ҳам сизни...

У ингичка, нозик бармоқлари билан оғзимни тўсди.

— Гапирманг. Ҳозир бунинг учун куйинмаяпман.

У ўзини ростлаб, кўзларимга қаттиқ тикилди.

— Биласизми, Ортиғали ака. Илгари, сизни кўрмай туриб, ўлимимга рози эдим. Энди ўлишдан кўрқиб кетаяпман. Сиздан умид узолмаяпман.

Ундан ҳар гапни кутгандим-у, лекин бундай сўзларни эшитаман деб сира ўйламагандим. Қандай даҳшат. Ва айни чоқда қандай ёрқин ифода. Бу қизнинг туйғулари бу қадар кучли, бу қадар тиниқ, бу қадар иболи бўлмаса.

— Фарида, бўлмағур фикрларни хаёлингизга келтирманг. Ёшмиз, ҳаёт энди бошланаяпти, сиз эса ҳеч ақлга сиғмайдиган нохуш гапларни айтяпсиз. Худо хоҳласа, иккаламиз ҳам узоқ яшаймиз.

Қизнинг ғамгин чехраси ёришди. Кўз ёшларини қўли билан артиб, ер остидан қаради.

— Кошки, айтганларингиз рўёбга чиқса.

— Нега чиқмас экан. Агар иккаламиз жипслашсак, тоғни талқон қиламиз. Яширмайман, сиз туфайли қалбимда улуг бир туйғу бош кўтарди, сиз туфайли ҳаётим ўзгариб кетди. Кечагина бу ерлар зерикарли, тўс-тўполон туюлганди. Энди эса Алушганинг ҳар бир гиёҳи мен учун азиз. Сиз оёқ қўйган тупроғи, гарди кўзларимга тўтиё. Фарида, мен муҳаббатнинг бу қадар қудратини илгари туйган эмасдим. У кўрга ҳам дунёни чароғон кўрсатаркан. Гунг тилини бийрон қиларкан, гар қар бўлсангда, севгилинг овози юрагингда акс-садо бераркан. Фарида, олам бепоён, аммо, сизсиз у совуқ кулба каби тор. Энди етдим деганда, сиз кўрқинчли тасаввурларингиз билан мени кўрқитманг. Сиз узоқ яшайсиз, биз бирга яшаймиз.

Умримда бу қадар булбулигўёга айланмагандим. Қалбимнинг қат-қатидан қанча дил изҳори отилиб чиқди, бироқ ҳамон ҳис-туйғуларим босилмас, эҳтиросларим денгиз каби мавжланиб борарди.

Шу кўйи Фаридани илк бор меҳр-муҳаббатим ила бағримга босдим, гўё иссиқ тошга сув сепилгандай юрагим жаз этиб, бутун вужудимни куйдириб юборди.

* * *

Орадан бир ҳафта ўтди.

Бу дамлар шавқи йилларга қиёслағудай.

Айрим кезлари юдузли осмонга тикилиб, ўз бахтимни топганим учун Яратганга шукроналар келтираман.

Ҳамиша сокин ва қудратли денгизга қараб, дил розимни изҳор этаман, қалбимга улуғ бир ишқ ташриф буюрганидан бошим кўкка етади.

Ўша куни оқшомгача бўш эдим. Хонамда ҳазрат Навоийнинг "Лайли ва Мажнун" достони насрий баёини ўқиб ўтиргандим. Очиғи, ўшанда англадимки, Навоий тафаккури, сўз бойлиги бамисоли мана шу денгизга қиёслангудай бўлса, биз ундан билим заковатимиз билан худди бир ангишвонадагича зиё олгандай эканмиз. Бу тафаккур уммони қудратли, оҳанраболи ва энг муҳими битмас-туганмаслигини кўпдан-да англашга қодир эмас эканмиз. Бу дард достони устида қалам тебратган зот куйидаги сўзларни битибди: "Уни ой дема, балки тўлган ойдир, тўлин ой ҳам эмас, балки порлоқ қуёшдир. Икки лаби асал, лекин хурмо мазалик, қора зулфлари тунида икки юзи гўё шамс ила қамар. Киприк софлари қора бинодек, кўз очиб-юмгунча улар икки қўшиндек қон тўкмоқ учун бир-бирига ташланади. Юзи жаннат боғларидан нишона бўлиб, ундаги ҳол алдамоқ учун дондир. Жаннат дониға биргина Одам Ато илинган бўлса, бу юздаги ҳол донасига бутун жаҳон аҳли авлонгандир. Лабидаги болидан оғзи ширин бўлгани учун сўзлари ҳам ширин эди. Лабиға жон заҳиралари йиғилган, оғзининг суви жон шираларидир. Уни ўпган киши ундан жон топади".

Табиийки, Лайли тимсолида кўз ўнгимда Фаридани намоён эди. Навоий Лайлини тасвирлаганида гўё Фаридани назарда тутгандай эди. Шуларни ўйлар эканман, уни соғина бошлаганимни, қалбимнинг увоқдай бир чети ачишиб турганлигини ва бу оғриқ давоси дийдорлашув эканлигини сезиб турардим.

Бироқ, ҳали у билан учрашувга анча вақт бор. Бугун муолажалари якунланади. Кейин кузатувда бўлади. Дўхтирларнинг айтишича, ўпкасидаги тешик битиб кетибди. Айниқса, Алушта ҳавоси унинг соғлигини яна мустаҳкамлабди. Қолаверса, ўзининг кайфияти ҳам яхши. Шўх, шодон ҳатто бир оз эркалиги ҳам бор... Эҳ, Фаридани,

Фарида. Бутунлай эс-хушимни олиб қўйдинг-а. Севги илоҳий деганлари шудирда. Акс ҳолда, бир қарашдаёқ унинг асирига айланаманми?

Қаердадир ўқигандим. Жаҳон фотиҳи Искандар минг-минглаб асиралари орасида Равшанакка кўзи тушиб, ўша заҳоти севиб қолган экан.

Отдан тушиб унинг қошига пиёда борибди.

— Эй сулув қиз. Мен дунёга подшоҳман ва лекин сента кулмен!

Шунинг учун ҳам севмоқ — ўз ихтиёри билан кул бўлмоқ экан-да. Аслида, бундай жозибали кулликни ҳамма ҳам орзу қилса керак. Ошиқ учун икки дунё бир қадам. Уни мол-дунё, амал иддаоси, шон-шуҳрат асло қизиқтирмайди, у бутун лаззатни маъшуқаси висолидан топади. Бўлмаса, Фарида мен учун ким эди? Агар Аллоҳ юрагимга унинг ишқини солмаганида, шу кунгача бу ерларда қолармидим? Аллақачон Андижонга учардим. Ҳозир учишга қанотим, кетишга мадорим йўқ. Мадорим ҳам, қанотим ҳам шу ерда бўлгач, шошилишга не ҳожат?

Агар иложи топилса, уни ўзим билан олиб кетаман. Тошкентга жўнаймиз. Онасига топшириб, тоғасидан қўлини сўрайман. Усиз бир кун ҳам яшолмайман. Ҳозир ҳам фақат севгилимнинг хаёли вужудимга ҳузур бағишляпти.

Эшик оҳиста чертилди. Рухсат сўраб, сипогина бўлиб Талъат ака кириб келди. "Ялта"га қўнганлигимни унга айтиб эдим, аммо айнан қайси қават, қайси хонадалигимни билдирмагандим.

— Кўкрагингни захга бериб ётибсанми, жигарим, - деди у дабдурустдан сенсирашга ўтиб. Кейин хонамни кўздан кечирди, лабини жуфтлаб, узун хуштак чалиб қўйди.

— Ўҳ-хў, биродар. Мен министр муовинининг ўғли деб янглишмабман, шекилли. Иккита хонада бир ўзинг ётибсанми? Одамлар битта жойга кўзини ўйиб беришга тайёр. Одамларни гапириб нима қилдим. Ўзим ҳам бир исқирт кампирникида бошим сиғса, оёғим чиқиб яшаб

юрибман. Оббо ичидан пишган-ей. Туяни ютиб, думини кўрсатмайсан-а. Мен сени бўш-баёв деб асраб-авайлаб юрсам, сен ов эмас, овчи экансан-ку.

У мени "савалашда" давом этаркан, акалик тафти ила кучоқлашиб кўришди. Оқ харир пардани кўтарган эди, бир қаноти очиқ деразадан "қора денгиз" кўринди. У завқини яширолмаб менга, яна денгизга, яна менга қаради.

— Ёпирай, қандай гўзал манзара. Бу худди жаннатнинг ўзи-ку. — У бурчакдаги филдиракли креслога чўкди.

— Ортиғали, қайси қахрамонлигинг эвазига бундай шарафга сазоворсан? Қанча ментлар, авторитетлар, қонундагилар (ўғрилар) пана-пастқамда ётиб юришибди. Очиғи, оғзимни очиб кўйдинг. Кўкнорифуруш десам, фирт зиёлисан, кўнглинг ҳам бўш, пулдорга ҳам ўхшамайсан, ё мафиянинг одамимисан?

Стол устидаги коладан қуйиб унга узатдим.

— Охири топдингиз.

У энди ичимликни хўпламоқчи эди, биллур фужерни оғзидан узоқлаштириб, ҳайратланиб тикилди.

— Устимдан кулма, йигит.

Мен жиддий қиёфада давом этдим.

— Ўзим ҳам аниқ билмайман-у, назаримда ўшаларнинг орасига кириб қолгандайман. Нега десангиз, — бу ёғига ўйлаб кетдим, — Андижондан келганимдан буён икки йигит мени назорат қилиб юришибди. Эҳтимол, шахсий соқчилардир.

— Тўхта, тўхта, — деди меҳмон ирғиб тураркан. — Демак, палов дамлаган кунимиз "Чайка"ни ҳам бежиз топмабсиз-да. — У энди яна сизлашга тушди. — Оббо, укажоним, шуни айтадилар-да синамаган отнинг сиртидан ўтма, деб. Ҳа майли, ишқилиб мени қашқирларга талатиб кўймасиз? Ўзи тўрт кундан кейин қайтмоқчиман.

— Намунча тез.

— Лой тугади, ука.

— Унисига парво қилманг. Бош омон бўлса дўппи топилади.

— Жон ука, бунақа илмоқли гапларни қўйинг. Мен шалдир-шулдир одамман. Бош омон бўлса, деганингиз нимаси. Хўш, бир балони бошламаганмисиз?

— Мен сизни қоя деб, суянсам, арзимаган ҳазилга юрагингиз потирлаб кетадиган соя экансиз-ку.

— Э, ҳазилингиз қурсин. Жон-поним чиқиб кетди-я. Ахир, мусофир юрт бу.

— Ўзингиз бошладиз-ку, мафиямисан деб.

— Ҳа мен шунчаки, мана бу ҳашаматни кўриб, эс-хушим ўша ёққа кетибди-да. Ишқилиб, ростдан ҳам лақиллатувдингми, ёки...

Уни хотиржам қилиш учун не важдан келганимни, кўрган-кечирганларимни шошилмай сўзлаб бердим. Унинг хушчақчақ, дадиллигидан асар ҳам қолмади.

— Бари бир бу ерда сир бор. Ҳар ҳолда эҳтиёт бўлганингиз маъқул. Бу пишмаган бош яна сизнинг ёнингизга кўчиб келишни режалаштириб ўтирибди-я. Хўш, энди нима қиламиз? Хўп десангиз Артекини кўриб келардик?

— Гулсум опа ҳам борадими?

У яна аввалгидек қувлик ҳолига ўтди.

— Энг нодонларни нодони аёл кишини елкасига қўндирволади. Хотин зоти елкангга оёқ қўйдими, тамом, бошга чиқди деявер.

— Ундан кўнглингиз совимадими?

— Ука совишдан илгари исиш керак.

— Ахир, ўз қулоғим билан эшитдим-ку, икки гапнинг бирида "ўлдим, куйдим, сиз осмондаги ойсиз, юзингизга қарагани ўзимдан ўзим рашк қиламан", — деганингизни?

У хо-холаб кулди.

— Билиб қўй, эшитган қулоқ айбдорми, ёки деган оғиз? Булбул ҳам ғунча очилгунча жон ҳолатда сайрайди, кейин қарабсизки, бошқа шохга қўнади. Бу қилиғи учун булбулни ҳеч ким айбламайди-ку.

Бу хулоса таъбимни тирриқ қилди.

— Айтувдим-а, хаста диллар кўнглини оғритманг, ўлганнинг устига тепманг деб. Ахир раҳмингиз келмайдими, аёл киши бировга ўрганиши осонмас, кўникканидан сўнг ортиқчалигини сезиш — фожеа.

Талъат ака кока-колани бир кўтаришда сипқориб, фужерни стол устига омонатгина кўндирди. Тирсагимдан ушлаб, мени ўзига қаратди.

— Ортиғали, нима қилай, сен айт? Шудгорда қуйруқ кўрган кимса, бир балоси борлигини билади. Бунақа таъсирчанликнинг кимга кераги бор? Опани иккинчи хотин қилиб Андижонга олиб кетайми? Унда бола-чақа, қариндош-уруғ юзимга тупирмайдими? Бунақа ишлар фақат кўнгил хушлиги учун қилинади. Бунда қарс икки кўлдан чиқади. Ёки масалага бошқа томондан қарайлик. Фарида билан ўртанглардаги муносабат қай даражада эканлигидан беҳабарман. Бари бир биламанки, ёпиғлиқ қозон ёпиғлигича қолади. Ёки паривашингни "сюрприз" қилиб қишлоғингга чақирасанми? — У яна сенлашга ўтди.

Тирсагимни силтаб бўшатиб, ундан узоқлашар эканман, дағал оҳангда жавоб қилдим.

— Бизга тил теккизманг.

— Ие, бу қанақаси? Биз қора-ю, сизлар оқ, биз шайтон-у, сизлар фариштами?

— Айтдим-ку, бизнинг муносабатимиз тамомила бошқача. Мен уни севаман.

— Ҳали уйланмоқчидирсан?

— Албатта!

— Эсингни еб қўйибсан. Шуни айтади-да, кўрмаганнинг кўргани қурсин деб.

— Илтимос, ҳақорат қилманг.

— Бу ҳақорат эмас, ҳақ гап! Ёш бола эмассан, рўзғор кўрган кишисан. Қайси ишга кўл ураётганингни билишинг керак.

Энди асабийлашаётганимни сездим. Аммо ўзимни кўлга олишдан ожиз эдим.

— Маслаҳатингиз учун ташаккур. Лекин кўр эмасман, оёғим остини кундай равшан кўраман.

У заҳарханда қилди.

— Тентак, ўғил бола оёғи остини эмас, узоқни кўриши керак.

— Ахир кечагина йигит киши бугунги кунни яхши ўтказиши лозим. Эртангиси омонат, — деб ақл ўргатувдингиз-ку.

— У бошқа масала. У енгил масала. Сен жиддий ишга бел боғляпсан. Азбаройи кўнглимга ўтириб қолганинг учун жон куйдираялман. Тўғриси айтими, бу қиз сенга муносибмас.

Рангим оқариб кетди. Бутун вужудим ўт бўлиб ёнди.

— Фаридага нима бўпти?!

Мен қанчалик қизишсам, у шунчалик хотиржам сўзларди.

— Буни ўзинг биласан.

— Билганим - севганим.

— Севавер, қандингни ур. Аммо, ортиғини ўйлама.

— Сабаб?

— Оббо, мунча эзмалик қиласан? Ахир у туберкулёз-ку, уқдингни бола?

Йўқ, у гапирмади. Гўё бошимдан бир челак совуқ сув қуйгандай туюлди. Бу гап юрагимга ханжар каби санчилади, деб ўйламаган эдим. Ҳолбуки, унинг касаллигини беш панжадай билардим. Унинг юқмаслиги, боз устига бутунлай тузалиб кетганлиги ҳам аён эди. Лекин бари бир, Талъат ака энг жон еримга зарба берди. Яна шуниси аниқки, бу фақат дастлабкиси. Ҳали бундай таъна-дашномларни кўп эшитсам керак.

Талъат акага синовчан назар ташладим. У оғзидан чиққан сўзларига пушаймон эди. Ҳатто кечирим сўрашга чоғланди.

Мен уни бу илтифотдан маҳрум қилиб кўя қолдим. Бир гап билан қайтиб оғиз очмайдиган ҳолатга туширдим.

— Биласизми ака, — дедим ундан нигоҳимни узмай. — Фарида ҳали ўпка касал экан, рақ бўлса ҳам бари бир уйланаман.

Тальят ака ўзини креслога ташлади. Ўйга толди. Кейин ўрнидан туриб, қўлида кўтариб юрадиган кичкина чарм сумкасини биллагига илди.

- Нима ҳам дердим, ука. Ишққа даъво йўқ. Мен айтдим-қўйдим. У ёғини ўзинг биласан.

У хайрлашмасдан чиқиб кетди.

* * *

Сиҳатгоҳга туташ истироҳат боғида қатор ўсаётган магнолия дарахтлари бор. Ости майин майсазор. Доимо ям-яшил туради. Йўлак бўйлаб ўтган ариқча пастликка, денгизга томон оқади. Қарасангиз кўзингиз тингудай. Агар сувга битта барг ташласангиз, уни кўз очиб-юмгунингизча бир чақирим нарида кўрасиз.

Фарида шу хилват хиёбонда дам олишни ёқтиради. Ҳозир ҳам ариқ қирғоқларига ўрнатилган ўриндиқда ўйчан ўтирарди. Негадир, доимо сочига эътибор бераман. У мени мана шу зулфи билан банди қилганми деган иштибоҳга бораман. Қалбимни ром этган сочлари яна нозик елкаларини кучиб, гўёки денгиз тарафдан эсаётган салқин шаббодадан беркитаётгандай. Чиройли кўзлари мафтункор, жозибали. Садаф каби терилган оппоқ тишлари ойдин чеҳрасини яна ҳам малоҳатли, офатижон қилиб кўрсатади.

У узоқдан мени кўрди. Кўрди-ю, овчи нигоҳидан қочган оҳу мисол ҳузуримга чопди. Оқ билаклар бўйнимга чирмовуқдай ўралганида бир кечада нечоғли соғинганини ҳис этиб, вужудимда ажиб бир оташ туйдим. Мен ҳам унинг хипча белидан авайлабгина кучдим. У бошини елкамга яширган кўйи бир оғиз лутфсиз, сассиз анча турди. Мана шу ҳолатнинг ўзи бир йиллик висол роҳатига тенг эди.

Ниҳоят, у қўлларини бўшатди. Юзимга тикилиб, титроқ овозда деди:

— Сизни жудаям соғиндим.

Мен унинг майин сочларини силадим.

— Менинг соғинчим олдида сизники куёшдан қатра-ю, денгиздан томчи.

У кўлларимдан маҳкам ушлаб, ўша оҳангда лутф этди.

— Кўзларимга уйқу келгунча сизни ўйладим.

— Мен эсам тонгга қадар танҳоликка юз тутдим. Тонг отиши билан сизнинг дийдорингизни кўриш, танамга куч югуртурувчи мафтункор кўзларингизга тикилиб-тикилиб боқиш, мусиқадай хонишингизни тинглаш дамлари яқинлигини ўйлаб, бедорлигимдан асар ҳам қолмади. Сизни учраштирган тақдирга минг бора шукроналар келтирдим.

Фарида лабларим устига келинчак бармоқларини қўйди. Кўзлари висолдан сархуш эди. Тиниқ юзлари ишқ саодатидан садо бераётган моҳитобдай чарақларди.

— Биласизми, мен сиз туфайли тез шифо топаяпман. Сиз танимга даво, қалбимга наво бераяпсиз. Бу ерга келишга сира оёғим тортмаганди. Энди эса, толеимдан беҳад шодман. Наҳотки, ҳаётимнинг ёруғ кунлари бошланди, наҳотки, мен каби муштипар бир кимсанинг пешонаси чарақлади? Сизнинг юрагингиз тоза, тоза юракда тоза муҳаббат бош кўтаради. Аслида чиройли сева билишни ҳам сиз ўргатдингиз.

Иккаламиз бир-биримизнинг пинжимизга суқилиб, анча сайр этдик. Соҳилга тушиб, очиқ айвонли қаҳвахонада музқаймоқ едик. Мақсад — Фариданинг шифокори билан учрашиб, унинг саломатлиги ҳақида батафсил маълумот олиш, керак бўлса, зарур дори-дармонлар топишга ёрдамлашиш эди.

Наталья Федоровна асли Болтиқбўйида таваллуд топган, баланд бўйли, сумбул сочли, соҳибжамол аёл экан.

— Сиз Фаянинг турмуш ўртоғимисиз, — деди у менга бошдан-оёқ разм солиб. Афтидан Фарида мени аввалдан шундай таништирган, шекилли, деган хаёл ила "топдингиз, Фариданинг эриман", дедим.

Негадир Надя опа эриб кетди.

— Фаридочка, сиҳатгоҳимизнинг маликаси, — деди у кўнглимни кўтариш учун. — Биз ҳаммамиз уни яхши кўрамиз. Сиз билан танишиб, унинг ҳаёти гўзал ўтишига шубҳам қолмади. Одатда осиеликлар бизнинг

касалларимизга бошқача назар билан қарашади. Айрим эркаклар эса, аёлларини аро йўлда ташлаб кетишдан ҳам тойишмайди. Сизнинг кўринишингизданоқ сездимки, анчайин билимдон, маданиятли киши бўлишдан ташқари, хотинингизга вафодор экансиз, акс ҳолда Тошкентдан кўргани келармидингиз. Умуман мен сизни хушнуд этмоқчиман. Фарида яна ўн беш-йигирма кунда бутунлай соғайиб, оғушингизга қайтади. Ҳа, айтмоқчи, дастлабки пайтларда унга оғир юк кўтариш, кучли ҳаяжонланиш, асабийлашиш мумкин эмас. Йилига икки марта шифокор кўригидан ўтказиб турилади. Ёмон бўлмасди, ўзингиз ҳам ўпкангизни текширтириб турсангиз. Бу гапимдан асло хавотирга тушманг, шунчаки таклифим холос. Ҳақиқатда Фариданинг касали юқмайдиган хилидан. Меҳрибонлигингиз учун сизга раҳмат.

У шундай деб менга табассум қилди.

Аввалдан сотиб олган фаранг духисини унга тақдим этдим. Наталья Федоровна эвазига гўштдор, оппоқ билагини ўптирди.

Фарида мени хавотир ила кутиб турарди. Индамай бориб, уни бағримга тортдим.

— Табриклайман, жоним, тез орада бу даргоҳ билан хайрлашасиз.

У гапимдан қониқмагандай кўзларини пирпиратиб, савол назари билан боқди.

— "Тез орада" деганингиз қанча. Бир ойми, ёки ундан ҳам кўпми?

Уни тинчлантирдим.

— Жудаям тез. Фақат ўзингизни эҳтиёт қилинг. Сиз мутлақо соғайиб кетасиз.

— Вуй, ростданми? Менга ойни олиб бергандай бўлдингиз. Ростини, кўнглимни бир оз шубҳа кемираётганди. Энди дилимдаги ғашлик ёзилди.

Фарида автобус бекатигача кузатиб қўймоқчи эди, кўнмадим. Кеч бўлганини айтиб, сиҳатгоҳ ҳовлисидан чиқаверишдаги шаҳар музейи олдида хайрлашдик. У темир панжарали раввотдан ичкарига кириб кетди.

Шу пайт кимдир орқамдан келиб, елкамга қўл ташлади.

— Дидинг чакки эмас, Борянинг йигити.

Бундай қарасам, ресторан директори Юрданидзе тепакал бошини силаб турибди. Кўришдик.

— Меҳмонхонагами? — деб сўради у.

— Ҳа.

У кўли билан қоп-қора "Волга"га ишора қилди.

— Қани, ўтир, кетдик.

Кўп ўтмай "Ялта" меҳмонхонасидаги ўз хонамга етиб келдим.

* * *

Илк бор Фарида меҳмонхонага - менинг ётоғимга кирди. Яшаш шароитим унга маъқул тушди.

— Ростдан ҳам министр муовинининг ўғлимисиз? — деди у хонани синчиклаб кўздан кечиранкан.

— Ҳамма гап ўзингизга маълум-ку, — дедим унга жавобан. Аслида у оиламиз ҳақида, Зайнаб билан ажрашганлигимиз тўғрисида билса-да, Ялтага узум олиб келганлигим, кимларга меҳмон эканлигим хусусида беҳабар эди.

— Қаранг, деразангиз денгизга қараган экан, бирам чиройли.

Унинг ёнига бориб, елкасидан кучдим.

— Ҳа чиндан ҳам гўзал манзара. Гоҳида соатлаб сокин чайқалаётган денгизга тикилиб, сизни ўйлайман.

— Мен эса, негадир ундан кўрқаман. Тунов кунни сиз чўмиляпсиз-у, мен юрагимни ҳовучлаб турибман. Биласизми, денгиз қанчалик қудратли туюлса, шунчалик сирли, ваҳимали.

— Шу билан бирга оҳанраболи ҳам.

— Тўғри, аммо бизнинг Чирчиқ дарёси, Чорвоқ сув омбори ҳам шунақа хушманзара. Сиз Бўстонлиққа борганмисиз?

Шу ҳолатда унинг сочларидан таралаётган бўй бутун оромимни олиб қўйганди. Нақадар ҳузурбахш, нақадар

ёқимли, бу майин толалар. Қалбинг эса, бундан-да, гўзал, беғубор.

Фарида чаққонлик билан мен тарафга бурилди.

— Бўстонликда бўлганмисиз? деб сўрадим, — деди таъкидлаб.

Мен бошимни ерга эгиб, "ҳа" деган жавобни қилдим. У суюниб кетди.

— Қачон боргандингиз?

— Шу бугун.

У ёлғондан аразлади.

— Сиздан жиддий сўраяпман.

— Мен ҳам жиддий жавоб бераяпман.

— Унда фикрингизни тушунолмаёяпман?

— Нега тушунмайсиз. Мен учун Бўстонлик сизсиз, сиз менинг жажжигина, нозиккина бўстонимсиз.

Фарида яйраб кулди. Дераза бурчагидаги юмшоқ креслога мени ўтиргизди. Ўзи чўғдай қизил гиламга чўккалаб, тиззаларимга қўлларини қўйди. Кўзларимга тикилди.

— Бунча яхшисиз, Ортиғали ака. Билсангиз, сиз ҳамма-ҳаммадан ортиқсиз. Сиз тўғри инсонсиз.

— Яна бир-биримизни алқашга тушдикми, — дедим унинг хушбичим бурнидан чимчилаб.

Фарида бу гапга ўринли жавоб қайтарди.

— Нега шундай? Чунки ҳозир бизнинг қалбларимиз тиллашяпти. Инсон севгидан, гўзалликдан завқлана олгандагина мана шундай чиройли лутфга қодир бўлади. Сизганмисиз, қўпол, жоҳил инсондан бирон марта ширали сўз чиққанини? Ҳеч қачон.

— Фикрингиз тўғри, ишқи йўқ эшшак, дарди йўқ кессак, деб бежиз айтишмаган. Севги тилингни бийрон, дилингни гулистон қилиб юбораркан.

— Ҳа, севги яшаш истагини кучайтирар экан. Ҳаётинг завқли, жаннатдагидай туюларкан.

Фарида шуларни айтиб, ўрнидан турди. Фил терисидан ишланган хушбичим сумкасидан хат чиқариб, менга кўз-кўзлади.

— Кимдан келди? — қизиқиб сўрадим мен ҳам ўрнимдан туриб.

— Қувончимни баҳам кўрмоқчийдим. Ойижонимдан мактуб олдим. Ўзлари ёзолмайдилар, тоғамнинг қизи ёзиб беради.

— Ишқилиб хушхабарми?

— Ҳа, барчалари эсон-омон юришганмиш. Ойижонимнинг кўзлари равшанлаша бошлабди. Тоғам анчадан бери келолмаётганмиш. Яна.. яна мени кўргиси келибди.

Фарида юзини ўгирди. Кўзларидан дув-дув оқаётган ёшларини яшириб менинг кўнглимни вайрон этмаслик учун ўзини тутишга интилди.

— Ўксиманг, Фарида. Энг муҳими, тинчлик экан. Тез орада дийдор кўришамиз. Биласизми, сиз сиҳаттоҳдан чиққунингизгача шу ерда қоламан. Алуштадан ижарага уй топаман. Кейин Тошкентга бирга учамиз. Кеча ишхонамга кўнғироқ қилиб, огоҳлантирдим. Ота-онамга хат ёзиб юбордим. Энди сизни сира ёлғизлатиб қўймайман.

Қизнинг кўзлари ҳайратдан катта-катта очилди. Гапларим уни қаттиқ ҳаяжонга солди. Шу тобда нима дейишни билмасди. Кейин ўзига келиб, мени маҳкам кучоқлади. Вужудимга яна ўша таниш титроқ югурди. Шундагина бу нозик вужуд бутун борлиғича менга жудаям яқин бўлиб кетганлигини, унинг ҳаёти ҳаётимнинг ажралмас қисмига айланиб бораётганлигини англаб етдим.

— Мендан қайтмаса, Аллоҳдан қайтсин, — деди Фарида бағримдан секин суғурилиб чиқаркан. — Назаримда Яратганнинг ўзи сизни ҳамдардликка чорлаганга ўхшайди.

Мен дарров унинг сўзини тузатдим.

— Фақат ҳамдардлик эмас, йўлдошлик учун ҳам. Хўш, қарши эмасмисиз?

У уялиб ётоқхонага кириб кетди. Бир оздан сўнг мен ечиб ташлаган кўйлак, ички кийим, сочиқ ва бошқа нарсаларни тўплаб чиқди.

— Нима қилмоқчисиз?

— Сиз бир оз дам олиб тулинг. Мен кирларингизни ювиб берман.

Жон ҳолатда унинг қўлига ёпишдим.

— Кўйсангиз-чи, ўзим эпламан. Сиз меҳмонимсиз.

У сочини йиғиштириб, тўғноғич билан турмаклади.

— Меҳмон десангиз, бир-биримиздан узоқлашиб кетгандай бўларканмиз.

Бу гап чиндан ҳам совуқ туюлганди, дарров эсимни топиб олдим.

— Пари, ахир бу дунёда ҳамма меҳмон-да.

— Ортиғали ака, порошок (кукун)ингиз йўқми?

Шу кунга қадар кир ювмаганим ёдимга тушди.

— Шошманг, мен ҳозир.

Пастки қаватдаги дўкончадан порошок, совун, шампун харид қилиб чиқдим.

— Кир юваётганимда терламаслигим учун устки кийимларимни ечиб қўяман, — деди Фариди соддадиллик билан. - Ўйлайманки, биз томонга қиё боқмайсиз.

У хушчақчақ эди. Шу топда мана шу хонанинг бекасидай тутарди ўзини. Шу хона беги учун хизмат қилаётганидан боши осмонда эди.

— Нигоҳим изимга бўйсунди, бироқ юрагим сизга талпингани талпинган.

— Айтинг, бир оз талпинмай турсин. Мен бир зумда бўшайман.

У шундай деб ваннахона эшигини ичидан беркитиб олди.

Мен нима қилишимни билмай хаёлга толдим. Диққатимни Фариданинг сумкаси ёнидаги китоб тортди. Қўлимга олдим. Теодор Драйзернинг "Женни Герхард" романи экан. Во ажабо, айнан шу роман менинг энг яхши қўрган асарим ҳисобланарди. Фариди ҳам уни ўқиётганлиги кўнглимга мойдай ёқди. Сабаби - бу бизнинг ҳаётга, адабиётга қарашларимизда ҳам муштараклик борлигини билдирарди.

Хона эшиги чертилди. Хаёлим бўлинди.

— Кираверинг, очик, — деб овоз бердим.

Хадемай остонада терлаб-пишиб кетган Талъат ака пайдо бўлди. У жуда пўрим кийинган, бўйнига бўйинбоғ боғлаб, похол шляпасини қўлида тутиб, жилмайиб турарди.

Кучоқлашиб кўришдик. Чунки ўша нохуш суҳбатдан сўнг у қорасини кўрсатмай кетган, мен эса, унинг ётоғини билмас эдим.

— Тўйга бораётгандай ясаниб олибсизми? — сўрадим ҳазил аралаш.

— Тўйинг нимаси, укам, уйга кетаяпман, — деди мамнун оҳангда.

Креслога ястаниб чўкишни ёқтирарди. Одатича яна, ўша жойни эгаллади.

— Асли яна бир марта ош қилиб, ҳаммангизни тўпламоқчи эдим. Ишхонадан чақириб қолишди. Ўзиям қўнғироқ қилганимга пушаймон еб юбордим. Қулинг ўлгурсун яна бир ҳафтам бор эди, куйиб кетаяпти-я. Ҳа, айтмоқчи, Гулсум опанг билан йиғламоқдан бери бўлиб зўрға ажралишдик. Фарида сенинг олдингдалигини хоним айтди. Севиниб кетдим. Биратўла иккаларинг билан ҳам хайр-маъзур қиламан деб.

У гапидан тўхтаб, ётоқ томонга ишора қилди.

— Дам оляптиларми?

— Йўқ, ваннахонада.

Унинг кўзлари чаноғидан чиқиб кетди.

— Ваннахонада! Нима тўйгача чидамадиларингми?

Бамайлихотир жавоб бердим.

— Ҳар каллада ҳар хаёл. Кир юваяпти. Кўйлақларим тўпланиб қолганди.

У қувлик билан деди:

— Ёмон экансан, анжонлигим. Ҳалитдан хизматга солибсан. Бир ҳисобда тўғри қиласан. Хотин кишини бошидан эгиб олиш керак. Акс ҳолда у сенинг бурнингга жилов солволади.

У бир оз тин олиб, бир нима ёдига тушди, шекилли, шошиб кастюмининг ён чўнтагига қўл солди. Битта қинли Шаҳрихон пичоғини чиқариб, менга узатди.

— Мендан сенга эсдалик. Тўйларда сабзи тўғрашга ишлатгин. Ўлай агар сени ёқтириб қолдим. Энди анжонда учрашиб турайлик. Ҳа, айтмоқчи, совчиликка мени юборасан. Гап-сўзсиз ишни дўндираман. Қани, энди бир бағримга босай-чи.

У билан кучоқлашар эканман, чиндан ҳам унинг меҳр-оқибатини юрагимдан ҳис этиб, томоғимга бир нарса тиқилиб қолди. Қарасам унинг ҳам қийиқ кўзлари намланиб, афт-ангори буришиб кетяпти.

— Ортиғали, мусофирликда орттирган дўст қиёматгача сақланади. Сен эса, жигаримсан. Билиб қўй, жигарим, деяпман.

Ванна эшиги очилиб, иссиқдан юз-кўзлари олмадай товланиб Фарида чиқиб келди. Афтидан ўзи ҳам ювиниб олган, шекилли, сочини сочиқ билан ўраб олибди. У иккаламизни бу аҳволда кўриб, чўчиб тушди.

— Вой, кечирасизлар. Келинг, Талъат ака. Мен ҳозир.

Беш дақиқада ўзини тартибга солиб чиқди.

— Фари, кетяпман, синглим, — деб унга қўл чўзди Талъат ака.

— Вой, шунақами? Ҳали бир ой юрмоқчи эдингиз?

— Ҳа, ишга чақириб қолишди. Аммо бу мендан қутилдинг деган гап эмас. Худо хоҳласа Тошкентга бориб, сени ўзим келин қилиб тушириб келаман.

Фарида уялиб, ўзини четга олди. Шу аснода:

— Тилагингиз учун раҳмат, Талъат ака, — деди овози титраб. - Ўзингиз ҳам яхши етиб олинг, омон бўлинг.

— Хайр, жигарларим, — Талъат ака шу хитоб билан кўтаринки руҳда йўлакка чиқди. Мен уни меҳмонхона майдончаси олдидаги такси тўхташ жойидан машинага кузатиб қўйдим.

Қайтиб кирсам Фарида кирларни балкондаги дорга илаяпти.

— Кўнгли очик одам экан, — деди у машғулотини тўхтатмай.

— Ҳа, — дедим мен ҳам креслога, у ўтирган жойга чўкиб.

— Чиндан ҳам юрагида кири йўқ одам.

Фарида балкондан кириб, кўзлари билан мени эркалаб ёнимдан ўтиб кетди. Кейин сумкасини очиб, қандайдир қоғоз олди. Уни орқасига яшириб, қаршимга келди.

— Бир нарса кўрсатайми? — У бошини сарак-сарак қилиб, ўйноқлаб турарди.

— Бир нарса эмас, ҳамма нарсани кўрсатсангиз ҳам жон дердим.

У худди олёр шафтолидек қип-қизил, жон суви каби ялтираб турган лабларини буриб, ёлғондакам пўписа қилди.

— Ёмон бўп кетяпсиз, Ортиғали ака.

Мен унинг яширган нарсасига интилиб, дедим:

— Сиз жудаям яхши бўлиб кетяпсиз.

— Хўп, майли, шу гапиз билан кўнглимга йўл топдиз. Мана кўринг-чи. — У қалин қоғозни менга тутди. Қоғозда мўйқалам билан чизилган суратим акс этганди:

Бир туп магнолия остида олис-олисларга боқиб турибман. Кўзларим негадир мунгли, хорғин. Бир қўлимда гулдаста, иккинчи қўлимни пешонамга соябон қилиб, денгизга қараяпман. Рўпарадаги денгизда бўрон хайқиряпти. Тўлқинлар қирғоққа ёпирилади. Сув зарралари ҳатто ўша бир туп магнолия баргларига, менинг шамолда тўзғиган сочларимгача сачраган.

Сурат ғоят таъсирчан эди.

— Ким чизди буни.

— Мен — деди Фарида негадир ўйчан ҳолатда. — Нима, ёқмадимми?

— Нега энди жуда зўр, ҳолатлар аниқ. Ҳали мусаввирман, денг.

— Э, йўқ. Мактабда ўқиб юрган кезларим рассомлик мактабига қатнашганман. Табиат манзараларини ёзишни хуш кўраман. Беш-олтита натюрмотларим ҳам бор. Дадамнинг портретини ишлаганман. Энди уйга борсам албатта ойижонимнинг суратини чизаман. Сиз уларни билмайсиз, жуда кўркам, дилбар аёл. Фақат кўзлари хиралашиб, ўзини олдириб қўйганлар. Лекин бари бир чиройли.

— Фариди, — дедим мен ҳамон суратдан кўз узмай. — Нега айнан шу ҳолатни акс эттирдигиз?

— Билмадим. Аввал фақат юзингизни катта планда тасвирламоқчи эдим. Кейин бир туп магнолия қўшилди. Қарасам, шунақа чиқиб қолди. Ўзим ҳам тушунолмадим. Демак, сизга манзур бўлмади, тўғрими?

— Жуда гўзал ҳолат, ҳаяжонли ҳолат. Мен истардимки, сиз ҳам шу ерда кўриниб турсангиз. Ҳеч йўқ денгизда, кема ичида менга интилаётган бўлсангиз. Бу ерда эса, сиз йўқсиз. Шунинг учун бир оз ғамгинми, ҳатто мунглироқ чиққанми?

Фарида ҳам ўйга чўмди. Изоҳ бермоқ ниятида кресло суянчигига ўтириб, бир қўлини елкамга қўйди.

— Бу ерда чиндан ҳам ҳолат бор, — деди у фикрларини жамлаб. — Яна ҳис-туйғу мужассам. Сиз мени кутаяпсиз. Қайси тарафдан келишимни билмай бир оз паришонсиз. Денгизда бўрон бошланган. Сизни қаттиқ изтиробга туширган. Негаки, нур шарқдан чиқади, демак мен ҳам бамисоли нур бўлиб, қалбингизни ёритмоқчиман.

— Унда ҳеч йўқ осмоннинг бир четида нур кўринса яхшимасмиди? Ўшанда менинг кўзларим бу қадар маҳзун кўринмасди.

Фарида суратни қўлимдан олиб, стол устига қўйди. Билдимки, ҳозир ўзи ҳам мискин бир кайфиятга тушганди.

— Хафа бўлдингизми? - унга тасалли бердим.

У "йўқ" дея дераза томонга юрди. Ўйга чўмди. Худди ўзига сўзлагандай деди.

— Ортиғали ака, ўзим чизган суратдан ўзим хавотирга тушиб қолдим. Аслида ҳаётдаги энг интиқ бир ҳолатни қаламга олмоқчи эдим. Ҳақиқатда эса бошқача чиқди.

— Биласизми гап қаёқда, — дедим унинг кўзларини ўзимга қаратиб. — Бу ички дунёингиз инъикоси. Сиз касаллигингиз, онангизнинг аҳволи, умуман, ҳаёт оғирликларини шу услубда сиртга кўчиргансиз. Бу руҳий сийрат садоси. Агар шу бугун расм чизсангиз, албатта бошқача чиқади. Энди ўтган кунларни унутинг, келажакни ўйланг. Ё фикрим нотўғрими?

Фарида яна кўксимга бош қўйди.

— Сиз ҳақсиз, Ортиғали ака! Энди фақат эзгуликни соғиниб яшашим керак.

* * *

Алуштага кўчиб ўтдим. Аввал Иван Васильевич Подлобошниковдан изн сўрадим. У "Ихтиёринг, қўнглинг қаерни тусаса, ўша ерда дам ол", — деб телефон рақамини берди. Яна хоҳлаган пайтим мурожаат қилишим мумкинлигини таъкидлади.

Ижарага олган хонам, албатта, аввалгиси билан тенглаштиргудай эмас. У қрим-татар кампирнинг ҳовлисида эди. Энг муҳими ҳовли ёқди. Кафтдеккина ерга нималар экилмаган. Бир тўшак ўрничка томорқада укроп, кашнич, петрушка, яна мен номини билмайдиган кўкатлар ўсаяпти. Тоғ этагидан жилдираб билакдай сув ўтган. Ариқ бўйида ёғоч сўри турибди. Худди ўзбек хонадонининг ўзи. Ошхонасида катта-кичик иккита қозоқ бор экан. Мендан ташқари яна бир оила кираверишдаги ойнаванд хонани эгаллабди. Улар Қозоғистондан экан. Эркак киши ўттиз-ўттиз икки ёшлардаги, тепакал, билаклари тўла, бақувват йигит — Ажиғали ташкилот раҳбарининг ўринбосари бўлиб ишлар экан. У анчайин оғир-босиқ, мулоҳазали, шу билан бирга, дилкаш суҳбатдош чиқиб қолди. Турмуш ўртоғи Маржон эса, худди машҳур киноактриса Наталья Оринбосарованинг ўзи эди. Боз устига, сўзамоллигини айтмайсизми. Танишганимиздан сўнг ярим соат ўтиб-ўтмай, сўрида ўтириб, эри Ажиғали оиланинг тўнғиз фарзанди эканлиги, яна бир иниси уйланиб, бошқа шаҳарга кўчиб кетаётганлиги, яна икки қайинукаси мактабда ўқиётганлиги, қайнотаси гишт заводида бошлиқ бўлса-да моддий ёрдам кўрсатмаётганлиги, эр-хотин 200 сўмдан ақча олиши, ўтган йили шу ерда москвалик рус аёли билан танишиб, қайтишда Москвада икки кун туриб, совға-саломлар харид қилганлиги тўғрисида гапириб берди.

Ювошгина Ажиғали Маржонининг бидирлаётган лабларидан кўз узмай, итоаткорона ўтирар, аҳён-аҳёнда бурнидан сирғалиб тушаётган кўзойнагини тўғрилаб кўярди.

Ажиғали менга ёқиб қолди. Унга шу ерга келганимдан буён бошимдан ўтган воқеаларни, юрагимда ишқ ўти ловуллаб ёнаётганлигини айтдим. У жимгина қулоқ солди. Кейин чуқур хўрсинди. Буни ҳамдардлик нишонаси деб тушундим. Бир маҳал бошини кўтариб, астагина елкамга уриб қўйди.

— Бахтингни топганинг чин бўлсун, жўлдас.

Эртаси куни тушликка палов дамладим. Фарида Гулсум опа билан чиқди. Маржон жуда олов экан. Бирпасда қизлар билан апоқ-чапоқ бўлиб кетди.

Дастурхон ёзилганда Ажиғали бир шиша коньяк, олма, қази келтириб, хонтахтани безади.

Эркаklar оз-оздан ичдик. Суҳбат давомида Талъат акани эсладик.

— Агар у бўлганида мана шундай тинчгина суҳбат курулмас эдик, — деди Гулсум опа.

Ҳар нарсага қизиқувчан Маржон энди Талъат ака ҳақида суриштириб кетди. Гулсум опа билганича гапириб берди.

Шаҳарчага оқшом кўнганида қозоқ дўстларимиз сайр қилгани денгиз бўйига йўл олишди. Гулсум опа муолажасини баҳона қилиб жўнаб қолди.

Фарида идиш-товоқларни ювиб, артиб жой-жойига қўйди. Негадир бугун унинг машқи пастроқ эди. Кўзлари ҳам сўлғин. Сўрига ўтирганида қаттиқ нафас олаётганини сездим.

— Тобинг йўқми, Фарида?

Кечадан буён ўзининг хоҳишига кўра уни сенлай бошлагандим. Умримда бировни сенсирамганим учун аввалига ўнғайсизландим. Кейин бундай муомала бизни янада яқинлаштираётганини тушундим. Шунинг учун доимо қалбимизда турувчи Аллоҳга ҳам сен дея илтижо қилар эканмиз-да, деб ўйладим.

Фарида ўзини бардам тутишга уринаётганлигини англадим. Пешонасига тушиб қолган сочлари устидан бошини ушладим. Иссиғи бор эди.

— Иситманг чиқяпти-ку, нега яширяпсан?

У жилмайиб, нигоҳини ерга қаратди.

— Бу ҳарорат сизнинг муҳаббатингиздан. Сира хавотирланманг. Яхшиман.

Унинг гапларидан кўнглим таскин топса-да, бари бир ортиқ хотиржам бўлолмадим.

— Қани, кетдик.

У эркаланиб, қўш қўллаб билагимга осилди.

— Яна бир оз гаплашайлик. Уй муҳитини соғинибман.

Сира тургим келмаяпти.

— Ҳечқиси йўқ. Эрталабки муолажаларингдан сўнг чиқаверасан. Ораси бир қадам-ку. Кейин хоҳласанг, соҳилга тушамиз. Истасанг, кино кўрамиз.

— Бари бир ҳайдаяпсиз. Наҳотки, сиздан узоқлашиш менга осон деб ўйлайсиз?

— Бу ҳақда гапирма. Худо хоҳласа, умр бўйи биргамиз. Сени кафтимда кўтариб юраман.

— Кейин бошингизга чиқиб олсам-чи?

— Шу биргина бошим шундоқ ҳам сеники.

Фарида ёш боладай севиниб, бошимга қўлини қўйди. Сочларимни силади. Сўнг ўша юрак-юрагимга сингиб кетган латиф оҳангда шивирлади.

— Жудаям бахтлиман, Ортиғали ака. Мен ҳам сизни жонимдан ортиқ кўраман.

Мен ҳазиллашдим.

— Унақа дема. Инсон аввал ўз жонини севиши керак. Билдинг, кейин ўзганикини.

Фарида энди қулоғимга қайноқ лабларини яқинлаштирди.

— Ахир жоним сизнинг қўлингизда бўлгач, сизни яхши кўрмаслик мумкинми?

Бу мақтов эритиб юборди.

— Аммо, балосан, фариштам.

У эътироз билдирди.

— Фариштаниям балоси бўладими?

— Албатта. Агар сендай чиройли бўлса. Энди мени чалғитма. Юр, иссиғингни ўлчатайлик.

Фарида чиндан ҳам бу ердан кетгиси йўқ эди. Яна ўжарлик қилди.

— Сиз аввал яна пешонамни ушлаб кўринг. Боя энгашиб идишларни ювганим учун баданим қизиган кўринади. Ҳозир музлаб кетибди-ку.

Бари бир уни кўндирдим. Етаклашиб кўчага, ундан сихатгоҳ ҳовлисига ўтдик. Бахтимга болтиқбўйилик ўша таниш врач навбатчи экан. Фаридани муолажа хонасига етаклади.

Мен остонада қолдим. Кейин кўкка отилаётган турфа ранг фавворага тикилиб ўйга чўмдим. Негадир на Фарида, на Гулсум опадан дарак бор. Қолаверса, кўнглим ғаш. Наҳотки, касаллиги қайталанган. Наҳотки, шунча қаров, шунча муолажа ҳавога отилган ўқдай фойдасиз кетди? Наҳотки, шифокорларнинг гаплари фақат юпатиш учун айтилган?! Ишқилиб, бахтимга омон бўлсин Фаридам. Севмаган одам ишқ нималигини билмайди. Муҳаббат дардига учраган эса, доимо маҳбубаси ёди билан яшайди. Гўё бутун аъзоларинг ўзингда-ю, юрагинг севгилинг қўлида омонат ураётгандай.

Орқадан шип-шип оёқ товушлари эшитилди. Аниқки, бу Фариданинг одими эмас. У энгил юрарди.

— Вой, ҳалиям шу ердამисиз?

Гулсум опа шу ерда кутаётганимни биларди. Саволи эса, шунчаки гап бошлаш учун муқаддима эди.

— Нима гап, тинчликми, шошиб сўрадим?

— Хавотирланманг ўтиб кетади.

— Тузукроқ тушунтирсангиз-чи, ахир? Нима ўтиб кетади? Аҳволи ёмонми?

Гулсум опа ўнғайсизланди.

— Ортиғали ука, сизга нима бўлди? Айтишдики, ҳаммаси яхши деб. Грипп юққанми ёки шамоллаганми,

иситма чиқиб қолибди. Ҳозир игна санчишди, ухлатадиган дори беришди.

— Нега, ўзи ухлаёлмайдими?

— Қизиқ гапирасиз-да, ука, ахир Лайли билан Мажнунга ўхшаб, тинчингларни йўқотиб қўйдинглар-ку. Ишонасизми, эрталабдан кечга қадар фақат сиз ҳақингизда гапиради. У сўзлаб, мен тинглаб чарчамаймиз. Гоҳо раҳмим келади, гоҳо ҳавасим. Бу ҳам Яратганнинг марҳамати.

Аммо, ука, бу қизни алдаб кетиб қолманг. Худди юраги ёрилиб кетади-я. Бу дунёда ёлғиз илинжи сизсиз. Ёш туриб бошидан ўтган савдоларни эшитиб, ҳайратдан ёқамни ушлаб қолдим. Янаям иродаси букилмайдиган, сабр-бардошли қиз экан. Рост сиз билан танишганидан буён бошқача, унга жон кирди. Ишқилиб, ўзи ёрлақасин, бечорани.

Гулсум опанинг сўнги гапи қалтираб чиқди. У қоронғуда юзини тескари ўтириб, афтидан кўз ёшларини артди. Кейин менга юзланиб, бемалол дам олишимни сўради.

— Бари бир қаттиқ ухляпти. Яна сиз ҳам салқинда қолиб, иш кўрсатманг. Эрталаб ўзимиз олдингизга чиқамиз. Кўк чой ичиб, бир суҳбатлашайлик.

Гулсум опага миннатдорчилик билдириб, истар-истамас хужрамга қайтдим. Қўшнилари ҳам йўқ шекилли, чироғи ёнмабди. Китоб варақламоқчи эдим, кўнглимга сизмади. Нима қилишни билмай, оппоқ чойшабга чўзилдим. Юрагимнинг ичини зулмат қоплагандай эди. Анчадан буён Аллоҳни эсламабман. Бошимга қора соялар ёйилганида дарров ёдга олдим:

— Ўзинг мадад бер, эй қодир Эгам!

* * *

Уйқудан уйғонганим ҳамон юрагимдаги ғашлик ҳали ҳам тарқалмагани сезилди.

Аввалига Гулсум опа айтганидай, уларни кутмоққа чоғландим. Бироқ бу ҳозир анчайин мушкул эканлигини тушундим. Ўрнимдан туриб, юз-қўлларимни ювиш учун

ташқарига чиқдим. Муздай ҳаво руҳимга тетиклик бағишлади.

— Ҳар ҳолда яхшиликни ўйлаганим дуруст, яхши ният — ярим мол, дейдилар.

Шу мулоҳазалар билан сўри ёнидан жилдираб оқаётган ариқ бўйига бордим. Қарасам майкачанг, калта шорти кийиб олган Ажиғали ҳовли этагида астойдил бадантарбия билан шуғулланаяпти. Бурнига қўндириб олувчи кўзойнаги ҳам йўқ. Сийрак, юмшоқ сочлари тўзиб ётибди.

Сал орқароқда нозик баданига ёпишиб турувчи оппоқ футболка, кулранг юбка кийган Маржон ҳам тасма айлантериш билан банд. Бу либосда қурғурнинг қомати янаям чиройли кўринаркан. Тор майкада олмадай бўртиб турган кўкраклари, қон ичгандай қип-қизил лаблари, оқ мрамарга ўхшайдиган таранг оёқлари Ажиғалининг диди чакки эмаслигидан нишона эди. Айни чоқда тонг саҳарлаб ўзганинг ёрига суқланиб боққанлигимдан уялдим. Бу нигоҳ ботинида қозоқ қизининг ақл ўғирлагувчи қомати эмас, жонимнинг ороми Фаридага нисбатан жиловсиз соғинч ҳисси зуҳурланган бўлса ажаб эмас. Фарқи шундаки, бу аёл балонинг ўқидай шиддатли, Чолиқушидаги Фаридадай шўх, олов. Менинг Фаридам эса, ипақдай майин, маҳзун, ўзбек қизларига хос иболи. Унинг дилидаги фаришта ҳаё ила боқувчи кўзлари, чиройли чеҳрасидан билиниб тургандай.

Яна юрагимда изтиробли ва ширин қийноқ бош кўтарди.

Дарров кийиниб, дарвозахона томон йўналдим. Ортимдан ҳансираб Ажиғали югуриб келди.

— Тонг саҳарлаб қаёққа шошяпсиз, жўлдас?

Тўхтаб, у билан саломлашдим.

— Фариданинг мазаси қочувди, шунга хавотирдаман.

Қизиққон Маржон ҳам етиб келганди. У кўзларини жовдиратиб сўради.

— Ахир, не оқшом как огурчик эди-ку?

— Ўшанда ҳам иситмаси бор экан, фақат бизга сездирмабди.

— Шундайми? Унда тезда хабар олганинг маъкул, — деди Ажиғали дона-дона гапираркан. — Кейин кўшиб кўйди. — Биродар, биздан қандай ёрдам керак бўлса, сира тортинма. Худди ўзингнинг туғишганиндай бил.

Унга миннатдор боқдим. Кўлларини маҳкам қисиб, кўчага чиқдим. Кенг йўлда сузиш кийимларини елим халталарга солган ишқибозлар ҳалитдан денгизга ошиқишарди.

Сихатгоҳ хиёбонида эса, аксинча, одам сийрак. Бир-бирларининг тирсагидан ушлаб, осуда ҳавода жимгина сайр қилишаётган беш-олтита қарияни ҳисобга олмаса, деярли ҳеч ким йўқ ҳисоби.

Икки тавақали эшик очиқ турарди. Ичкарига кириб, чўғдай қизил гилам тўшалган зинапоядан кўтарилдим. Кенг ва ёруғ фойедан чапга бурилиб, 217-хонани секин чертдим. Анчагача садо эшитилмади. Бир оздан сўнг кўк бахмал халатига ўраниб олган Гулсум опа эшикни қия очиб мўралади. Мени кўриб, уйқули кўзларига табассум кўндирмоққа чоғланди.

— Мен — ҳозир, — дея яна ўзини ичкарига олди. Орадан беш дақиқача вақт ўтди. Назаримда беш йилга татидими, билмайман. Ҳеч йўқ Фариданинг соғлиғи ҳақида бир оғиз гапириб кўйса Асакаси кетармиди бу жувоннинг.

Хайтовур у йўлакка чиқиб, имлади. Хонага кирдим. Фарида ҳалиям ухлаётганди. Худди хуру ғилмонлардай соҳибжамол, сочлари оппоқ сийнасини ёмон кўзлардан асраётгандай. Дур каби тиниқ пешонаси, нақш олмайди, қирмизи юзлари, сочлари орасидан кўриниб турган биллур томоқлари унинг малоҳатини кўз-кўзлаётгандай эди.

Манглайига оҳиста кўлимни кўйдим. Во дариг, ҳалиям иссиғи баланд эди. Юзларидаги қизиллик шунинг аломати экан-да.

Бошини қуйи эгиб, ўйчан ўтирган Гулсум опага савол назари билан боқдим.

— Кечаси икки марта игна санчишди, яна уйқу дори беришди, — деди у хижолат тортгандай. Бир чиройли эди.

Кейинги кунларда ўзини қўйгани жой тополмас, сизни сира тилдан қўймасди. Лекин ортиқча қайғуга берилманг. Ахир иссиқ жон, гоҳ ундай — гоҳ бундай.

Ярим соатча унга термулиб ўтирдим. У худди она қўйнидаги гўдак каби беғубор ётарди. Бирдан мени ваҳм босди. Тунда безовта қилишмасин деган ўйда уйқу дорини кўп бериб юборишмадимикан? Бу шифокорлардан ҳар балони кутиш мумкин.

Худди хаёлларимни уққандай, Гулсум опа мени тинчлантирди.

— Кечаси яхши дам ололмаганиди, шунга қаттиқ ухляпти. Сиз ҳам столда ўтириб чарчадингиз, менинг жойимда мизғиб олмайсизми?

— Раҳмат опа. Яхшиси ташқарида кутиб тураман. Кўзини очиши билан чақиринг.

Энди стулни четга олмоқчи эдим, Фариданинг каравоти ғижирлаб қолди. У уйғонди, назаримда. Тор хона қуёш нурига тўлгандай туюлди.

— Вой, шу ердасизми? — у уялиб ўрнидан туришга уринди. Бироқ иситма анчагина беҳол қилиб қўйганди. Шошиб уни тинчлантирдим.

— Бемалол ётаверинг. Мен ўзим бир хабар олай деб... Ишқилиб, тузукмисиз, Фаарида?

У менга таскин бериш учун ночоргина жилмайди.

— Яхшиман, Ортиғали ака. Сиз сира хавотирланманг. Бир оз шаббода еб қолдим, шекилли.

Унинг гапларига эътибор бердим. "Шамоллаб қолибман" деса ҳадигим ортишини сезиб, ҳолатини юмшатиб кўрсатаяпти. Шу ҳолида ҳам мени ўйлаяпти.

— Гап бундоқ, — дедим мен унга тикилиб. — Сиз юз-қўлингизни ювиб тургунингизча қайнатма шўрва пишириб келаман. Нонуштага чиқмай турунглар.

Фаарида дарров эътироз билдирди.

— Нималар деяпсиз, қўйинг, уринманг. Бу ернинг таомлари мазали.

— Тўғри, — дедим унга қўшилиб. — Лекин қайнатма шўрванинг шифобахш хусусияти бошқача. Икки-уч бор ичсангиз, шамоллашни суғуриб олади.

— Бари бир сизни уринтириб...

Мен унинг қайноқ кафтини қўлларим орасига олдим. Бугун муҳаббатим ила кўзларига боқиб, дедим:

— Менинг уринганим — баҳра олганим. Сиз оёққа турсангиз, шунинг ўзи катта бахт.

Орадан икки кун ўтди. На қайнатма шўрва, на доридармонлар кор қилди. Фариданинг ичига кириб олган иситма унинг баданидан чиқиб кетишни сира хоҳламаётгандай эди. Шу вақт ичида унинг ойдай чехраси сўлиб бораётганлигини қай тил билан айтайин. Доимо чарақлаб турувчи кўзларидаги нур қаерларга ғойиб бўлди. Мен ғунчага қиёслашга қизғонадиган лабларидан қочаётган қон гўё менинг танимни тарк этаётгандай.

Наталья Федоровна хайрону лол. "Умримда бундай ҳолатни кўрмагандим", — деди у надомат ила. Бугун бошқа профессорлар ҳам кўришди. Тиббиёт амалиётида ўпкадаги тешик битиб кетгач, ҳеч қачон бу қадар тез янгидан яра очилмаган экан. Айтишларича, муолажани яна бошидан бошламоқ зарур эмиш. Сихатгоҳда муносиб муолажаларни бажаришга имконият йўқ эди. Шаҳар шифохонаси эса, беморни қабул қилишдан бош тортибди.

Албатта, юракни тилка-пора қилувчи бу оғриқли гаплардан Фариданинг хабари йўқ эди. Унга қаттиқ шамоллабсан, грипп юқтирибсан дейишиб, кўнглида шубҳа уйғотишмаётганди. Ҳар ҳолда сихатгоҳ дўхтирлари у қадар тажрибали, ўткир эмаслигини пайқаб қолдим.

Ўйлаб-ўйлаб, охири Иван Васильевичдан ёрдам сўрашга қарор қилдим. Телефонда бор гапни айтдим. Яхшики, у Фариданинг менга қанақа қариндошлигини, у билан муносабатимни суриштириб ўтирмади. Эрталаб соат 9 да ҳузурига келишимни тайинлади холос.

Унинг бу жавоби мени қониқтирмади. Ўйловдимки, шу заҳоти телефонда ҳаммага кўрсатма бериб, шифокорларни

оёққа турғазади деб. Нима қилсаям, танаси бошқа дард билмайди-да. Унга нима, егани олдида, емагани кетида. Пул, мол-дунё, мавқе ўшанча, қўлини қаёққа узатса етади. Қолаверса, мендан бошқа ташвиши йўқми...

Эрталаб қабулига кирганимда Подлобошников ҳузурда икки киши ўтирарди. Мен секингина ён томонга терилган стуллардан бирига чўкдим. Меҳмонлардан бири дум-думалоқ, йўғон бурунли, кўзлари хира йилтираб турувчи, қорни катта одам эди. Иккинчиси ўрта бўйли, сочларига оқ оралаган, кўзойнаги ортидаги кўзлари маъноли, мулойим табиатли киши экан.

— Сергей Васильевич, — деди Подлобошников сигаретани чуқур тортиб. Унинг ҳаво чиқариши, адашмасам, бир-икки дақиқага чўзилди. Яна куюқ тутунни пуфлаб чиқармай, катта оғзини бир оз очиб қўйди. Паға-паға тутун бўшлиққа эринчоқлик билан ўрлаб, унинг юксак мақомини писанда қилаётгандай туюларди. Мен эсам, унинг атрофини худди шу тутун каби қора кучлар ўраб олганлигини англаб етган эдим.

— Сергей, — деди бу сафар насабини қайтаришни лозим топмай. — Мана бу йигит Ўзбекистондан. Хотини Алуштадаги санаторияда. Уни шаҳар марказий касалхонасига олиб ўтасан. Бош шифокорингга ишда қолиш ёки қолмаслик масаласи ўша беморнинг сиҳат-саломатлигига боғлиқ эканлигини айтиб қўясан. Қолган масалаларда, мана, турмуш ўртоғи билан келишиб оласизлар. Тушундингми, Серёжа!

Хўппа семиз одам ўрнидан туриб кетди.

— Тушундим, Иван Васильевич!

Энди меҳмонхоналар мутасаддиси юмшоқ кишига ўтирилди.

— Микоэл Израилевич, — деди у салмоқ билан. — Бу борада сизнинг шахсан ёрдамингизга муҳтожмиз. Ўзингизнинг назоратингизда бўлгани маъқул.

Профессор ўрнидан турмай, бош эгиб таъзим бажо келтирди.

— Раҳмат сизларга, — деди Подлобошников олтин пероли ручкасининг орқаси билан столни чертиб. Бу, сизлар бўшсизлар деган маънони англатарди. Олдинмакейин эшикка йўналдик.

Энди остонага етганимда мезбоннинг ўктам овози янгради.

— Алек!

Орқамга қарадим.

Подлобошников ўтқир нигоҳи ила менга тикилиб турарди.

— Борянинг қўнғироқ қилишича, ота-онанг хавотирда экан.

Бошимни кўтармай, сукут сақлаб туравердим.

— Сен эркак одамсан. Ўйлайманки, уларни ранжитмайсан.

Ручка яна столга урилди.

Фарида шаҳар марказий шифохонасига қўчирилди. Унга алоҳида хона, ҳамшира ажратилди. Дори-дармонлар керагидан ортиқча ғамлаб қўйилди. Симферополдан кучли мутахассислар, тажрибали пульмонологлар чақирилди.

Дастлабки консилиум якунига кўра ўпкада очилган тешикнинг катталашувини тўхтатиш, беморнинг умумий ҳолатини бир хил даражада ушлаб туриш, қон кетишига, бошқа юқумли касалликларга чалинишига йўл қўймаслик каби вазифалар белгилаб олинди. Энг муҳими, унинг кайфиятини туширмаслик зарур эди. Аммо хаста одамда қандай кайфият бўлиши мумкин. Мен эртаю кеч ёнидан жилмадим. У гарчи аҳволини ички бир туйғу ила сезиб турса-да, сира нолимасди. Аксинча, ҳамиша кўзимга жовдираб боқарди, қизиқ-қизиқ гаплар топиб, қулдиришга уринарди.

Аммо шифокорлар қанчалик жон куйдиришмасин, у бандидан узилган ғунча мисол кўз ўнгимда сўлиб борарди.

Тоғ ёнбағридаги касалхона мўъжазгина. Бироқ энг замонавий тиббиёт ускуналари билан жиҳозланган. Палаталар деразалари денгизга қаратилгани учун ҳавоси ҳамиша мўътадил.

Бу ерга ўтганимизнинг учинчи куни Фарида ўрнидан турмоқчи эканлигини айтди.

Севиниб кетдим. Озгин елкасидан суяб, юмшоқ диванга ўтиргиздим. Дераза раҳини очиб юборган эдим, бир зумда хонани кипарис ва игна баргли арча бўйи тутиб кетди.

— Бунча ширин экан-а, — деди у олисларга тикилиб.

Мен унинг белларини жунли чойшаб билан ўрамоқда эдим. Шу боис фикрини яхши тушунолмадим. Фарида шу топда юзимизга урилган мусаффо ҳавони назарда тутдими, ёки умуман ҳаёт завқиними?

Ҳозир ҳар бир каломимни у ўзгача талқин қилиши мумкинлигини ўйлаб, ниҳоятда тилимга хушёр бўлардим. Индамаганимни бошқача тушунди.

— Ортиғали ака, сизни ҳам қийнаб юбордим-а.

У менга шу қадар маҳзун боқдики, юрагим қинидан чиқиб кетаёзди. Ўзимни қўлга олдим.

— Ёнимда борлигинг ўзи мен учун қанчалар бахт эканлигини билсанг эди.

Фарида юзларимни, сочларимни силади.

— Яратган Эгамнинг ўзи севар экан. Мендай бир етимчани мусофирликда хўрлатиб қўймади. Сизни Аллоҳнинг ўзи паноҳ учун юборди. Унинг меҳрибонлигига шукр, борлигига шукр.

У кейинги пайтларда Худони кўп ёдга олар, шукр қилиб чарчамасди. Одатда унинг ёшидаги қизлар бундай фикрлардан анчайин йироқ бўлишарди.

— Мен бир орзу билан яшаяпман, — деди у ўз-ўзига гапираётгандай.

Бошимни кўтариб, савол назари билан боқдим. У эса бамайлихотир сўзида давом этди.

— Орзуим шуки, соғайиб, мен ҳам сизнинг хизматингизни бажо айласам, атрофингизда парвонадек ёнсам, бутун меҳр-муҳаббатимни пойингизга поёндоз қила олсам. Сиз чиндан ҳам бошқаларга ўхшамайсиз. Сиз бу дунёнинг одами эмассиз. Мен сизни бутун вужудим билан севаман. Ёруғ дунёга келиб топганим шу муҳаббатимдир.

Бу туйғу мен учун нечоғли муқаддас, қанчалар бебаҳо эканлигини тасаввур ҳам қилолмайсиз.

Шу дил изҳорини баён этаркан тонг елидан қалтираган терак барглари каби бутун вужуди енгил титроққа тушди. Ўйладимки, у толиқиб қолди.

— Энди ётиб олганинг дурустмикан?

Аммо у таклифимга кўнмади.

— Шундоғам орқаларим тарашадек қотиб кетди. Бир оз суҳбатлашай. Бу мен учун энг ёқимли дамлар. Ҳа, айтмоқчи, нега бизга бу қадар мурувват кўрсатишаяпти. Дўхтирларнинг оёғи узилмайди. Ҳамшираларнинг тилидан бол томади.

Мен уни тинчлантирдим.

— Бундай муносабатлар фақат биз учун эмас. Бу ерларда беморлар ҳақини танийди, муолажа кундалигини кузатиб боришади. Шунинг учун ҳам тиббий хизмат аъло даражада ташкил этилган экан.

Шу пайт хона эшиги чертилди. Эшикни очдим. Тор йўлакда Ажиғали билан Маржон туришарди.

— Кирсак, мумкинми? Бека беш минутга рухсат этди? Улар Фаридани билан худди иниларидай сўрашишди.

Маржон қўлидаги чиройли гулдастани деразадаги гулдонга солиб қўйди.

Хонада ортиқча стул йўқлиги учун тик туриб гаплашишди.

— Фаридани, биз сизни соғиниб қолдик, — деди Ажиғали кўзойнагини кўрсаткич бармоғи билан тўғриларкан.

— Очиғи, ёш ҳамроҳларимиз борлигидан севиндик. — Маржон бидирлаб эрининг оғзидан гапини юлиб олди. — Энди эса, Ортиғали ҳам қорасини кўрсатмайди. Ўртангларда қандай кучли муҳаббат борлигини кўриб, таъсирланиб кетаяпман. Менинг Ажиғалим эса, сира тишини оқини кўрсатмайди, кўнглида борини айтмайди.

Ажиғали азбаройи Фаридани кулдириш учун хотинига ҳазиллашди.

— Бир марта кўнглимдагини айтганим учун, ўн йилдан буён ёнимдасанда.

Маржон ноз-ишва билан эркаланди.

— Аёл киши ҳар куни чиройли сўзлар эшитишни хоҳлайди... Ҳа, майли, Фаридочка, жоним, тезроқ соғайиб чиқ. А то сўримиз хувиллаб қолди.

Қозоқ дўстларимиз хайр-хўшлашиб кетишди.

— Кўнгли очиқ одамлар экан, — деди Фаарида ҳавасланиб. Сўнг дафъатан мавзуни бошқа тарафга бурди.

— Ортиғали ака, рост айтинг, мен тузалиб кетармиканман?

Саволдан ҳам кўра, сўров оҳангги каловлантириб қўйди. Қарасам, у умидворлик билан оғзимга тикилиб, жавоб кутаяпти.

— Албатта, тез орада хасталикдан қутиласан. Ёшсан, ҳаётга чанқоқсан. Қолаверса, қанча одам сен учун қайғураяпти. Энди ўзинг ҳам кайфиятингни кўтаришга интилгин. Ниятни яхши қил. Ҳали олдинда қанча ишлар бор.

— Масалан?

— Масалан, тўй қиламиз. Сени Андижонга олиб кетаман. Ота-онамлар жуда меҳрибон, дилкаш одамлар. Улар бошларига кўтаришади.

Фариданинг заъфарон чеҳрасига ранг югурди. Кўзларида нур жилваланди.

— Ростдан ҳам мени қабул қилишармикан-а!

— Бўлмасам-чи! Сендай қизни келин қилиш кўпчилик оналарнинг орзуси деб ўйлайман. Сен қишлоғимизга файз киритасан. Мактабга ишга жойлаб қўяман. Синглим ҳам ўша ерда ўқитувчи. Бирга қатнайсишлар.

— Ахир менинг маълумотим йўқ-ку.

— Қишлоқда ҳаммага юмуш топилади.

— Онам бечора мени узоққа турмушга чиқаришга кўнармикан?

— Кўндирамиз. Иккаламиз бир бўлиб тушунтирамиз. Агар ҳўп десалар ўзларини ҳам бирга олиб кетардик.

Фариданинг чиройи янаям очилиб кетди. Гўё хасталигини унутди.

— Қанийди... Аммо тоғам бу таклифга унамайди. Опасини еру кўкка ишонмайди.

— Жиянини-чи?

У ўйга толди.

— Ахир бу тақдир-ку. Ким ҳам тақдир ҳукмига қарши борарди.

— Фарида, ростини айт, агар тоғанг тўйимизга бош кўшмасалар, унда қандай чора топасан.

— Менми, — у кўзларини пирпиратиб мулоҳаза юритди.

— Мен у кишига бизни Аллоҳдан ўзга инсон ажратолмаслигини тушунтиришга ҳаракат қиламан.

Меҳрим товланиб кетди. Фаридага яқин бордим. Жудаям яқинлашдим. Ва унинг сочлари харир парда каби яширган оппоқ пешонасидан ўпиб қўйдим.

* * *

Дунё кўзимга тор кўриниб турган маҳал кимдир елкамга қўл ташлади. Бу пайтда учар қайиқчалар бандаргоҳида, кучоқ етмас ёнғоқ соялари остида ўз хаёлларимни қувиб столмай афтодаҳол ўтиргандим. Ўгирилиб қарадим. Аммо дарров таний олмадим. Қаршимда қора кўзойнак таққан, грузинларга ўхшаш сипо йигит кулимсираб нимадир демоқчи.

— Алик, сени қидирмаган жойим қолмади. Алушта ўзбекларнинг дўпписидай жой-у, худди денгизга отилган игнадай номи-нишонинг йўқ. Қани, кетдик.

— Қаёққа?

— Дўстлар қаёққалигини сўрамайдилар. Сени шеф йўқлаяпти.

Иван Васильевич бирон янгилик топган, шекилли. Қизиқ, нима гап экан? Ишқилиб яхшилик бўлсин-да. Уйдагилар хавотир олишмадимикан. Ёки докторлар бирон совуқ хабар айтишдими?

— Биласанми, нега дўстлар "қаёққа деб сўрамайдилар"?

— Иван Васильевичнинг ҳайдовчиси Руслан машинани тоғ йўлидан елдай учуриб бораркан, мендан сўраб қолди.

Индамай елка қисдим. Унинг ўзи изоҳ берди.

— Бу Расул Ҳамзатовда бор. Бир озор йигити ўзига дўст қидириб, овулга тушибди. Дуч келган кишига "Қани, отга мин" дебди. У эса "нега" деб сўрабди. Йигит индамай йўлида давом этибди. Яна бир узун чакмонли кишини учратиб, "кетдик", дебди. "Қаёққа?" — деган сўроқни эшитиб-эшитмай йўрғасига қамчи босибди. Тоғ этагидаги уй томида бир чўпон най чалиб, кўнглини хушлаб ўтирган экан.

— Ҳой найчи, "отга сакра", — дебди.

Чўпон йигит индамай йўловчининг орқасига мингашиб олибди. Улар узоқ йўл юришибди. Шунда отлиқ ҳамроҳига юз буриб, "Биродар, қаерга кетяпмиз, деб қизиқмадинг ҳам" — дебди. Чўпон бўлса бамайлихотир "Дўст дўстга бундай савол бермайди, шундай деб сўраса дўстлиги йўқолади, дўстига ишончсизлик билдирган бўлади", — деган экан.

Бу ҳикоя ғоят таъсирли эди. Аммо ҳозир бутун вужудимни "Иван Васильевич Подлобошников нега йўқлаяпти экан?" деган ўй банд этганди.

Тасма каби чўзилган илон изи йўлнинг ҳадисини олган шофёр "Волга"ни усталик билан бошқариб борарди. Аҳён-аҳёнда қалин дарахтларнинг шохлари орасидан остингда чайқалиб ётган денгиз кўзга ташланиб қолади. Бир қарашда худди денгизга учиб тушаётгандай сезасан ўзингни. Чапда эса, баҳайбат қоялар виқорли турибди. Шуниси яхшики, улар сийдом эмас, бағрида анвойи дарахтлар барқ урган. Бу ердаги яшиллик чин маънода ҳаёт рамзига айланиб кетгандай. Мен эсам, магнолиянинг покиза, ялтироқ баргларини кўрганимда ҳамиша Фариданинг тим қора, беғубор кўзларини, кишига ҳазин боқувчи мулойим нигоҳини эслардим.

Таниш қабулхона сув қуйгандай жим-жит. Сулув котиба аёл бизларни кўриб, ўрнидан турди, жилмайиб саломлашди. Сўнг хона эшигини очиб, бошлиққа келганимизни билдирди. Иван Васильевич баланд суянчиғли юмшоқ ўриндиғида қовоғини уюб қаршилади. Кўли билан ўтиришга таклиф этди. Юрагим ёрилиб, қандай хабар эшитишимни

тусмоллаб тоқатим тоқ бўлаёзди. Бироқ шеф кўзларини ярим юмиб, афтидан мендан садо кутаётганди. Мен нима дейман. Ўз ёғимга ўзим қовурилиб юрганимни айтайинми? Кечиккан муҳаббатим ҳам армонларда қолдириб, йўқлик қаърига учмоқчи эканлигидан сўз очайми? Ахир бир марта ёрдам сўрадим-ку.

Ниҳоят, хона узра унинг Левитан овозидай гулдурос товуши янгради.

— Боря яна сим қоқди. Ота-онанг сендан хавотирда экан.

Бошимни кўтариб, унинг тунд юзига қарамоққа журъат этолмадим. Нафсиламбрини айтганда, бутун Қрим ярим оролини ўтириб-тургизишга салоҳияти етган одам мендай бир мусофирнинг ҳаёти билан қизиқиши, эсидан чиқармаётганлиги ҳайротомуз эди.

— Хўп яхши, — деди у ўткир нигоҳини менга қадаб. — Қачон кетмоқчисан?

Ўзим ҳам сезмаган ҳолда ич-ичимдан бир нидо отилиб чиқди-ю, уни жиловлашга улгуролмай қолдим.

— Иван Васильевич, унинг аҳволи оғирлашаяпти. Худо ҳаққи, ёрдам беринг. Ахир сиз шу ернинг пайғамбари эмишсиз, кўлингиз ҳар ерга етади-ку. Илтимос... усиз ҳаётим хароб бўлади.

Соҳиб кутилмаганда менга ҳамдардлигини яширмади. Афтидан соддадиллигим, болаларча фикрлашим унинг кўпни кўрган дийдасига салгина илиқлик олиб кирганди.

— Ҳақ рост, мени дўстларим пайғамбар деб алқашади. Аммо, тушун, болам, мен Худо эмасман. Хоҳласанг, бутун шифохонани оёғинг остида тиз чўктиришим мумкин, истасанг, Қрим гўзалларини қўйнингга солиб қўяман, бошингдан зар сочишга қурбим етади. Азбаройи хос меҳмоним эканлигинг боис. Аммо мен жон бермоққа ожизман. Сен қанчалар ожиз бўлсанг, мен ҳам шунақаман.

— Унда нима қилай?

Кўзларимдан қуйилган ёшлар юзимни ювмоққа етарди.

Иван Васильевич ҳиссиётларга эрк бериб, хатога йўл қўйганлигини англади. Дарров асл ҳолатига қайтди.

— Кўз ёшингни арт, бола. Йигит киши йиғламайди. Дард ва аламларга чидайди. Мен сенга бир яхшилик қиламан. Боря орқали ота-онангни тинчлантираман. Сен неча кун зарур бўлса, шунча вақт маъшуқанг ёнида туравер. Одамларим шифохона билан алоқани узмайди. Пешонасида борини кўради. Сен яхшиси мендан эмас, Аллоҳингдан нажот сўра!

Ташқарига чиқиб, қай тарафга юришни билмай серрайиб турганимда ортимдан Руслан чиқиб келди.

— Ўтир, обориб қўяман.

Рости, бу мурувватдан бошим кўкка етди. Негаки, Ялтадан Алуштага қушдай учмоқ истардим. Индамай ёнига ўтирдим. У машинани ўт олдирмай, чўнтагидан бир даста яп-янги ўнталик олиб менга узатди.

— Ма, асқотиб қолади.

Мен қатъий қаршилик кўрсатдим.

— Нималар деяпсиз? Ўзимда бор.

Руслан гапларимга парво қилмай, пулни қўлимга тутқазиб қўйди.

— Олмасанг, шеф ранжийди. Феълини биласанку...

Алуштада энгил ёмғир ёғибди. Ҳавонинг дарди шу билан ариган кўринади. Бирпасда қуёш чарақлаб чиқди. Дарахт япроқлари, ям-яшил майсалар устидаги биллур томчилар ялтираб кўзингни олади.

Машинадан тушиб, Русланга раҳмат айтдим-у, касалхона ҳовлисига қараб югурдим. Темир панжарали эшик ланг очиқ эди. Ундан ичкарига ўтиб, оқ-қора мрамар ётқизилган йўлакдан тўғри шифохона биносига кирдим. Биринчи қават фойесида Гулсум опа мени кутиб турганди. Уни кўриб ўзимни йўқотиб қўяёздим.

— Тинчликми, опа?

У ҳолатимни тушуниб, дарров тинчлантирди.

— Кўрқманг, Ортиғали. Фақат сизни кутиб безовталанди. Ҳаяллаб қолганингиз учун хавотирланди. Ўзи яхши.

Фарида мени кўриб, ўрнидан турмоққа уринди. Унинг чеҳраси кечагидан ҳам сўлғин туюлди. Елкасидан қучиб

саломлашдим. Юрагимга ишқ оташини қалаган шахло кўзлари намли кўринди. Лаблари йиғига чоғланиб тургани янада аламли эди.

— Сиз мени ёдингиздан чиқардингизми деб ўйлабман.

Бу гапда ярим кун соғинчи, энг яқин кишига билдириладиган араз, яна беморлик инжиқлиги мужассам эди.

Унинг юмшоқ кўлларида ушладим.

— Нималар деяпсиз, Фариди. Сизни унутмоқ осон эканми? Сизни унутишга қодирмидим. Эрталабдан буён сизнинг ёдингиз билан яшаганлигимни наҳотки билмайсиз. Бунақа сўзлар билан мени ранжитманг. — Дедим яна сизлашга ўтиб.

Фариданинг нигоҳида нур жилваланди.

— Мени кечиринг, Ортиғали ака. Ўзим ҳам хайронман. Сизни кўрмасам бир дардим иккига айланади. Яна ўзимнинг касалимни сизга ортиб қўйганлигимдан, оромингизни ўғирлаётганимдан истиҳоладаман.

Фарида хайтовур бу сўзларни йиғламай, мардона айтди.

— Сиз бу жойларга ярим жон бир кимсанинг ҳолига қараш эмас, ўйнаб-кулиб, дам олгани келгандингиз. Энди мусофир юртларда жонингиз мен учун ҳалак. Мен эсам худди этагингизга маҳкам ёпишиб олгандайман, Сизга ортиқча ташвиш, ранж орттираётгандайман. Ортиғали акажон, мени ўз ҳолимга қўйинг, толеимда борини кўрарман. Сиз денгизда чўмилинг, офтобда роҳатланинг, сайр-томоша қилинг, дегани на тилим айланади, на дилимда журъат сезилади.

Унинг ўкинчларини тушуниш мумкин эди. Аммо ошиқ учун энг яхши юпанч заҳмат эмасми? Ахир тоққа чиқмасанг, дўлона қайда, деганлари ёлғонми? Агар ҳамма иш хамирдан қил суғургандай осон кўчганида, у билан танишиб, ҳаётимизнинг энг гўзал, бахтиёр дамларини ўтказиб, қайтиб кетганимизда ўртаимиздаги муҳаббат биз кутганчалик, шу бугунгидай тобланармиди? Чинакам дўст бошга иш тушганида билинади, дейдилар. Бу машаққатлар,

бу изтироблар энг аввало ўзим учун, ўзлимни, севгим қудратини теранроқ англашим учун керак эди. Миямда чарх урган мулоҳазаларни айтиб, уни уринтиришга имкон йўқ эди. Шу боис қисқа қилиб:

— Мен учун муҳими иккимизнинг биргалгимиз, — дедим.

Бечора қиз шу бир оғиз каломимдан қанчалар таскин топди экан. Ҳар ҳолда у ортиқ зорланмади. Аксинча, сочларимга озгин бармоқларини олиб бориб, бутун вужудидан ёйлаётган меҳр ила силади.

— Сиздан Аллоҳ рози бўлсин, Ортиғали ака.

Тўшакдан турмай ётиш унинг кайфиятига таъсир қилаётганди. Шу боис бирдан миямга келган фикрдан қувониб кетдим.

— Фарида, юринг соҳилга тушамиз.

У ўйлаб ҳам ўтирмай "Қани кетдик" деди. Шундагина оёқларида мадор йўқлиги эсига тушиб, каловланиб қолди. Секингина:

— Юролмасам-чи? — деди ҳижолат тортиб.

— Бу ҳақда қайғурманг, — дедим.

Югуриб врачлар хонасига бордим. Бўлим мудираси Ксения Серафимовна билан маслаҳатлашдим. У таклифимга розилик билдирди. "Тоза ҳаво беморни руҳан тетиклаштиради", деди хурсанд бўлиб. Кейин қўшиб қўйди:

— Раиса Михайловнага учранг, беморлар аравачасини беради.

Фарида аввалига аравачага ўтиришга қўнмади. Аммо мен билан бирга сайр қилиш истаги истиҳоладан устун келди. Икковлашиб икки тарафи "гул девор" билан ўралган йўлак бўйлаб денгиз қирғоғига чиқдик. Сузувчилар учун ажратилган соҳил касалхонага қарашли эди. Шу боис оч ҳаворанг халатли беморлардан ташқари одамлар кўринмасди.

Ям-яшил қирғоқлар узра адоқсиз чексизликка туташган денгиз куч-қудратига ҳамоҳанг мағрур чайқалади. Оқ чағалайлар еру кўкни бошларига кўтариб чуғурлашади. Ора-

сира майин қум устида ўзини офтобда тоблаётганлар ўрнидан туриб, денгиз томон отилиб қоладилар.

Фарида қирғоққа келганимизда аравачадан тушиб, бирикки қадам босди. Ҳали оёқларида қувват йўқ эди. Худди денгиз эпкинига чайқалаётгандай оғиб кетди. Нозик белидан қучиб, даст кўтардим-да, яна аравачага жойлаштирмоққа уриндим. Шунда у ёғоч ўриндиққа ўтирғизиб қўйишимни сўради. Аслида аравача унинг беморлигини, ожизлигини ёдга солаётган эди. Айтганини бажардим. У одатича бағримга бошини қўйиб, денгиз мавжларини кузата бошлади.

— Ортиғали ака, — деди у бир пайт бошини кўтариб. — Бир гап айтсам тўғри тушунармикансиз?

Шаббода елиб, унинг майин сочлари, юзларини беркитиб қўйди. Бундай ҳол доимо ақлу хушимни шоширар, завқ-шавқимни оширар эди. Димоғимга ўрнашиб улгурган хуш бўйлардан маст эдим.

Фарида безовталанди.

— Нега индамаяпсиз?

Ҳазиллашдим:

— Қандай гапирай? Саркаш сочларингиз толаси дудоғларимни жиловлаб турибди-ку.

У уялиб сочларини йиғиштириб олди.

— Ана, бўлдимиз? Энди саволимга жавоб беринг!

— Мен сизни ҳамиша тўғри тушунаман, худди ўзимни англагандай.

— У ҳолда, эшитинг. Касални яширсанг, иситмаси ошкор қилади, дейдилар. Билишимча, мен яна жарроҳлик столига ётсам керак.

Бу гап мен учун қутилмаган янгилик эди...

— Нималар деяпсиз, Фарида?!

У бамайлихотир сўзида давом этди.

— Тошкентда ҳам худди шу таҳлит операцияга тайёрлашганди. Демак, дардим оғир. Буни ўзим ҳам билиб турибман.

— Фарида...

— Ишонинг. Мен сиз ўйлагандан кўра анча бардошлиман. Хасталик одамни чидамли қилиб қўяркан. Қисқаси сизга иккита илтимос бор.

Ўрнимдан туриб, унинг қаршисига ўтирдим.

— Қандай илтимос экан?

— Биринчиси шуки, мени операцияга олиб кириб кетишганидан сўнг, уйингизга қайтасиз. Ташқарида сизнинг кутиб туришингизни билиб, у ерда хотиржам ётолмайман.

Бу ёғига унинг сўзлари қалтираб чиқа бошлади.

— Умуман, шу икки ҳафта ичида сиздан кўп яхшиликлар кўрдим. Тирик қолсам хотирамга абадий муҳрланадиган қувончларни ҳам сиз бердингиз. Бу ёғига сизнинг меҳр-мурувватингизни, одамийлигингизни ортиқча суистеъмол қилолмайман. Мабодо... Мабодо тиф остидан саломат чиқсам ҳам, эҳтимол, умр бўйи манави аравагани судраб юришингизга тўғри келар. Сизнинг туйғуларингизга ишонаман. Аммо вақти келиб бирон марта ҳаётингиздан афсусланганингизни сезиб қолсам, ўша топда ўлимимга рози бўлиб кетаман. Севмаган кишингнинг таънадашномлари, дўқ-пўписалари оғир ботмайди, бироқ ўзингники ёмон оғритади. Муҳими, бирга яшасак, иккаламиз ҳам ўз ҳолича бахтсиз бўлишимиз мумкин. Сизнинг гўзал ҳаёт кечиришингизни Аллоҳдан илтижо қилиб сўрайман. Эҳтимолки менинг бу шикаста дилим ана шунда чинакам таскин топар...

Бу гапларни тингламоққа қаноатим, сабр-бардошим етганидан ҳануз ҳайратдаман. Очиғи, Фариданинг юрак ютиб очган дил изҳорини ўзимча ҳиёнатга тенг баҳоладим. Энг оғир дамларда қийинчиликдан бошини қутқарган инсонга менгзадим. Наҳотки, шу фикрлар унинг хаёлига келди. Муҳаббат оташида лағча чўғ бўлиб ёнган, ёнаётган ошиқ учун бу гаплар бориб турган ҳақоратдай сезилмайдими? Агар шундай бўлганида, ишқ шаробини тотмоқликнинг пуч ёнғоқчалик қадри қолармиди? Йўқ, фариштам, сен тилингдан адашдинг.

Юрагимда хуружланиб келаётган исённи куч билан босиб, оҳиста сўрадим.

— Хўш, иккинчи илтимосингизни айтинг?

Фарида кўзларини ердан узмаган куйи деди:

— Иккинчиси жўнроқ. Эртага Тошкентга телефон қилиб, тоғамни чақиртирсангиз. Аям бари бир келолмайди. Операция кунни тоғам тепамда тургани менга далда бўларди. Ҳа, айтмоқчи, телефон рақамини ёзиб олинг.

У аввал рақамларни қумга ёзди. Кейин ясама қувноқлик билан кўзларимга тикилди.

— Мени айбламанг, Ортиғали ака, – деди йиғидан ўзини босиб. Ахир ўзимга қолса шу қарорга келармидим...

— Тушунолмадим. Бу гапларни сизга биров ўргатдимми?

— Йўқ. Агар тўрт мучам соғ бўлса, сиздан айрилишни асло ўйламасдим. Билсангиз, бу гапларни айтиш менга қанчалар оғирлигини. Инсон бировга пул, мол-дунё, ҳатто соғлигини ҳам бериши мумкин, аммо муҳаббатидан юз ўгириши ўлим билан баробар. Мен, мен, билсангиз, шунинг учун ўлимимга ҳам розиман, Ортиғали ака...

Энди у ўзини тутиб туrolмади. Овозини баралла қўйиб, энтикиб-энтикиб йиғлади. Тин олгач, юзларини юзларимга қаратдим, пешонасидан ёниб ўпдим. Назаримда лабларимдаги оташ унинг баданини куйдириб юборишга қодир эди. У дарров орқага чекинди.

— Керак эмас... Мени бундай суюшларга, эркалалашларга ўргатманг... Энди менинг дунёим бўлак.

— Фарида, — дедим ёшли кўзларига термулиб. — Ҳозирги айтган мулоҳазаларингиз жудаям ўринли. Айниқса, китоб қилиб ёзса арзийди. Аммо хаёл бошқа, ҳаёт бошқа. Сиз ҳозир менинг келажагимни ўйлаш баробарида ўзингизнинг руҳий сокинлигингизни назарда тутяпсиз. Аммо шуни билингки, чин ошиқлар ягона вужудга айланадилар. Наҳотки, сизни шу аҳволда ташлаб, мен Андижонга бемалол учиб кетаман. Наҳотки, икки ҳафта мобайнида қулоғингизга эртақ сўйладим. Шайх Санъон "Оху фиғоним ўтига етти дўзах куяди", деган. Мени

бунчалар қийнаманг. Билиб қўйинг, ишққа ақлнинг кучи етмайди. Менга сизсиз ҳаёт йўқ.

Тоғангиз масаласига келсак, бу фикрни шифокорлар билан келишиб, ҳал қиламиз.

Фарида гапларим тугар-тугамас ўзини кучоғимга отди. Унинг жажжи танаси вужудимга сингиб кетгандай, иккамиз чиндан-да бир тану бир жонга айлангандай туюлди менга.

* * *

Ўрта бўйли оқ сариқдан келган, эгнига калта нимча кийиб, артистларникидай капалак бўйинбоғ тақиб олган бош шифокор мени тавозе билан кутиб олди.

— Демак, сиз Фарида Асадованинг жуфти ҳалолисиз, шундайми? — деди у бодом қовоқлари орасида чўғдай йилтираб турган кўзлари билан айёрона қараб.

Ортимда "Ялта пайғамбари"дай мустаҳкам қоя борлиги учун ялтоқланаётганлиги аён эди. Шу боис қатъий жавоб бердим.

— Мени йўқлаган экансиз?

— Биласизми, йигит, — деди у баҳайбат столи устидаги қогозлар орасидан "касаллик варақаси"ни олиб. — Қизимизнинг касали анча муаммоли. Буни ўзингиз ҳам биласиз. Биз мутахассислар ўзаро консилиум ўтказиб, жарроҳлик йўли билан даволаш сўнгги умидимиз, деган фикрга келдик. Очиғини айтганда, ўпка яраси битиб кетгач, айнан ўша жойида яллиғланиш тиббиётда ноёб ҳодиса. Бу масала билан узоқ йиллардан буён шуғулланаётган Исаак Исаевичнинг фикрича, жарроҳлик аралашуви натижаси ҳақида аввалдан бирон нарса дейиш мушкул. Бахтимизга пульмонология соҳасининг йирик намоёндаси, москвалик олим Фёдор Игнатьевич Анапада дам олаётган экан. Операцияга у зоти шарифни ҳам таклиф этдик. Хуллас, оилангиз учун тиббиётимизнинг барча "туз"лари курашадилар. Боя таъкидлаганимдай, операциянинг самараси тўғрисида ҳеч ким ҳеч нарса деёлмайди, ваъда ҳам беролмайди.

Бош шифокор худди сахнада Гамлет тимсолини яратаётган Иннокентий Смоктуновскийга ўхшаб эзмаланиб сўзларди. Гапидан ҳам кўра хатти-ҳаракатларига урғу бераётганлиги энсамни қотирди. У "Алифбо"даги "А" ҳарфини айтиш учун бутун ҳарфларни санаб чиқадиغان ҳарфхўрлардан эди. Бошим оғриб, пешонам лўққиллаб кетди. Ниҳоят, у мақсадга кўчди.

— Хуллас, сиз операцияга розилик берасизми-йўқми? Шунни аниқлаб кўйиш менинг миссиямга киради.

— Қаршимда нечта йўл бор? — У негадир жонланиб кетгандай кўринди.

— Афсуски, ягона йўл шу!

— Акс ҳолда-чи?

— Унда хотинингиз бир ойдан узоқ яшамайди.

— Операциядан кейин-чи?

— Униси номаълум.

— У ҳолда бечоранинг жонини қийнашдан не фойда.

— Гап шундаки, операция гарчи юздан бир бўлса-да, умид уйғотади. Кейингисида умуман нажот йўқ.

— Демак, чўкаётган одам хасга талпингани каби...

У фикримни жон-жаҳди билан маъқуллаб, давом эттирди:

— Худди шундай. Фарқи шуки, сизлар хасга эмас, бизларга суянасизлар. Биз эса билим, тажриба ва Худога...

Сухбат аввалида "турмуш ўртоғиман" дея катта кетворганлигим боши берк кўчага олиб кириб кўйганлигини англадим. Ахир, бундан атиги икки ҳафта илгари етти ёт бегона ҳисобланган одам ҳозир соф туйғулардан бўлак ҳеч қандай расмий ришта билан боғланмаган кишининг тақдирига жавобгарликни зиммасига олишга ҳаққи борми? Борди-ю, шундай қилганимда ҳам кейинчалик виждон азобида қолмайманми? Ҳозир бировларнинг ҳукмронлиги, куч-қудратига ишониб катта кетишим аслида соғлом ақлга тўғри келмайди-ку.

Ўйга чўмганимни бошқача тушунган "Иннокентий" жонимга оро кирмоқчидай:

— Ҳар қанча сарф-ҳаражатни Иван Васильевичнинг ўзлари тасарруфига олган. Аслида касалхонамизнинг тиббий базаси ҳам мустақкам. Бу ёғидан хотиржам бўлаверинг, — деди.

— Операцияни қачонга мўлжаллаяпсизлар? — дедим унинг гапларига парво қилмагандай.

— Тахминан бир ҳафтадан сўнг. Менимча, шуниси маъқул. Негаки беморнинг умумий физиологик ҳолати ҳам кўнгилдагидай эмас. Қолаверса, Федор Игнатъевич Углов жаноблари ҳам шунақа фикр билдирганди. Ҳар ҳолда меҳмоннинг кўнглига қарашга тўғри келади. Хўш, сиз нима дейсиз?

— Мен "отахон" билан яна бир бор маслаҳатлашиб, кейин ҳузурингизга келаман.

"Отахон" номини эшитгач, бош шифокор мамнун жилмайди.

— Ў, рост айтасиз. Отахон бу масалага шахсан аралашганлари бизнинг ҳам кўп чигаларимиз ечимига туртки берапти. У ҳолда мен сизни кутаман.

Бош шифокор қабулидан чиқиб, тўғри марказий телеграфга чопдим. Фарида берган манзилгоҳга унинг номидан "шошилинома" жўнатдим. Кейин гул дўконидан оқ чиннигул сотиб олиб, касалхонага келдим. Фарида бу сафар ўрнидан туриб сўрашди. Ҳатто бўйнимга осилиб, кучоқлади. Бу дақиқаларни таърифлашга қаламим ожиз. Ўйлаб кўринг, қалбингизнинг туб-тубидан севган кишингиз билан висол лаззатини тотишдан ҳам ортиқ бахт борми? Бу шундай висолки, унда на гард, на гуноҳ ва на тан истаги зоҳир бўлсин.

У кўлидаги гулларни анча маҳалгача кўксига босиб турди. Гўё гулни эмас, гул келтирган инсонни кучоғидан қўйиб юборишни истамаётгандай. Назаримда, кечаги суҳбатимиздан сўнг у бир оз руҳий таскин топган, ҳиссиётларим куч-қувватига яна бир карра ишонч ҳосил қилган кўринади. Каравотига ўтиргач, севинчиладим:

— Ҳозир телеграфдан келяпман. Тоғангизга шошилиңчнома юбордим.

У севиниб кетди.

— Вой, ростданми. Тоғамни шундай соғиндим.

— Аяғничи? — Сўрадим уни сенламоқдан маъно ахтариб.

— Асти сўраманг?

— Меничи?

Фарида кўзларини ёлғондакам сузиб эркаланди.

— Сиз ёнимдасиз-ку.

Мен эсам қаршимда ўтирганингда ҳам қўмсайвераман.

Энди у гап тополмай, дув қизариб кетди. Кейин бошини эгиб, гуллардан бўса оларкан, секингина сўради:

— Шу гапларни айтиш, қиз болага ҳам лозимми?

Унинг фикрини чалғитганимдан мамнун эдим. Ҳар ҳолда бир нафас касаллигини ёдидан чиқаргани ҳам яхшида.

— Айтиш шарт эмас. Донога бир ишора, дейдилар.

— Ортиғали ака, наmunча гапга устасиз?

— Менинг дилимни чоғлаган, тилимни бийрон қилган сенинг ўзинг, хусн малоҳатинг-ку.

Фаридага суҳбат мароми ёқиб, у худди аввалги ҳолатига қайтгандай эди.

— Хусн тўйда керак, муҳаббат эса...

— Менинг севгим, сенинг жамолинг каби ҳеч қачон охори тўкилмайди. Мен сувратингдан кўра кўпроқ сийратинг шайдосиман. Сен бу ёруғ оламда танҳо ва яғонамсан. Сендай қизни менга йўлиқтирган Раббимга шукр қиламан.

— Мен ҳам Ортиғали ака! — У шу сўзларни айтаркан, яна жиддий қиёфага кирди. — Биласизми, Алушта менга буюк бир туйғу инъом этди. Шундай мўъжизага қодир Эгам саломатлигимни ҳам қайтарса ажаб эмас.

Беихтиёр қўлларим дуога кўтарилди.

— Илоҳим, айтганинг ўнгидан келсин, фаришталар "омин" десин.

Шу кунги дийдорлашувимиз қош қорайиб, Гулсум опа елим халтада тилларанг мандаринлар кўтариб киргунича давом этди.

Бир файласуф билиб-билмай "Дин — афъюн" деган эди. Бу фикрнинг адолатдан нечоғли йироқлиги бугун барчага маълум. Мен эсам муҳаббатни шунга қиёслагим, яъни севги, бу савдойилиқдир деб айтган бўлардим. Албатта, бу ишқ аҳли учун янгилик эмас. Инсоният яралганидан буён бу савдо не-не кишилар бошига тушмаган. Аммо муҳаббатнинг улуғлиги шундаки, бу туйғу ҳар кимда ўзгача бир руҳда кечади, гўё шахмат ўйинидаги партиялар бир-бирини такрорламаганидай, ёки курраи заминдаги б миллиард одам моҳиятан бир-бирига ўхшамаганидай. Бу иддаодан муддао шуки, кейинги кунларда Фариди билан қанчалик яқинлашганим сайин бу висол онлари шунчалик камлик қилаётганлиги, унинг ёнидан бир зум узоқлашиш қалбимни изтиробга солаётганлигини чуқурроқ англаётганлигимни билдириб қўймоқ эд. Чиндан ҳам инсоннинг инсонга меҳри тушмасин экан. Акс ҳолда бу ҳиссиётларнинг сарҳади сезилмас, адоғи кўринмас экан. Муҳаббатни дард деб билмоқлик боиси ҳам шудир-да.

Қарангки, менга нисбатан босиқ табиатли Фаридада ҳам шу ҳолат очиқ-ойдин зуҳурланарди. Энди у юмуш билан ташқарига чиққанимда, киргунимча дақиқаларни санашга одатланди. Фикр-хаёлимиз тамомила бир-биримизнинг васлимиз билан банд, десам хато қилмайман.

Фарида худди офтобда қолган гул мисол жисман сўлиб борарди. Аммо энди у ўлимни эмас, ҳаётни, биргаликда турмушимизни хаёлан тасаввур қилиб яшарди. Бу нарса шубҳасиз унинг кайфияти, руҳий ҳолатига файзиёблик, ҳаётбахшлик бағишларди.

Кўпинча деразанинг бир қанотини очиб, барглари шилдираб, дилга осойиш берувчи магнолиянинг виқорли танасига суқланиб боқарди. У менинг дарахтим эканлигини билганлиги учун ҳам соатлаб унга боқиб ўтиришдан зерикмасди.

— Агар тоғам келиб қолса у билан тил топишга ҳаракат қилинг, — дерди у ширин орзуларга берилиб.

Мен унинг заъфарон чехрасидаги болаларча соддалик, беғуборликдан чексиз завқланардим.

— Гулини севган, тиконини ҳам ардоқлайди-да.

Фарида дарров тилимдан тутиб олади.

— Ҳали тоғам тикон бўлдимиз?

— Ҳа, энди бу шунчаки сўз ўйини-да. Аслида менга азиз инсонга қавму қариндош ҳар бир одам бошим устида, жоним.

У уялиб юзини яширди.

— Ҳали шунақа эркалашларни ҳам биласизми?

— Буниси холва, Андижонга борганингда бундан-да ажойиб меҳр эгаси бўласан.

Палатага кириб келган шифокорлар мулоқотимизга яқун ясади.

— Операция шанба кунига белгиланяпти, — бўлим мудираси аста қулоғимга шивирлади. Кейин "бардам бўл" дегандай елкамга қоқиб қўйди.

Юзлари бужур, алп қоматли дўхтир, — афтидан москвалик олим шу бўлса керак, — Фариданинг ўпкасини узоқ эшитди. Унинг собит юз ифодасидан бирон фикр уқиб олиш қийин эди. Яна шуниси ҳам борки, у на мен, на Фариданинг ўзи билан чурқ этиб гаплашмади. Ҳатто ҳолаҳволини сўрамади. Ярим соат шу зайлда текширди. Сўнг фонедоскопини бўйнига осганича индамай, солланиб ташқарига йўналди. Она товуқ ортидан қанот қоқиб югурган жўжаўрозлардай бошқалар ҳам кетидан чопишди.

Фарида ҳеч нарса тушунмай менга қаради. Мен ҳам елка қисишдан нари ўтолмадим.

— Жуда қизиқ дўхтир эканми? — деди у, хайронлигини яширолмай.

— Қизиқ ҳам гапми. Ким билади, ҳар кимнинг иш услуби турлича-да. Ишқилиб, пойқадами ёқсин.

Шу пайт палата бекаси эшикни тақиллатиб кириб келди. У Фаридага юзланди.

— Тошкентдан тоғангиз келиб сўраяпти, кираверсинми?...

Акбар ака ўрта бўйли, очиқ чехрали, дилкаш киши экан. У билан тезда тил топиша қолдик. Ёши қирқ бешларга борган, умрида даладан бошқа жойни кўрмаган, бутун меҳрини оиласи-ю, ёлғиз опасига улашиб яшаётган бу инсон ажиб бир покдомонлик, камтарлик тимсоли эди. Афтидан Гулсум опа жияни билан орамиздаги муносабатларни яхшилаб уқтирган шекилли, мендан бир оғиз гап сўрамади. Аксинча, денгиз бўйидаги овлоқ бир қахвахонада меҳмон қилди, суҳбатимиз асосан бўлажак операция ҳақида борди.

Акбар акани қаерга жойлаштириш масаласи бир оз ўйлантириб турганди. Фариданинг маслаҳати билан ўзим ётган уйга олиб кетдим.

— Шу баҳона яқиндан танишиб оласизлар, — деди у. Режамиз айни муддао бўлди. Биримиз дам олганимизда иккинчимиз Фаридага қараймиз, айрим кам-кўстларни ҳамжиҳатликда бартараф этамиз. Бизнинг худди ота-боладай бақамти юришимиз, бир-биримизга тезда киришиб кетганлигимизни кўриб Фариданинг кўнгли ўрнига тушди. Энди сездимки, Акбар ака унинг учун меҳрибон отага айланиб улгурган экан.

Жума оқшоми шифокорлар учун дастурхон ёздик. Ҳовли этагидаги чорпоя атрофига яна уч-тўртта стул ёндадик. Бизга Ажиғали билан Маржон ёрдамлашиб туришди. Гулсум опа Фарида ёнида эди.

Зиёфат кўнгилли ўтди. Ўзбекнинг палови етти иқлимни лол қолдирганлигига яна бир бор ишондик. Айниқса, бош шифокор товоқдан бош кўтаролмай қолди. Девзира гуручнинг узунлиги, хуштаъмлиги уни ҳайратга солганди.

Меҳмонлар тарқалишгач, касалхонага қараб югурдик. Акбар ака қозоқ ҳамсоёлари билан аччиқ кўк чой дамлаб, гурунглашиб ўтириб қолди.

Фарида кўзлари тўрт бўлиб кутаётган экан. Палатага киришим билан менга талпинди. Ушоқдай қоматини

авайлаб бағримга тортдим. Ана шунда қачонлардан буён кўнглимнинг доимо ачишиб турадиган тариқдай бир четига малҳам босилгандай туюлди. Нафас етмаётган ўпкам тўлиб, кўзларимга аччиқ ёш қуйилиб келди. Ҳаммадан ҳам шунисидан кўрқар эдим. Юзимни Фариданинг шалоладай кокиллари орасига бурдим. "Қани, дейман ўз-ўзимга, мана шу нозик вужуд бутун борлигимга сингиб кетса-ю, умр бўйи армонсиз яшасам".

Кечки салқин шаббода хиёбондан энг муаттар бўйларни учириб, хонага олиб киргандай эди. Фаридани юмшоқ ўриндиққа ўтиргиздим. Ўзим икки тиззасидан кучиб, юзларига меҳр билан термулдим. У бошимни силаб эркалар эди. Энгашганида илиқ нафаси димоғимга урилди.

— Мени кутасиз-а, Ортиғали ака, — деди у жон олғувчи латиф овозда.

— Албатта кутаман, Пари, — дедим ҳаяжонимни босиб. Менинг кўнглим хотиржам, Худо хоҳласа, дард кўрмагандай бўлиб кетасан.

— Мен ҳам... Аллоҳдан сўраяпманки, илоҳим, сизни куттириб қўймай деб. Ёдингиздами бир куни "Сизни кўрганимдан буён ўлимдан кўрқаяпман" деган эдим. Энди хотиржамман.

— Сендан шу гапни кутгандим, Фариди. Энг муҳими, ўзингда кучли ишонч, умид сўнмаслиги керак.

Шунда Фариди маҳзун жилмайиб, деди:

— Биласизми, муҳаббатни офир дард, қайғу деб таърифлашади. Кези келса, у ўткир малҳам, шифо ҳам экан.

— Рост айтдинг. Ҳозир дард битта. Биз эса, икки кишимиз. Албатта, биз енгамиз. Ўшанда сенга "Қалдирғочлар уяси"ни кўрсатаман. Биласанми нега? Қримдаги энг хушҳаво, гўзал манзара айнан ўша жой ҳисобланади.

— Раҳмат, Ортиғали ака. Энди кетинг. Тоғам зерикиб қолмасин. Эрталаб келиб дуо берасизлар. Сизларни бирга кўрсан кўзим яшнайти, кўнглим тоғдай кўтарилади.

— Тоғанг ҳам шу ўйдамикан?

Кувлик билан берган саволим уни қизиқтириб қолди.

— Қанақа ўй экан?

— Яъни иккаламизни бир "арава"да кўрганида худди сендай севинармикан?

Фарида очилиб кулди. Авайлабгина юзимга шапатилади.

— Сиз шу тилингиз билан тоғамнигина эмас, Американи ҳам оласиз.

— Э, қойил. Мени кимга тенглаштиряпсан.

У бошини сарак-сарак қилиб:

- Сизнинг тенгингиз йўқ, сиз мен учун яғонасиз, - деди.

Хайрлашув чоғи уни яна бир бағримга босиб, ортимга қарамай ташқарига отилдим.

* * *

Акбар ака операцияга розилик билдириб имзо чекканидан бошлаб ҳаммамиз ўша кунни кута бошлагандик. Бир тарафдан имкони борича "ўша кун" келиши узоққа чўзилишини истасак, иккинчи томондан операция тезроқ ўтса-ю, унинг натижасини билиб, кўнглимиз тинчиса, деб ўйлардик. Гулсум опа учун Фарида туғишган синглисидан аъло бўлиб қолганди. Бу-ку тушунарли, анови қозоқ дўстларимизни айтмайсизми? Улар ҳам сайр-томошани йиғиштириб қўйиб, дардимизни бўлишарди.

Ниҳоят, шанба етиб келди. Эрталаб касалхона саҳнидаги хиёбонга Акбар ака, Гулсум опа, Ажигали ва Маржонлар тўпланишдик. Мен яна бир карра уни кўрмоқ илинжида деразага яқинлашдим. Аммо кечаги хайрлашганимиз охиргиси экан. Врачлар ҳеч кимга рухсат беришмади. Роса аросатда қолдик. Менинг унга айтадиган гапларим юрагимда қолиб кетди. Эҳтимол у ҳам сўнгги бор видолашмоқ умидида ётгандир. Эҳтимол кўришмасликни шифокордан ўзи сўрагандир. Фарида иродали, сабр-бардошли қиз бўлса-да, жарроҳлик столига ётиш олдидан кўринишни истамагандир. У доимо "Сўнгги хотира юракни эзиб юборадиган бўлмасин, акс ҳолда у нигоҳимизда мухрланиб, бир умр азоб беради" деяёр эди. Бу мулоҳазалар

фақатгина мени аяш, эҳтиётлаш чорасидан ўзга тадбир эмаслигини яхши тушунардим.

Бир зумда оромим йўқолди. Шунча ўзимни чалғитсам ҳам, хаёлимни бўлмағур фикрлар қамраб борарди. Бутун вужудимни ларзага солиб, ички хуруж туғён урар, "дод" демоқликка имкон тополмай, қалбимни кемираётган гашликни ёзолмай, ўз ёғимга ўзим қовурилардим.

— Роса чатоқ-ку ишлар! — Акбар аканинг соддадиллик билан айтган сўзлари бамисоли совуқ ханжардай кўксимга санчилди. Аммо бу деҳқон одамда не айб? У туйғуларини бошқача изҳор қилишни билмагач, нима ҳам десин?

Ўзим ичимдаги типратиконни туфламоққа ожиз вақтимда яна бу бечоранинг кўнглини кўтариш мушкулоти ҳам кўндаланг келди.

— Хавотирланманг, ҳаммаси жойида.

Қариндошим эрталаб соқолини олишга ҳам улгурмагани. Қоп-қора мўйлар унинг офтоб олган бетини янада тунд кўрсатарди. Сезаяпман, мовий кўзларида ёш йилтираб, портламоққа имкон қидирмоқда.

— Қаранг, — деди у. — Онасининг бир оғиз ўғити бор эди, шунча кундан буён ёдимдан кўтарилибди-да. Эҳ, аттанг...

— Ўзингизни койиманг. Операциядан кейин бемалол айтишга вақт топилади.

У хижолат тортиб, бошидаги дўпписини қоқиб, қайта кийди.

— Ҳа-я... Бу қовоқ бошга ҳеч нарса сифмаяпти ўзи.

У акация остидаги ёғоч ўриндиққа қараб юрди.

Сал нарида, парвозга шайланган бургут ҳайкалидан отилаётган фаввора ёнида Маржон билан Ажиғали нималардир ҳақида суҳбат қуришмоқда.

Иван Васильевичнинг одамлари ҳам шу атрофда изғиб юришибди. Шуниси қизиқки, улар ҳатто ёнимизга яқин йўлашмасди.

Орадан бир ярим-икки соат ўтди. Уни олиб чиқишдимикан? Ё ҳалиям махсус хонада кутяптимикиан?

Шу топда бечорагинам нималарни ўйлаяпти экан? Ўзи қай аҳволдадир? Эҳтимол ухлатиб қўйишгандир?

Бояги йиғи хуружи яна исёнга келди. Агар ўзимни тийсам бутун баданим портлаб, тилка-пора бўлгудай. Овлоқ жой қидирдим. Хиёбон этагидаги бир жуфт магнолия томон йўл олдим. Ҳар ҳолда бу ерда одам йўқ ҳисобида эди.

Дарахт остидаги ям-яшил майсаларга чўзилиб ётиб, юм-юм йиғладим. Хуморим ёзилгунча кўз ёши тўқдим. Кўнглим бўшагач, Аллоҳга астойдил ёлвордим.

— Ё Раббим, ўзинг ўн саккиз минг оламни яратгансан. Ўзинг Раҳмонсан, ўзинг Раҳимсан. Ўзинг ҳар неки кўргувчи, билгувчисан. Ҳамонки қалбимга чидаб бўлмас ишқ азобини солибсан, унинг давоси ҳам ўзингсан.

Сендан ўтинаман, бир бечора қизнинг ҳолига раҳм қил, чивиндай жонини асраб қол. Ахир у ҳаётга келиб кимни билди, нимани кўрди? Отасининг кучоғида яйраб-яшнаб ўсишлик насиб қилмаганидай, она меҳрига ҳам тўйиб улгурмади. Муштдай юраги устига ота армони, она армони, турмуш армонини қўйибсан-у, яна тан хасталигини ҳам шу азиз банданга илинибсан.

Эй яратган Эгам! Ўзинг берган дард шифосини ўзинг олгувчисан. Уни ўз паноҳингга асра. Қирқ йил қирғин бўлса ажали етган ўлади. Фариданинг умрини узоқ, ризқини улуг қил. Майли, агар гуноҳи бўлса, шу гуноҳига яраша азоб бер. Айби бўлса, айбига яраша жазола. Фақат қилдай омонат жонига кўз тикма, уни мендай ожиз бир банданга тухфа эт, жонини қайтиб бер. Қайтиб бер. Илло, ўзингдан ўзга нажот йўқ, ўзингдан ўзга қудратли зот йўқ.

Худойим, умидим фақат ўзингсан... Ахир Фаридасиз ҳолим не кечади? Уни кеч топгандим, эрта йўқотишга бардошим етмайди. Мен муҳаббатнинг моҳиятини энди идрок этдим. Сенинг ризолигинг учун қалбга тушган ўт бутун ёвуз майлларни куйдириб, вужудни поклаб, инсонни камолот сари етаклар экан.

Бу ишқ кўрғонига ҳирс, нафс каби иллатлар яқин йўламаслигини англаб етдим. Энди Фаридадан ажралиш

мана шундай шаффоф туйғуларни йўқотиш дегани эмасми? Инсонни тарбияловчи шундай муқаддас севгимдан жудо қилма, ё Холиқ...

Бир маҳал қулоқларим остида таниш оҳанг жаранглади.

— Акажон, майлими сиздан бир нарса сўрасам?

Ҳолсизгина дедим:

— Менга гапиряпсизми?

— Қизиқсиз-а, ахир сиздан бўлак ўзбекча биладиган одам борми атрофимизда...

Бу Фариданинг овози-ку. Қани у, Фаридам, қаердасан? Нега кўринмайсан? Мени қийнама, рухсорингни кўрсат. Жуда қийналиб кетдим, Фарида!..

Бирдан кўзим ярқ этиб очилди-ю, ўзимни ўтлоқда, узала тушиб ётган ҳолатда кўрдим. Юрагим қинидан чиққудай урарди. Кўрқиб кетдим. Соат неча бўлдикин? Қанча вақт ўзимни билмай ётибман? Нега мени Гулсум опа ёки Акбар ака қидирмаяпти? Наҳотки, операция тугаб...

Ариқчада шилдираб оқаётган сувда юзимни ювиб, дастрўмолимга артдим. Жонимни ҳовучлаб, касалхона эшигига яқинлашдим.

Акбар ака ўриндиқда кўзларини ярим юмиб ўй сураяпти.

Қозоқ эр-хотинлар газета ўқишяпти. Гулсум опа йўлак бўйлаб у ёқдан-бу ёққа юраяпти. Унинг қаршисига чиқдим.

Мендан илгари опа ўпкалади.

— Қаерга кетиб қолдингиз, Ортиғали?

Юрагим шув этиб кетди.

Шу тобда унинг "Ортиғали" дегани худди Фариданинг лабларидан учгандай туюлди.

— Ишқилиб, тинчликми?

— Ҳозирча ҳеч ким чиқмади.

— Соат неча бўлди?

— Тўрт соатдан ортди. Аммо, қачон бошлашгани номаълум-да.

Ҳамсояларимнинг ёнига бордим.

— Бориб бир оз дам олмайсизларми, чарчадинглар?

Ажиғали кўзойнагини кўрсаткич бармоғи билан тўғрилаб, елкамга дўстона қўл ташлади.

— Бардам бўл, жўлдас!

Маржон ҳам нимадир демоққа чоғланди-ю, негадир яна бошини фаввора томон буриб олди.

Акбар ака энди бизни кузатаётганди. Бечорага қийин. Минг қилса ҳам жигарбанди, ёлғиз опасининг қизи-да.

— Сув олиб келайми, чанқагандирсиз?

Оғзимга келгани шу бўлгач, яна нима ҳам дердим.

У маъюс нигоҳ ташлади.

— Ташналикни сув босолмайди, жигар. Ўй-хаёл одамни тириклай еб қўяр экан.

Шу пайт Гулсум опа бизни чақириб қолди. Ҳаммамиз оқ халатли шифокорни ўраб олдик. У оғиз-бурнини тўсган докани бўшатиб, тоза ҳавода нафас ростлади. Жуда чарчаганлиги юз-кўзларидан сезилиб турарди. Кайфияти ҳам мавҳум. Биз билан гаплашиш нияти йўққа ўхшарди. Боз устига биронтамиз юрак ютиб оғиз очишга журъат қилолмасдик.

Ичимизда дадили Маржон эди. У бир қадам олдинга чиқиб, дўхтирдан сўради.

— У яшайдими?

Бу сўроққа жавоб назаримда йилларга чўзилгандай туюлди. Шифокор барчамизга бирма-бир боқиб, секингина жавоб қилди.

- Худо билади, азизлар...

Умидни ўлдирувчи ва айни чоқда умид уйғотувчи бу мужмал жавобдан кўз ўнгим қоронғулашиб, Акбар ака қўлига йиқилдим...

ХОТИМА

Крим ярим оролидаги бўлиб ўтган бу воқеалар ўттиз йиллик хотиралар эди. Хотира қаримас экан. Қаранг, ўша кунлар ҳаяжони ҳанузгача юрагимни орзиқтиради, худди Қора денгиз мавжидай кўз ўнгимда гавдаланаверади.

Эртагим қаҳрамонларининг кўпчилиги дом-дараксиз кетди. Ялтанинг норасмий ҳукмдори Иван Васильевич Подлобошников Шўролар ҳокимиятига ўт кетгач, олис Америка Қўшма Штатларининг Кливленд шаҳрида қўним топди.

Юрданидзе Тбилисидаги сайёҳлар маҳкамасида раҳбарлик қилиб юриб, бир хуфя иш билан ҳибсга тушиб қолибди. Эшитишимча, Кутаисидаги сокин турмаҳонада оламдан ўтибди.

Флот бошлиғи Алексей амаки ҳозир Исроилда эмиш. Яна бир хабарга кўра Исроил-Фаластин муаммоси жунбушга келмасдан аввалроқ Канадага ўтиб кетган дейишади.

Мен учун азиз ва меҳрибон Талъат акам, негадир, Андижонда узоқ ишлай олмади. У Қозоғистоннинг Семипалатинск вилоятида фирма очди. Ҳаётга зийраклик билан қараши қўл келган кўринади. Ҳар ҳолда укаларининг айтишича, кексайганида исломий йўлга кириб, роҳат-фароғатда яшаётган эмиш.

Ўшанда Андижонга қайтгач, тайёрада ҳамроҳим бўлган шаҳрихонлик акахон билан хизмат юзасидан учрашиб қолдим. Қизларини яхши-яхши оилага узатибди. Бироқ биродарлигимиз узоққа чўзилмади. У буйрак хасталигидан оламдан ўтди.

Туркменистонлик Гулсум опахонимиз Тошовуздан Ашхободга кўчиб, катта савдогарга айланиб кетибди. Ҳозир фарзандлари Сапармурод оғанинг энг яқин аёнлари эмиш.

Зайнаб тикувчилик фирмасини очган, Тошкентда яшаяпти. Икки қизи бор.

Мени олис сафарга йўллаган завод раҳбари, дадамнинг дўсти Баҳриддин ота ҳалиям давраларнинг тўрида. Аллоҳ у кишининг мартабасини зиёда қилди, яхши кексалик ато этди.

Ота-оналаримдан айрилганим ҳақида ёзмоқ мен учун энг оғир ва изтироблидир.

Қозоғистонлик Ажиғали билан Маржон дастлабига хат ёзиб туришди. Кейин алоқамиз узилиб қолди. Ҳар қалай сўнги хатида Ажиғали туман раҳбарлигига кўтарилганлиги ҳақида ёзишганди.

Сезиб турибман, Фарида ҳақида нега оғиз очмайсан, дея интиқлик билан сатрларга нигоҳ ташлаётганларингизни. Ҳа, Фарида...

Шошманг. Эшик оҳиста очилди. Юшоқ шиппақда енгилгина юриб келган фарзандларимнинг онаси, суюкли набираларимнинг бувижониси оҳистагина елкамдан кучди. Аллақачон қиров қўнган сочларимни меҳр билан силади.

— Тонг отаяпти, дадаси, бир оз дам олсангиз-чи?

Ўрнимдан қўзғалмай Моҳирўй томон ўгирилдим. Во ажабо, унинг денгиз эпкинида тўлғонган майин сочлари, ўткир нигоҳи ила кўксимга олов ёқувчи тим қора кўзлари, камон янглиғ қайрилма қошлари ҳалиям ўша-ўша эди...

Биз Фарида билан бахтли ҳаёт кечирдик. Ўшанда, раҳматли дадам мени бахтсизликдан қочириб юборяпти, деб ўйлагандим. Энди билдимки, падари бузрукворим, аслида, бахтимни топгани жўнатган экан. Уни топдим ва қайтиб қўлимдан чиқармадим. Севганинг билан яшамоқлик, ёруғ дунёнинг ўзида жаннатнинг бир бўлагини яратмоқлик билан баробарлигини энди янада теранроқ ҳис этаяпман.

Абдумутал АБДУЛЛАЕВ

АЛУШТА ЭРТАГИ

Қисса

Муҳаррир Шукр Қурбон
Бадий муҳаррир Акбарали Мамасолиев
Техник муҳаррир Рустам Исакулов
Мусаҳҳиҳлар Назира Шакарова

Босишга рухсат этилди. 6 апрель 2006 й.
Қоғоз бичими 60x84 $\frac{1}{32}$
Босма табағи 7,75. Адади 1000 нусха.
Баҳоси келишилган нарҳда. Буюртма № 56

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон
Миллий кутубхонаси нашриёти.

Алишер Навоий номидаги
Ўзбекистон Миллий кутубхонаси босмахонаси.
Тошкент, Х. Сулаймонова кўчаси, 33